

1949. DECEMBERI SZÁM.

LELKIPÁSZTOR

Járosi Andor
émlékszám

SZERKESZTI: VEÖREÖS IMRE

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS LELKESZI ÉRTESÍTŐ

Megjelenik körlevélként

Kézirat gyanánt

Hivatalos egyházi kiadvány — Előfizetési díj hivatalos példánynál havi 6.— forint, másoknak 4.— forint. — E szám árához hivatalos példányoknál hozzájön a Belmissziói Munkaprogramm folytatásának áráként 2 Ft.

Cím: Győr, Ráth Mátyás-tér 1

Csekkszám: Gy. 803.545

TARTALOM:

1949. DECEMBER HO

- Járosi Andor emlékére. Veöreös Imre. 435. o.
Járosi Andor. Gy. Szabó Béla fametszete. 437. o.
Hiábavaló élet? Túróczy Zoltán. 438. o.
Élete. Járosi Andorné. 440. o.
„Andor bácsi“. Benczur László. 443. o.
Reményik Sándor és Járosi Andor. Fénykép. 451. o.
Az én lelkipásztorom. Reményik Sándor. 452. o.
Reményik Sándor leveleiből. 453. o.
Járosi Andor, a lelkipásztor. Deák Ödön. 454. o.
Levelek egyik tanítványához. 456. o.
Költők papja. Kovács László. 457. o.
Járosi Andor tudományos élete és szolgálata. Tavasz Sándor. 460. o.
Járosi Andor erdélyisége. Makkai Sándor. 462. o.
Járosi Andor, a teológus. Karner Károly. 463. o.
Gyenesi lelkészevangélizáción tartott előadásából. 465. o.
Járosi Andor és a kolozsvári református Theológiai Fakultás. Imre Lajos. 466. o.
Veszélyes percek embere. Kádár Imre. 469. o.
Hogyan tanított bennünket Járosi Andor a Kis Kátéra? B. L. 471. o.
Járosi Andor prófétai szolgálata. Groó Gyula. 473. o.
Járosi Andor írásából: A nagy Készítő. 475. o. — Koch Rudolf művészete. 476. o. — Erdélyiség és irodalom. 477. o. — A „Romon virág“ megjelenése alkalmából. 477. o. — Tamási Aron könyve. 478. o. — Színházi est. 479. o. — Gyermekkorunk hőse — képekben. 479. o. — Schweitzer Albert. 479. o. — Tamás. 480. o.
Az új erdélyi magyar evangélikus istentiszteleti rend megteremtése. (Járosi Andor liturgiai munkássága.) Kiss Béla. 481. o.
A kolozsvári evangélikus templom belseje. Fénykép. 482. o.
A házsongárdi temetőpadon. Koren Emil. 487. o.
-
- Igehirdető műhelye: Advent 3. vasárnapja. Pesti munkaközösség. 489. o.
Advent 4. vasárnapja. Nyiregyházi munkaközösség. 490. o.
Karácsony I. ünnepe. Balassagyarmati munkaközösség. 491. o.
Karácsony II. ünnepe. Győri munkaközösség. 493. o.
Őév estére. Lüthi — Böjtös. 494. o.
Újév. Szegedi munkaközösség. 495. o.
Vízkereszt ünnepe. Pesti közép egyházmegye 3. munkaközössége. 496. o.
Vízkereszt után 1. vasárnap. Hegyaljai munkaközösség. 497. o.
- Az 1949—50. évi Belmissziói Munkaprogramm. Szerkeszti: Túróczy Zoltán.
Isten kegyelmi ígérete a zsidóság számára. (Zsidómissziói ünnepélyre.) Seland B. I. o.
A Gyámintézet ügye. Nagy Miklós. 4. o.
Templomépítés. Nyírő József. 5. o.
Bűnbánati hét. Józsa Márton. 7. o.

Járosi Andor emlékére

Karácsony másodnapján lesz öt esztendeje, hogy Járosi Andor kolozsvári lelkész, az erdélyi evangélikus egyházmegye esperese 47 éves korában az Uralban meghalt. Akkor 1944. december 26.-át írunk. Idehaza a háború félelmes viharja zúgott. A távolságon és orkánon át nem hallhatta meg senki a messzire sodort lelkésztestvér utolsó sóhaját. Majd jöttek a béke első küzdelmes évei, az újrakezdés munkája, s a hazatérők ajkáról lelkünkbe kúszott a halálhír fenyegető árnya. A szomorúság már ránk nehezedett, de bizonyosság még nem volt. Ez esztendő tavaszán azután a kétségtelen valóság fájdalmas tudatában készíteni kezdtük e néhány oldal halk emlékövét az egyház országútjára. Ősz lett, mire az erdélyi és hazai írók összegyűltek. Mintha csak láthatatlan kezek jelölték volna szerkesztői tervként a decemberi dátumot. Halála félévtizedes évfordulóján adhatjuk kézbe az emlékszámot. Úgyis mondhatnám: karácsonyi ajándéknak. Mert Járosi Andor emléke sok kincset rejtő kedves ajándék. Az emlékszámot néhány héttel azután helyezzük magyarországi egyházunk asztalára, hogy a kis erdélyi magyar evangélikusságban az egyházi év utolsó vasárnapján, 1949. november 20-án minden templomban gyászistentiszteletet tartottak emlékére. Még az emlékezésben is összefonódik a testvérek lelke.

Azoknál, akik ismerték őt, könnyű lesz az emlékfüzet feladata. Nem kell mást tenniük, csak a róla szóló, vagy tőle való szavaknak, mondatoknak odaengedni lelküket. Aztán ha behunyják szemüket és visszagondolnak a vele való találkozás alkalmaira, nem a sorokban, hanem az *emlékeikben* találkozni fognak vele. S újra átélik azt a személyes hatást, mély, különös varázst, ami az élöből áradt.

Nehezebb lesz az emlékszám feladata azoknál, akik nem ismerték. Ők nem emlékezhetnek az élőre. Nekik a *betűkben* kell találkozniuk a személlyel, életével, látásaival. Ez minden halottnál sikertelen vállalkozásnak látszhat, de különösen Járosi Andornál, akinek erejét még életében sem lehetett mondatainak formai keretében lemérni. Jól teszik, ha intuitív módon próbálják a róla és tőle hangzókon keresztül megérezni azt a sajátos személyiséget, amit a teremtő, megváltó és megszentelő Isten ajándékképpen lemásolhatatlanul kaptunk benne.

De van-e valami tanulsága az ő életének? — kérdezik a praktikus emberek. Mérhetetlen sok indítást lehetett kapni tőle. Ő volt az a „nagy Készítő“, ahogyan professzorát, Niebergallt nevezi. S

ezekből a hatásokból töredék erők ezen emlékfüzeten keresztül is mozgathatnak, készíthetnek. Életünknek és szolgálatunknak nagy hiánya, hogy ninesen elég — vagy akár egyetlen — újra meg újra indító, motorikus személy közelünkben. A Lelkipásztor teljes számának az ő emlékére szentelése nem csak kegyeletből történik. Szolgálatból is: sokoldalú, áldott indításokat vehetünk tőle istentiszteleti szolgálatunkban, vallástanításban, tudományos munkára, lelkipásztorkodásra, kulturális érdeklődésre és még felsorolhatatlanul sok mindenre, gazdag skálájú életre.

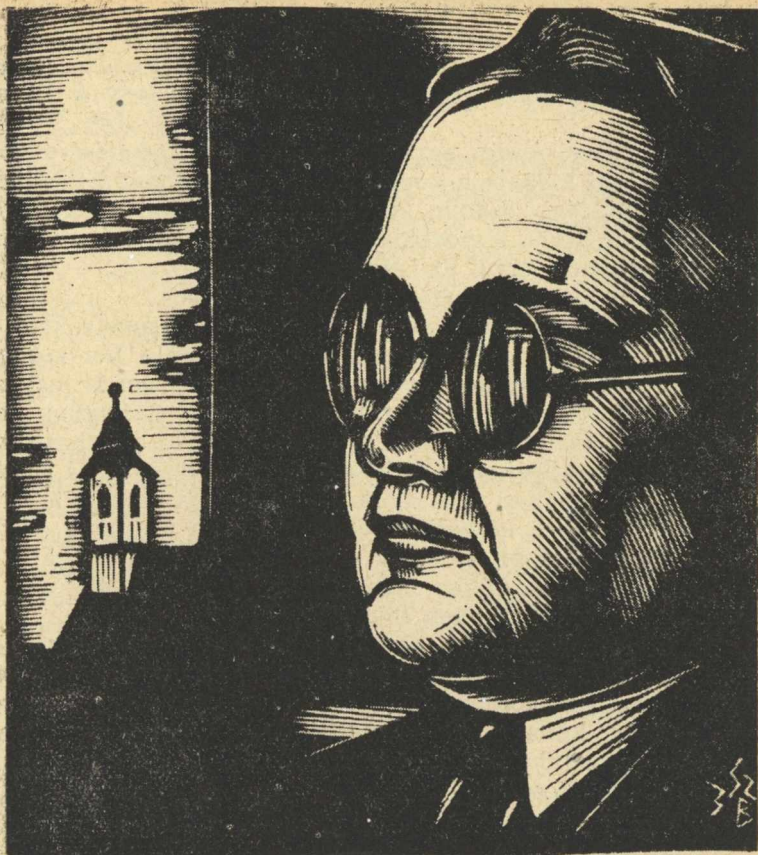
De ezen túl, amire Járosi Andor örökségeképpen nagyon rászorulunk: a szinthézis. A szintheticus vonást látom élete döntő, mély és legátfogóbb motívumának. Nem dialektikus feszültségben, hanem szintheticus egységben olvadtak össze benne a legszélesebb ellentétek. A barthi teológia egyik első magyar evangélikus hirnöke, s ugyanakkor a liberális teológiának gyermeke, a humánumnak, a kultúrának szerelmese. A bálványos nacionalizmustól mentes, szabadon gondolkodó, népi és faji megkötöttségektől független ember, — ugyanakkor az erdélyiségnek, a transzylván hazafiságnak költői ihletésű képviselője. A „vallásos szocializmus“ szellemi örököse, a kapitalizmus bűneit világosan látó próféta (*akkor* ehhez valóban próféta-ság kellett!), ugyanakkor az erdélyi arisztokrata történelemnek és levegőnek gyermeki esodálója. Reformátusok barátja és Luther lelkének őrzője. Lehetne folytatni. Az egyoldalú beállítást ellen az ő személyének egésze maga merő tiltakozás.

Ezeket a szinthéziseket ma már javarészt túlhaladt a történelem. Az ő szituációja nincs többé. De örök a keresztyén embernek az a belső lelki szabadsága, amellyel nyitva lehet a teológia, az élet, a történelem és a tudomány legkülönbözőbb látásai felé, mindenben bátor bizodalommal keresve a jót, az igazat, a szépet, az Istentől valót, ugyanakkor egyesítve magában a különböző részletigazságokat, felszíva vérébe az ellentétesnek látszó hatásokat. S ebben a csodálatos szinthézisben mégis lehet állhatatos hirdetője ellenszenves igazságoknak, úgy ahogyan az Isten neki a pere parancsaként adja.

Járosi Andor papi szolgálata nem iskolapélda. Szellemi képletének is meg lehet keresni a teológia-történeti, szellem-történeti, társadalom-történeti és széles értelemben vett biológiai eredőit, — amellet, hogy hitében a Szentlélek titka izzik. De egészen különleges drága értéke ő egyházunknak és a humánumnak. Ezért soha meg nem fakuló ajándék az emlékezete.

Maradjon az e következő lapok szolgálata által is!

Veöreös Imre.

Samuel 6/40
 Gy. Suli Bile
 1936

János Bihai

Járosi Andor 1897. december 5-én Ujsándorfalván (Torontál m.) született. 1920. július 1-től Kolozsvárott lelkész. 1941. október 19. óta az erdélyi evangélikus egyházmege esperese. 1944. október 13-án Kolozsvárott fogságba került. Útközben megbetegedett. A táborban egyre jobban gyengülve is megpróbálta ellátni lelkészi teendőit. 1944. december 26-án halt meg Magnigotorszkban.

Hiábavaló élet?

„Azért szerelmes Atyámfiái erősen álljatok. mozdíthatatlanul, buzgólkodván az Úrnak dolgában mindenkor, tudván, hogy a ti munkátok nem hiábavaló az Urban.“
I. Kor. 15, 58.

Amikor Járosi Andor egyszer a halálára és temetésére gondolt, a fenti ígét kívánta a koporsója felett mondandó igehirdetés alapigéjéül. Nem tudom, miért választotta épp ezt az ígét, de azt tudom, hogyha koporsója felett meg kellett volna állnom, mit beszéltem volna erről az ígéről.

A hiábavaló életről beszéltem volna.

Vannak ugyanis hiábavaló életek. Olyanok, amelyekről az egész élet történetét össze lehet foglalni ebben a két szóban: volt, nincs. Tudom jól, hogy e-világ nyelvén fejezem ki magam, mikor így beszélek. Isten gyermekeinek élete e-világban sem tartozik a feltűnő életek közé, el vannak rejtve a Krisztusban s majd az Ő megjelenése alkalmával lesz nyilvánvalóvá életük értékelése. Ez a bibliai igazság azonban nem változtat azon a tényen, hogy vannak emberi életek, amik után úgy nem marad nyom e világban, mint ahogyan nem hagy nyomot maga után a levegőben a madár, mikor célja felé repül.

Járosi Andor élete ilyen hiábavaló életnek látszik.

Van valami szívet összeszorító jelkép abban, hogy még sir sem maradt utána. A magnigótorszki tömegsír, melyben pihen, már 1947-ben sem lehetett megtalálni. Nem maradt utána sírdomb, melyet könnyel áztathatnánk, kegyeletünk virágaival díszíthetnénk. Elment anélkül, hogy elbúcsúzhattott volna tőlünk, s eltűnt anélkül, hogy elbúcsúzhattunk volna tőle.

Mi maradt utána?

Egy nagyobb teológiai tanulmány, betemetve egy teológiai szakfolyóirat lapjai közé, melyet sem megjelenésekor, sem azután nem méltattak arra a figyelemre, melyet méltán megérdemelt volna.

Azután egy pár cikk. Rendszerint tiszavirág életű, napi időszerűségek kényszere íratta meg azokat. Érdekesesek voltak, de az eltűnő időszerűséggel maguk is eltűntek.

Azután egy csomó kézirat. Csupa apró betű, melyen meglátszik, hogy a sebesen szárnyaló gondolatot nem bírta követni a kéz. Aki írta, tudta, hogy mi rejtőzik a rövid, vázlatyszerű tömondatok mögött s el tudta olvasni azt, mi rejtélyként mered az idegen olvasó elé. Kincsek, melyekből nem lett közkinccs.

Azután maradt egy liturgia, melyet ő állított össze komoly tanulmányok alapján s melyet utánozhatatlan liturgikus méltósággal, Isten előtti imádatlaltal tudott a fehér kolozsvári templom-

ban elénekelni. Ma már az erdélyi magyar evangélikus egyház legtöbb gyülekezetében ezt használják. A ma élő nemzedék még úgy beszél róla, mint Járosi-istentiszteleti-rendről. A következő nemzedékben azonban már bizonynyal az egyház liturgiájává válik s benne személytelenné szürkül a szerző.

Érdemes volt-e ennyiért élni?

Ez a gondolat különösképen fájón nehezedik reá szívünkre, ha arra gondolunk, hogy mi telt volna tőle. Aki egyszer vele járta végig Kolozsvár utcáit, vagy a házsongárdi temetőt, az azt a sétát sohasem fogja elfelejteni. Beszélgetés közben eltűnt a jelen s megelevenedett a múlt. Az ódon bolthajtásos kapuk alól kilépett a középkori Erdély. Alakjai ott jártak a kopogós utcákon. Fejedelme ott emelgette az erkélyen forró fejéről a kucsmát. A házsongárdi temetőben pedig kikeltek sírjuktól a halottak, megelevenedtek a legsablonosabb sírfeliratok is s a hallgató elé odatárult a temetőben maga a színes élet. Milyen csodálatos kulturtörténelem telt volna ki Járosi Andortól, ha egyszer rá lehetett volna őt bírni arra, hogy szakítson időt mindezeknek megírására!

Azok sem fogják soha elfelejteni a vele való találkozást, akik vonaton, kávéházi asztalnál, vagy késő éjszakába nyúló otthoni beszélgetéseknél hallgatták a tanítvány felnéző csodálkozásával Járosi Andort, a teológust. Mennyit olvasott! Milyen sokat tudott! Milyen átfogó és újszerű látásai voltak a nagy kérdésekről! Mit jelentett volna a teológiai tudomány számára, ha ezt a sok ismeretet és felülről való látást nem vitte volna magával a sírba!

Sok tálentummal megáldott ember volt s aprópénzre váltotta fel idejét és erejét. Szegények és üldözöttek prókátoraként szaladgált sokszor napokon át. Ölbetett kezek munkába indításáért, fáradt lelkek vigasztalásáért, küzködő lelkek hitrejutásában való tusakodásért sohasem sajnálta sem magát, sem idejét. Ezért nem szabad a kérdést így feltenni: Mi maradt utána? Csak így: Ki maradt utána?

Szétosztogatta a tálentumait. Le nem írt könyveit másoknak mondta el. Alkotásokat nem létesített. Embereket formált. Keze alól újjászületett emberek kerültek ki, kik a tőle kapott tüzet vitték és viszik ma is tovább.

Van-e eredményesebb élet, mint amely újjászületett életekre tud munkája nyomán reámutatni?

A halálára való emlékezés fájdalmas érzései között sokan mondjuk Istennek: Hála Neked, hogy volt Járosi Andor és sokan mondjuk Járosi Andor felé: Munkád nem volt hiábavaló az Úrban! Erősen állunk, mozdíthatatlanul, buzgólkodván az Úrnak dolgában mindenkor.

Túróczy Zoltán.

Élete

Irta: Járosi Andorné

Mikor hozzákezdtém, hogy megírjam, akkor láttam meg, — amit már addig is észrevettem néha, — hogy ő, aki olyan szívesen beszélt és beszélgetett: ön magáról tulajdonképpen hallgatott. Ha gyermek- vagy fiatalkoráról beszélt, s mondott is el eseményeket, a főszereplő sohasem ő volt, sőt a szereplők között sem fordult elő, bár nyilvánvalóan ott volt. — Így a tulajdonképeni hivatalos adatokon túl csak együttes életünk idejéből tudok igazán róla, mert egy ember életében sohasem az események és történések a lényegesek, hanem az, ahogyan fogadja őket, ahogyan szembenáll velük.

1897-ben, Ujsándorfalván, Torontál-megyében született. Öt éves korában már apa nélkül maradván, Erdélybe jöttek, ahol anyai rokonai éltek. Itt, Kolozsváron és Nagyenyeden tanult, a legnagyobb nélkülözések és küzdelmek között, — s mégis csodálatos gazdagon és boldogan. Amit ő az iskoláiban kapott, abból semmi sem ment kárba; nemcsak a tanult anyag, de a tanárainak s diáktársainak minden szava, arc- vagy kézmozdulata, kedves vagy furcsa szokása valóságos életként maradt meg benne. Az ő elbeszélései alatt eltűnt az idő, minden most és itt történt, mindenki régi ismerőssé vált.

A teológiát Eperjesen kezdte, ahol az apátlan és nagyon szegény teológust Deák János professzor és családja vette gondjaiba, amire ő a legutolsó időig valósággal meghatott hálával és tisztelettel gondolt vissza. A cseh megszálláskor kénytelen volt szörnyű vergődések és viszontagságok árán hazajönni, s az utolsó két évet a kolozsvári ref. teológián végezte el. A tanárok nagyon hamar, még segédpap korában befogadták legszűkebb baráti körükbe; de ő mindvégig úgy ment a találkozásokra, mint aki csodálkozik azon, hogy ilyen kintetés érte.

Az emberek között mindig valamiképpen gyermek maradt. Az oltár előtt pedig mindig úgy szolgált, úgy állott, mint egy úrvacsorát először vevő, most konfirmáló kisfiú; azzal a meghatott, felő örömmel, s szinte (sőt nagyon gyakran) könnyes alázattal. Az ő számára sohasem vált megszokássá, könnyű gyakorlattá a templomi szolgálat; ő ott mindig csakugyan Istennel találkozott, s ez néha valósággal beteggé tette.

Pedig az Isten emberei: Augusztinus, s különösen „az Úr jámbor kicsi szentje, Assisi“ — mintha ma ismert s szeretett barátai lettek volna. Luther pedig... — nem volt nap, hoga tőle, róla ne olvasott volna, reggeli és esti imádságát el ne mondta, s legalább 1—2 énekét harmónium mellett el ne énekelte volna. Hányszor beszélgetett róla olyan ismerősen s boldogan, mintha most jött volna

haza a Luther asztalától: — nem is hiszem, hogy ma még valaki olyan jól ismerhetné s jobban szerethetné Luthert, mint ő!

A nemrégien éltek közül Niebergall professzor (Marburgban töltött tanulmányévének legkedvesebb s legtiszteltebb tanárja) volt rá legnagyobb hatással. Az ő egyik mondása: „Minél több ünnepet szerezni az életben!“ — vált életének egyik vezérgondolatává. Igen: ő csakugyan minél több ünnepet szerzett, — talán senki sem tudott annyiszor és úgy ajándékozni, szép és nagy alkalmakat keresni és találni, mint ő. A hétköznapokat megszentelni, kiemelni, tartalmat adni nekik, fénylő örömeket szerezni mindenkinek, aki körülötte él... (egy költözködés éktelen zűrzavarában, a félig kész lakásba ő előrement, hogy egy bőröndben a legértékesebb dolgokat felvigye és biztonságba helyezze. Mikor én is felérkeztem, a bőrönd a nyitott ajtóba állítva, a lakásban villanyszerelők, idegen emberek, ő sehol. Nagykésőre azután előkerült egy gyönyörű cserép nyíló virággal, — februárban! — mert az új lakásban virággal akarta fogadni a családot.)

A házassága volt a legnagyobb keresztje. Egy kemény, egyoldalú, dacos, nyakas kálvinista leány és négytagú családja (kiket mind magához vett) — hitetlen, zajos, ahány annyiféle, idegen emberek. A szeretetnek milyen elképzelhetetlen mértéke, a türelemnek és jóságnak mekkora hegyei, az újrakezdés reménységének hányezer csodája kellett ahhoz, hogy ebből a szeretetnek s szelid békességnek teljességére juthasson végül. Mert eljutott.

Egyetlen lény volt az életében, aki őt úgy becézte, simogatta, aki úgy szerzett neki örömet, ahogyan azt ő megérdemelte. A fia. Ez az angyalarcú, a földön olyan gyorsan átfutó, drága kicsi vándor; akit ő nem apai büszkeséggel, hanem olyan Isten iránti hálával és elragadtatással nézett, mint a gyermek, aki valami egészen csodálatos ajándékot kapott. Milyen őszinte alázattal mondogatta: — „Hát lehet ez a mienk?! Nem, nem is lehet valóság, hogy Isten őt csakugyan nekünk adta!“ S mikor néma, sötét és üres lett a ház s az élet, a haza sietett gyermek nélkül, ő akkor sem változott meg. — csak éppen, hogy most már könnyek között vallotta, amit eddig fénylő mosollyal mondott.

Ő, aki annyit fejezett ki szavaival, néha még többet mondott, mikor hallgatott. Egyszer egy szörnyű kegyetlen, sértő névtelen levelet kapott, melyben prédikációit s egész életét a legbántóbb módon kicsúfolták. Nagyon sápadtan jött be, — az orra kétoldalt egészen kifehéredett (ami a legnagyobb felindulásának jele volt), s egyetlen szó nélkül ideadta. Nem remélhette, hogy pártját fogom, hiszen sohasem dicsértem, védtem, sőt mindig nagyon szigorúan s keményen ítéltam, gyakran én is csufolódtam. De mégis ideadta. S ideadta annak a fiatal lelkészbarátjának a levelét is, aki ezt írta: „Nagyon pietistásan hangzik, de úgy érzem, meg kell mindkettőnk-

nek tért. Vétkeinkben nagyon hasonlók vagyunk: ugyanazon a pontokon tagadjuk meg az engedelmisséget. Sokszor úgy érzem, együtt kell megtérnünk; egyikünk segíthet a másiknak a talpraállásban, nem azáltal, hogy segít, hanem azáltal, hogy talpraáll." Mind a két alkalommal némán állt velem szemben, míg a levelet elolvastam, csak a kezemet fogta s a szemüvege lett homályos; de én tudtam, hogy a legnagyobb ajándékot adja: ő, aki mindent olyan nagyszerűen tudott szavakkal kifejezni, csak a saját érzéseit soha, most mindenestől átadta magát. Mikor a könnyes szeme segítséget kért, tudtam, hogy ezt ő most nem önmaga mellett, hanem éppen önmaga ellen kéri.

Aztán eljött az az idő, mikor késő éjszaka s kora hajnalban rémültszemű, sárga csillaggal bélyegzett emberek kopogtak: szüntelenül szólt a telefon; mikor ő egész nap rohant, könyörgött, intézkedni próbált; s éjszaka csak ült velem szemben az asztal mellett, mert a szomszéd szobában nyitott szemmel feküdt az egyedülmaradt, rejtegetett zsidó leányka, s imádkozni kellett az övéért. A mindig gyermek-ember férfvá lett, akit a maga igaz útjáról többet semmi le nem téríthet; fenyegetések, feljelentések, eljárások, számonkérések özöne között menteni a még élőket, minden lehető módon, s eltemetni a halottakat az Őszövétségből vett kegyelmi igékkel. Nem volt bátor ember, megreszketett bizony, ha erősen döngették meg a kaput, vagy az őrző az ablak előtt állt meg; de hős volt, mert egyetlen lépéssel se hátrált meg mégsem.

Utolsó istentisztelete 1944 október 8-án, a bombázások halálfélelmében remegő, hisztériás városban tökéletes, zavartalan és teljes egész volt. A 16. zsoltár volt az ige: Áldom az Urat, aki tanácsot adott nékem; az Urra néztem szüntelen, mert jobb kezem felől van, meg nem rendülök. Mindnyájan éreztük a Léleknek és erőnek kiáradását.

Tudom, ez a Lélek és erő maradt vele azután, a megaláztatásoknak, betegségnek, minden kinnak és a halálnak órájában is; hiszen akik utolsó napjairól beszámoltak, elmondták, hogy Isten mellett végig kitartva türt és szenvedett. Ő, aki annyira szeretett élni, mikor tudta, (mert érezte) hogy meghal, ezt egész békességgel mondta ápolójának. Nem fogózott a földi életbe, nem tiltakozott Isten akaratá ellen.

Egy régen megírt végrendeletében temetésére a 10., 410., 425. és 588. énekeket választotta: Dicsérd én lelkem a dicsőség örök Királyát... Minden e földön csak elmulandó... Áldj meg minket Úristen... és: Vigyázzatok, azt kiáltják... („Énekkar ne legyen!”) Igéül az I. Kor. 15. részéből verseket: „Azért, szerelmes atyámfiai, erősen álljatok, mozdíthatatlanul, buzgólkodván az Úrnak dolgában mindenkor, tudván, hogy a ti munkátok nem hiábavaló az Úrban.“ És a sírnál a Luther Kátéból a II. hitágazat magyarázatát, ami „bizonynal igaz“.

Mikor a már biztos halálhírrrel először álltam meg az elárvult könyvtárban, az íróasztala előtt, úgy éreztem: lehetetlen, hogy Isten ilyen értelmetlenül törjön ketté egy életet. Vastag füzetek, megkezdet munkákkal, kéziratokkal; éppen kinyomatás előtt állott imádásos könyvének kész anyaga, olvasójelekkel megjelölt, félig olvasott, félig áttanulmányozott könyvek: száz és száz vázlatos írás, melyeket mindig készült kidolgozni, gépbe diktálni; megválaszolatlan levelek; annyi ember, aki még várt tőle valamit.. — s a saját gyermeke, aki most kezdte őt igazán megérteni... — nem lehet!

S mégis igaz.

Aztán később elkezdtem átnézni, rendezgetni a dolgait. Munkák, írások, könyvek, levelek, fényképek: egy gazdag, mérhetetlenül gazdag élet visszamaradt, mozdulatlan s mégis oly beszédes emlékei. Olyan sok helyen, annyiféle munkában, különböző emberek között látom őt: töprengve és örvendezve, munkára készülön, kedves baráti körben, beszélve vagy mást figyelmesen hallgatva, — s legfőképpen mégis az oltár előtt, amint egyszerre kapja és adja a kegyelem üzenetét. Mi hiányzott még az életéből? Szeretett, tanult, szolgált, örült és szenvedett — mindezt hívő szívvel, egész lélekkel. Bizony teljes élet volt az övé. Áldott legyen Isten, aki adta s aki az örökéletre megtartja őt.

„Andor bácsi“

Kinn Magyarországon legtöbbszörre „Andor Bácsi“-nak szólítottuk. Egyszer mosolyogva mesélte, hogy a nála idősebb Kiss Jenő, soproni professzor is „Andor bátyám“-nak nevezte. Tőlem többször kérte, hogy szólítsam egyszerűen Andornak és tegezzem. Képtelen voltam rá. Mindannyiszor meg kellett kérnem, hogy szólíthassam továbbra is csak Andor Bácsinak. Most, hogy az ő drága életére visszaemlékezünk, úgy érzem, nekem ezt az Andor Bácsit kell megrajzolnom. Anélkül, hogy magyarázni próbálnám, azt a titkot kell megsejtetnem, amely az ő egész lényének titka volt. Az emlékek képes-könyvében úgy kell őt megmutatnom, ahogy számomra, és anyyiunk számára — Andor Bácsi volt.

Nehéz szavakba foglalni, mi volt lényének a titka, de mindenki érezte, aki közelébe került és nem tudott hatása alól szabadulni. A legkülönbözőbb embereken figyelhettem meg a személyiségét meghatározó titok hatását. Kissé félszegen, de valami gyermeki tisztelettel közeledett minden emberhez. Nagyon szerette Pesten a Központi kávéházat. Sok kedves délutánt töltött itt Reményikkel és itt adott találkozót legkülönbözőbb ismerőseinek. Mindig kiadós borravalót hagyott. De nem hiszem, hogy csak ezért szerették volna a pincérek. Ha jött, a főpincér elébe sietett, melegen üdvözölték egymást. Kezet fogtak s a kézfogásban nem volt semmi a kölesönös bizalmaskodásból, de benne volt lényének egész titka. Így fogott mindig kezét azzal is, aki az asztalnál kiszolgált, vagy kabátját segítette fel. Min-

denki megtiszteltnek és megbecsültnek érezte magát környezetében. Nem lehet megmagyarázni, hogyan csinálta, mivel érte el, de közéletben mindenképp az igazi emberi méltóság tudatára ébredhetett. És még valamit ehhez. Társaságában minden ember fel tudott szabadulni, megvívásztalódott. Ezért vonzódtak úgy hozzá. Gyenesdiáson az ősz hajju Jónás esperes addig sürgölődött, míg valahogy Andor Bácsi bibliakörébe került. Hiába osztották be máshová. S ha egy-egy lelkészkonferencia ebéd utáni szünetjében betértünk vele egy fekértére, a kávéházi asztalka mellett nem tudtam világosan szétválasztani tudatomban, hogy kávéházban voltam-e, vagy Sokrates társaságában valami szünpozionon vettem részt, vagy Luthert hallgattam asztali beszélgetés közben, vagy talán éppen egy olyan asztal mellett ültem, ahol a vámszedőkkel együtt telepedett le a „bűnösök barátja”. De láttam, amint egy gimnazista tanítványa hittanóra előtt odarohant hozzá és ott sirt mellére hajtott fejfel. És láttam Reményik Sándort, amint kezét két kezével fogta benn a kórházban és percek át csak nézett rá, szótlánul, kérve, keresve, szomorúan, ahogy csak ő tudott nézni. És hallottam, mikor valaki egy rosszul sikerült előadás után magát szégyenkezve mentette előtte, hogy vigasztalt, hogy emelte ki azt, ami jó volt az előadásban, mint magyarázta, hogy mennyire szükség volt az embereknek a hallottakra. Szinte lehetetlen volt a közelében sokáig csüggedtnek és reménytelennek lenni.

A személyéből kisugárzó vonzás késztetett arra, hogy Koren Emíl barátommal, harmadéves teológus koromban leutazzunk Kolozsvárra és félévet hallgassunk az ottani református fakultáson.

Erre úgy került sor, hogy 1935 őszén előadásokat tartott Sopronban a teológián. Erdély akkor egy igazabb emberség és magyarság példaképe volt számunkra. Ő pedig ezt az Erdélyt — a titokzatos szót — egészen közel hozta hozzánk előadásaiban és személyében. Egyik előadás után elébe léptünk és megkérdeztük, miként mehettünk le Kolozsvárra. Szeretnénk egy félévet Erdélyben tölteni. Nagy örömmel vette tervünket. Megesináljuk, — mondta búcsúzóul is az állomáson. Mi pedig vártunk. Írtuk egyik érdeklődő levelet a másik után. Semmi válasz. Végül karácsony után expressz-levél, távirat. Január elején már Kolozsváron voltunk. Megkezdődött mindkettőnk életének egyik legdöntőbb szakasza. S hogy valóban ez kezdődött meg, ez is Andor Bácsi személyiségének a titkára tartozik.

Mindketten benn laktunk a református teológia hatalmas épületében. Ő akarta így. Az volt a szándéka, hogy jobban megismerjük a teológiát és a teológusokat. Hányszor jött fel értünk szuszogva a második emeletre: „Fiúcskák, van egy kis időtök? jöjjetek velem sétálni.” Nem csak azokon a feledhetetlen külön órákon találkoztunk, amelyeket az evangélikus teológusok számára tartott a sekrestyében, hanem mindenüvé magával vitt. Együtt jártuk a hólyát, együtt mentünk Lepagehoz a könyvkereskedésbe megnézni, milyen újdonság jelent meg a könyvpiacra. Magával vitt bennünket a színházba és az újságíró klubba. Elvitt Reményik Sándor meglátogatására a diakonisszák kórházába, Nagybányára Rédeiékhez, a helikoni találkozóra

Marosvécsre és a csángó papok meglátogatására Brassó környékére. Nemesak lakását, tette otthonunkká, mikor odaadta dolgozószobájának kulcsát, hogy bármikor bejárhassunk hozzá, hanem egész Erdélyt otthonunkká tette. Hogy ebben a nagy otthonban azután évről-éyre megfordultunk, ki- és bejártunk, és egészen otthon éreztük magunkat, annak is ő maga a titka. Ő volt a kulcs számunkra Erdély megértéséhez és megismeréséhez. S ezt a kulcsot is egészen nekünk adta.

Újra végiglapoztam kolozsvári naplómát. Többször átolvastam összegyűjtött leveleit, nyolc éves kapcsolatunknak ezeket a gyöngyszemeit. Aztán elgondolkoztam azon, hogy a megelevenedett emlékek közül mit mondjak el. Milyen módon érzékeltessem Andor Bácsi már említett titkát. Többféle próbálkozás után arra kellett rájőnnöm, hogy csak egészen egyszerű, primitív módszerrel érhetem el céloimat. Felkeresem emlékeimben őt újra azokon a helyeken, amelyekkel annyira egybe volt növe élete és megelevenítem azokat a jellegzetes alkalmakat, amelyeket éppen az ő személyisége tett jellegzetessékké.

Dolgozó szobájába nyitok be először. Különbejáratu udvari szoba. Óvatosan nyomom meg a kilinest. Ebéd után vagyunk, ilyenkor teljesen nekivetközve ágyba fekszik és egy órásckát alszik. Ha valamilyen okból el kell hagynia a ledölést, egész délutánja oda van. Eleinte félkönyéken olvasgat. Aztán mély álomba merül. Zörög a rossz vekker. Jelzi, hogy nemsokára kezdődik a hittanórája. Ébresztőjét elzárni nem lehet, magához szorítja és a takaró vagy párna alá rejti. Egész életében küzdött az idővel. Hol versenyt futott vele, hol üldözöttként menekült előle.

Egyedül maradok a szobában. Íróasztala mellett olvasgatok. A berendezés egyszerű. Könyvespole, két könyvszekrény, ruhásszekrény, de annak a felében is könyvek. Középen néhány tonett szék és kerek asztalka. Hányszor kínált meg uzsonnával itt bennünket. Az asztalkát előbb mindig szabaddá kellett tenni, mert akáresak az íróasztalon, itt is oszlopban álltak a könyvek. Mikor először böngészgettem könyvei között, szédülés vett erőt rajtam. Szinte tériszony fogott el. Irodalom, művészet, filozófia, teológia, a legújabb, legjobb és legdrágább könyvek. Számtalanszor beszélgettünk arról, hogy majd rendet teremtünk a nagy khaoszban. A szándéknál tovább nem jutottunk.

Andor Bácsi könyvtára élő könyvtár volt. Folyton növekedett. Töméntelen pénzt ölt könyvekbe. De folyton fogvott is. Állandóan vitték könyveit kölesön. Láttam nála görög katolikus papot, iskolás gyermeket, egyetemi tanárokat és írókat, református és evangélikus lelkészbarátairól nem is szólva, amint könyvet kölesönöztek tőle. Nálam is van még néhány kötet könyvtárából. Azt hiszem másoknál is . . .

Az ürvegezett könyvszekrényben nekitámasztva a könyvek hátának kének, levelező-lapok. Leonardo „Utolsó vacsorájá”-ból Jézus elmosódott, sejtelmes arca. Dürer „Kis Jézus”-a kezében a földgölvőval. Heltai Gáspár, az első kolozsvári evangélikus lelkész. — Kis Kátéjából a címnap fényképmásolata. Barth Károly izmos, keményvonású arca. De ott van az a kép is, amelyen Andor Bácsi két oldalán állunk Koren Emillel, a papi kert nagy diófája tövében, kezem-

ben kankalin-csokorral. Ezek a képek sokszor változtak. Kedve szerint rakta ki őket. A szép képet általában szerette. Bibliája, pénztárcája, könyvei tele voltak apró, ízléses képecskékkal. Nagyon kedvelte az „Ars sacra“ kiadványait.

Az íróasztal melletti fal egész kis pantheon. Bekeretezett fényképek és metszetek. Arany János, Petőfi Sándor, Bach, Schweitzer Albert, Ravasz László, Prohászka Ottokár, a Luther-kutató Karl Holl, a szerzetes Luther jellegzetes arcai jutnak most eszembe. Két plasztikai mű is volt szobájában. A Schulek Tiborné készítette „Luther fej“ zöld kerámiából és Nietsche gipszből öntött halotti maszkja.

A sok kép között csak egy családi vonatkozású. Feleségéről és róla készült eljegyzésük napján. Nagyon szerette ezt a képet.

Ez a szoba sokáig volt egyetlen lakószobája. A többi szobában egy száz ügyvéd lakott. Hosszú ideig nem lehetett kiköltöztetni. E miatt húzódott esküvője is. Ebben az időben több teológus kapott szállást nála. Egyszerűen, a földön aludtak. Szalmazsákon. Nevetve mesélte, hogy este mindig vigyáznia kellett, nehogy a sötétben valamelyik fejére lépjen.

1941-ben egy másik szobát csatoltak még ehhez a szobához. A szegényes bútorzat is kiegészült valamennyire. Hány Erdélyt-járó vendég volt lakója három év alatt!?

Nagy meglepetés érte azt, aki családjá körében találkozott vele. Otthona nem az a puha, meleg, intim kis fészek volt, amelyet a századforduló polgára eszményének tartott, amelyben olyan könnyen lehet elfeledkezni arról, hogy jövevények és vándorok vagyunk a földön. Maga mondotta, hogy lakása átjáróház és népszálló. Mindenki otthon érezhette magát benne, csak mintha épen ő és felesége nem lett volna benne otthon. Ott lakott anyósa, a kedves, drága Margit néni és két sógornője. Állandó vendégjárás. Asztaluknál sohasem voltak magukban. Rendszeresen étkezett náluk egy teológus, vagy evangélikus egyetemi hallgató. Úgy láttak mindenkit, mintha fejedelmek lennének és úgy viselkedtek mégis, mintha csak felszolgáló inasok volnának tulajdon otthonukban. A fenntartás nélkül való gondoskodó szeretetnek a megdöbbenő méretei ép úgy hatással voltak vendégeikre, mint az a furcsa rendetlenség és szokatlanság, aminek a külszínén nem is igyekeztek, vagy nem is tudtak változtatni. Andor Bácsi tulajdon asztala mellett soha sem ült páter familiasként. Kisleánya, Buba, akkor még elemista, sokkal nagyobb úr volt otthon. Bizony nem egyszer szólt rá édesapjára: apa, ne egyék már annyit. Felesége esténként olyan fáradt volt, hogy többször elbóbiskolt az asztalnál, reggel azonban már hajnali négykor felkelt s bár eselédüük is volt, maga mosta fel a lépcsőket sokszor. Éjjel pedig egymásután írta a leveleket eldugott kis székelv falvakban lakó lánykáknak, akik a női konferenciákon az ő bibliakörébe tartoztak. Magam voltam tanúja többször, hogy milyen gyengéden szerették egymást. De ez is teljesen más formában nyilatkozott meg, mint ahogy az a „rendes emberek“ között szokás. Ő maga is szerette volna sokszor másként. Annyszer magvarázta a külső körülményeket. Mentegette magát, szégyenkezni azonban sohasem láttam. Nem palástol-

gatta, hogy példaképen senki elé sem állítható otthona. Mikor megfeddették, hogy nem jól neveli saját gyermekét, s a kedves Margit néni épp úgy korholta, mint a vendégségben járó Sólyom professzor, nem tudott mit ellene vetni. Nekem azonban azt mondta utána, mikor magunk között voltunk, hogy egyáltalán nem aggódik Buba jövője miatt. Meg van győződve arról, hogy nem marad a gyermekre hatás nélkül, hogy ő is, és felesége is legjobb odaadásukkal Isten igéje szerint igyekeznek élni s mindketten imádságban hordozzák életét. Neki volt igaza. Bubából nem az lett, amit az aggodalmaskodás mondott fölöle, hanem az, amit a sokkal mélyebbre látó reménység profétált meg róla.

Talán otthonában legtitokzatosabb Andor Bácsi titka. Itt a legemberibb, legnyomorultabb, legtehetetlenebb és mégis itt legjobban Isten gyermeke. A legnagyobb és legáldásosabb. Az ő kétségtelenül furesa otthonában több pozitív dolgot tanultam meg a családi életre vonatkozóan, mint sok más rendes helyen.

Saját otthonában szinte nem volt otthon, mégis hány családnál volt egészen otthonos. Számtalan helyen voltam vele együtt vendég. Valahányszor Pestre jött, — s ez nem volt ritka eset — mindig nálunk szállt meg. Szüleimnél, majd később a magam otthonában.

Egész különös vendég volt. Mindenütt várták. Kedveskedtek neki, minden ajtó nyitva volt előtte és sehol sem tartották tehernek. Úgy érezte otthon magát bárhol, hogy ezzel azt az igazi otthont vitte az emberek közé, amely után titkon mindnyájan vágyunk.

Teológus korában, mikor még vézna, sovány emberke volt, Révész Imre professzor, a későbbi debreceni püspök felesége minden nap behívta valamelyik tízpercben és zsíros kenyérral kínálta. Maksai Albert teol. tanárral, diákkori jó barátjával, szerda estéjüket töltötték Makkai Sándoréknál. Előttük olvasta fel először az „Ördög szekeret“. Később a Helikon szerkesztőjénél, Kovács Lászlóéknál volt gvakori vendég. Egyszer én is felmentem vele. Kirakós lórumot játszottunk filléres alapon. Pletykáztatva beszélgettünk, de közben egészen mély és komoly dolgok kerültek elő.

Korholták sokat, hogy nem végez gyülekezetében rendszeres lelkipásztori látogatásokat, viszont sűrűn jár zsidó családokhoz. Missziói szándékkal teszi, próbálták szépíteni a dolgot. Nem egészen helytálló, hogy nem látogatta híveit. Viszont igaz, hogy missziót töltött be, de minden szándék és program nélkül. Egyszerűen azért járt ezekhez a családokhoz, mert szerette őket. Szeretete nem ismert semmiféle emberi és földi formát. Szerette a nagy műveltséget, a szabadabb, előítéletmentes légkört. És valami egészen sajátos, mélyről jövő vonzalommal szerette a zsidókat. Filozemita volt. Nemesak fínom, ízléssel berendezett, jólétet sugárzó lakásukban kereste fel őket, engem sem csak akkor vitt fel hozzájuk, mikor az egyik háziasszony, Szabolcsi Bence tanítványa csodálatosan szép műsort válogatott össze számunkra Bach, Bartók és Muszorgszkij műveiből. Felkereste őket 1944-ben a gettóban. Sohasem felejttem el, amint felvitt jó barátjához, Rót Marcellhez, a zsidókórház igazgatójához egy forró nyári napon a nyiregyházai lelkészkonferenciáról jövet. Akkor már Pesten voltak, szűk szobába bezsúfolva. Néhány barátjával találko-

zott még ott. Mentésítést járt ki számukra. Megölelve köszöntötték egymást. Együtt ebédeltünk. Az asztalnál kérték, hogy imádkozzon. Egyikük sem él már...

Leggyakoribb és legjellegzetesebb vendégként mégis csak az evangélikus papi családotban fordult meg Andor Bácsi. Testvérük gyanánt várták mindenütt. Különösen tanítványainak ragaszkodása volt megható. Állandóan morgolódtak rá. Hanyag, nem válaszol a levelekre, sok mindent megígér és nem váltja be, de nem tudtak nélküle meglenni. Ismerte a papi családok legbensőbb titkait. Mindent elmondtak előtte, hiszen éppen ezért várták. Mennyi sértődés támadt abból, ha az egyik helyre elment s a másikra nem tudott eljutni. Mindenki csodát várt tőle és senki sem akarta elhinni, hogy előtte valami is lehetetlen lenne. Hányszor volt villámhárító családi feszültségek között, híd egymástól eltávolodottak között. Ezer darabra szakadt ideje és egész élete és mégis ez a szétszakadozott élet szétszakadt emberi kapcsolatokat állított helyre mindenütt.

Valahányszor feljött Pestre, 10—15 ember ügyes-bajos dolgát intézte. Bámulatok kapcsolatai voltak. Szeretetével mindenkit leköteltetettjévé tudott tenni. Többször mondta nekem, hogy az emberekkel 80—90 százalékban lehet beszélni, megértésre bírhatók, csak jobban kellene bízni bennük. Talán azért volt az emberek szíve mindenütt nyitva számára, mert az ő szíve is nyitva volt mindenütt az emberek számára. Ha Pestre jött hirtelen és váratlanul állított be, táviratot küldött, azt is többnyire útközben adta fel. Mindig hozott valami ajándékot. Haza is úgy indult, hogy ajándékot vásárolt övének. Csak a finom, drága dolgokat szerette. Pedig állandó pénz-zavarral küzdött.

Nagy utazótáskájában öt-hat könyv. Tamásinak újonnan megjelent novellái. A Magyar Csillag legújabb száma, Pásztortűz, Helikon, valami német teológiai tudományos munka, Guardini egy liturgikus tanulmánya, aztán regények, Krudy Gyulától, vagy Carossától. Ezeket a könyveket néhány napig tartó útja alatt rendszeren ki is olvasta. Nagyon gyorsan olvasott. Teológiai könyveit vékony kis vonalzó mellett huzogatta alá és a margóra kijegyezte a fontosabb gondolatokat. Kedves könyveit többször olvasta át. Esténként nehezen aludt el. A lámpa sokáig világított szobájában. Néhány napos pesti tartózkodásai alatt a magával hozott könyveken kívül egy-két kötet Jókait is kiolvasott. Kárnáti Zoltánon úgy tudott még mindig lelkesedni, mint valami serdülő diák.

Legtöbb helyre elkísértem. Nem nagyon szeretett egyedül járni Pesten. Könnyen eltévedt. Ilyenkor taxiba ült és úgy segített a bajon. Általában nagyon szeretett autózni és táviratozni. Semmi ügvevést nem mutatott technikai dolgokban, mégis úgy élvezte a technika-nyújtotta kényelmet, mint gyermek a játékot. Valahányszor utcai mérleg mellett mentünk el, megmérgetkezett. Néha naponta kétszer is. A vasúthoz akármennyi idő volt, csak taxin tartotta lehetségesnek kimenni.

Az asztalnál szeretett jól enni. Egyáltalán nem vetette meg a földi dolgokat. Pedig fiatal korában sokat koplalt. Ha egyedül maradtunk, panaszkodott. Annyi minden tudta nyomni a szívét. Mikor

kisebbségi sorban élt, akkor arról panaszkodott. Később az „anyaországokat“ szidta, akik megrontják Erdély lelkét. Budapestre kissé mindig menekültként jött. Sokszor támadták, gúnyolták. Hajszolt élete volt. Annyi ember sorsát vette magára. Annyi feladatot vállalt. Állandó terminusok szorongatták. Bizony legtöbbször halálosan kimerült volt. Feje apró remegéssel reszketett. Ilyenkor saját maga sem tudta elolvasni kézírását. Hosszadalmasan mentegette magát. Láttam azonban, hogy tulajdonképpen lelkiismerete vergődik. Mégsem roskadt össze. Valami gyermeki komolyan-nemvevéssel tudta nézni az emberek rosszaságát, a világ bűneit és a maga bűneit is. Kedves sorok voltak számára Luther énekéből a következők: „Akár mily sok a mi bűnünk, Még több az Úr kegyelme“. A 37. zsoltár 5. verse jelmondata volt: „Hagyjad az Úr Istenre minden te utadat, majd ő teljesíti“. Szívet szaggató komolysággal vett mindent, de volt benne humor. A leggonoszabb emberben is tudott szeretni valamit és általában minden érdekelt, ami emberi. Volt benne valami Dosztojevszkij Miskin hercegéből, aki kedves regényalakja volt.

Megéledő emlékeimmel először Andor Bácsi dolgozószobájába nyitottam be, aztán meglátogattam családjá körében, elmentem vele vendégségbe, kinyitottam előtte újra otthonom ajtaját. Végül hagyom, hogy belém karoljon és egy kis sétára vigyen magával, hogy aztán néhány képben megmutathassam a „peripatétikus“ Andor Bácsit, aki a régi görögökhöz hasonlóan — sétával tanított.

Valami egészen különös, jelzőket halmozó meleg stílusa volt. Mégis, ha cikket kellett írnia, vagy előadásra készült, kimondhatatlan gátlásokkal küzdött. Az előadói asztalnál annyiszor volt lenyüggőzően közvetlen és mélyen járó egyszerre, de sokszor olyan vonatott és konfuzus, mintha maga is csak az előadás végén tudta volna meg, miről akart beszélni. A szószéken az ígéhez való viszonyában és egész prédikátori magatartásában senki sem emlékeztetett úgy Luther Mártonra, mint éppen ő. Mégis, ha fáradt volt, kimerültsége olyan idegállapotba hozta néha, hogy alig tudta befejezni beszédét. Kelenföldön egyszer a gyermekistentiszteleten egy óra hosszat beszélt Zákeusról. Valaki ugyan azt mondta utána, már régen hallott ilyen csodálatos igehírdetést. Anyósa, szegény Margit néni, ilyenkor tépte, gyúrte zsebkendőjét a templompadban, hogy „csak miért mind mondja, mondja és nem tudja befejezni Andorka.“

Andor Bácsi titkára tartozik, hogy miért kellett ennyi belső nyomorúsággal küzködnie. Ez a titok akkor sem nyert megoldást, mikor belekarolt az emberbe és vitte a Kincses Város utcáin. Inkább növekedett. Ilyenkor egész felszabadultan ontotta magából páratlan tudását. Csak csodálkozni lehetett, hogy miért nem ír köteteket ez az ember. Mi minden került szóba, amíg végigsétáltunk vele a Farkas-utcán. A bástya-maradványoknál megelevenedett Erdély multja. A templomban művészettörténeti problémák kerültek elő, de rátért a liturgia kérdésére is. Közben anekdotát mondott Nagy Károly nüsökről. A Kollégium udvarán pillanatok alatt érzékelteni tudta, hogy micsoda embereket és idöket formáló műhely az ódon épület. Aztán rátért diákkorára, özvegy édesanyjára, aki olyan szegény volt, hogy télen szomszédból fazékban áthozott parázs mel-

lett melegítette kezét, de ilyen körülmények közöt is zongoraórára járatta fiát. Az első kőből épült magyar színház helye mellett elhaladva, olyan részletekből menő előadást tartott az erdélyi színjátszás multjáról, hogy a végén szinte látta az ember a lebontott régi épületet és hallotta Déryné kedves hangját. Az egyetemenél Bőhm Károlyról, Schneller Istvánról, Somló Bódogról rajzolt képeket. A sarkon betértünk a pompás jezsuita barokk-stílusban épült egyetemi templomba. Milyen tisztességtudó és áhítatos a viselkedése a „másvallásúak“ templomában! Kijövet a katolikus kegyességet boncolgatja, Heiler könyvére hívja fel figyelmünket. Elmondja, milyen a csiksomlyói búcsú, majd Tamási Áron katolicizmusát elemezi. Utközben rengeteg ismerőssel találkozik. Néha odamegy valakihez egy pillanatra, gyorsan megbeszélnek dolgokat, elintéznek ügyeket. Irodájában keveset ült, de valahogy az utcát is lelkészi hivatallá tudta tenni. A Fő-térre érve, szinte nem esodálkoznánk, ha a korhely Abaffy fordulna be a Búza-utca sarkán. A Szent Mihály-templom gótikáját magyarázza. Csodálkozik, lelkendezik, mintha valami világ-raszóló művészettörténeti esoda előtt állana. Nagyobb dolog fiucsák ez *itt* — mondja — mint Kölnben a dóm. Több áldozat és több emberség kellett hozzá... A New-York kávéház bejárata előtt elbúcsúztunk. Benézett egy kicsit az ujságíró klubba, ahol már várt rá a megszokott asztal, mellette Lakatos Imre, Krenner Miklós, az öreg „Spektátor“, Karácsony Benő, Koós Károly, Tamási Áron, Reményik Sándor, Kovács László, később, pedig, mikor innen elköltöztek, egyik legkitartóbb társa, Várkonyi Hildebrand.

Körülbelül így folyt le első délutánom Kolozsvárra érkezésünk napján. Andor Bácsi szavai nyomán a színek új tónust kaptak, a méretek megváltoztak, szinte bódultan tértem vissza szobámba. Nem esoda, ha első hazaküldött leveleimben ezt írtam: Egy kis Lutherre és egy kis Sokratesre találtam itt Kolozsvárt. Sok új benyomás veszt körül, de mind valahány közül legizgalmasabb számomra mégis — ahogy még akkor neveztem — Járosi nagytiszteletű úr.

Az első sétát sok-sok séta követte. Tavasz délelőtt ki Kolozs-Monostorra. Késő este, színházi előadás után be az éjszakába. Mindig tanított, mesélt, magyarázott, eszméltetett. Nagyobb kirándulásainkra könyvet is vitt magával. Soha sem felejthetem, amint a Nagykőhavaszon felolvastá Reményik ott keletkezett verseit a „Romon virág“-ból. Radnaborbereken pedig szalonnasütés közben Ujfalui emlékirataiból olvasott fel.

Lutherre és Sokratesre emlékeztetett az első napoktól kezdve, de talán Reményik Sándor itt is mélyebbre látott, mikor egyszer szelíden, tréfálkozva így szólt: „Andorka, Andorka, úgy jársz ezzel a két magyarországi fiúval, mint Jézus járt tanítványaival...“

Magyarországon Andor bácsinak neveztük, Erdélyben Andorkának szólították. Hogy lehet valaki egyszerre Andor bácsi, kedves atyai jóbarát, egy valóságos lelkiatya és ugyanakkor kistestvérünk, „Andorka“? Erre a kérdésre Járosi Andor élete teljes és határozott feleletet ad. Szinte azt lehetne mondani, hogy egész élete erre a kérdésre felel. Talán itt kereshető páratlan és kedves személyiségének titka.

Benczur László.

REMÉNYIK
SÁNDOR

JÁROSI
ANDOR

*Testvér, testvérem:
Ez a legszebb szó a világon.
Ahogy kitágul ősi jelentése
És túlnő lassan véren és családon —
De visszatér mint gazdag bujdosó,
Lélekkel hintve meg
S szentelve meg, mi vérszerint való.*

(Reményik Sándor: A legszebb szó)

Az én lelkipásztorom

Járosi Andornak

„És a tűz után egy halk és szelíd
hang hallatszék.“ I. Kir. 19, 12.

Láttam az Igét sas-szárnyon repülni,
Elzúgni izzó Illés-szekeren, —
Dóm-lelkek pillér-berkeit bejártam,
Testté az Ige mégse lett nekem.
Gyönyörködni jártam a templomokba,
Mint a hangversenyekre, tárlatokra,
A lelkem minden szent beszéd után
Csak muzsikával, képpel lett tele,
A nagy poézis fergeteg-szele
Az építő szó boltíve alól
Süvöltve tört ki, s úgy markolt belém.
Csak ezt lestem, csak erre vártam én.
Égett a szívem pogány csipkebokra,
Szent szél szította szándéktalanul, —
A láng szomjazta a forgószelet,
S a tűzből született egy költemény
A „Christi imitatio“ helyett.
Jöttek ragyogó s zordon vértzetben,
Jöttek óriás prédikátorok,
És ostoroztak és égbe ragadtak, —
Csak ezt a szócskát: „én bűnös vagyok“,
Nem bírták velem úgy értetni meg,
Ahogy Te tetted, én „kicsi papom“,
Általad lett a templom menedékem,
És vigasztalásom, és otthonom.
És Te tetted, hogy megértettem én,
Hogy mégis több az Evangélium,
Több, mint a leggyönyörűbb költemény.
És Te tetted, hogy fordulok magamba,
S a szent vacsora után legalább
Jobban vigyázok tettemre, szavamra.
Te tetted, hogy türelmesebb vagyok,
Tudván: nagy dolog a kicsi dolog.
Ledobhatatlan keresztem alatt
— Ezt is Te tetted — már meghajolok.
Te tetted ezt, — a bús nevelő-évek,
Szakadások, törések, temetések
Csupán a segítségedre siettek.
És látod, látod: ezt ismét Te tetted,
Hogy bennem lassan életté remegnek
A szók: „Kegyelem és békesség nektek.“

Reményik Sándor

A prédikációid, a legmélyebb értelemben papi hivatásod hatását az én nyomorult lelkemre régen szerettem volna valahogy a magam számára, s a Te számodra is tisztázni, valahogy formába önteni, — ha csak egy picit sikerült ebben a kicsi versben — nagyon boldog vagyok. De nem erről akarok írni most, hanem az előadásodról. Lehet, hogy elfogult vagyok, hiszen személyes ügyem is volt az a beszéd, — én megindítóbbat, mélyebbet, komolyabbat, i g a z a b b a t nem hallottam. Szent dolog lett, mert olyan szólt hozzá, aki az Eredettől kezdve szeretetközösségben élt az irodalommal, a mi irodalmunkkal, aki nem „moralizált“ soha, de mindig a templomból jött az irodalom berkeibe s a n n a k a levegőjét hozta: a legmagasabb szempontokat. Nem erőltetted senkire ezeket a szempontokat, de a levegőbe loptad be lassan, észrevétlenül. Az előadásodban volt valami különös, mély rezignáció azzal szemben, ami elmúlt, aminek el kellett múlnia, ebben csendült ki aztán mind ércesebben és erősebben a v é d e l m e annak, ami megmaradt, aminek meg kell maradnia.

Járosi Andor, a lelkipásztor

Kétségtelenül sokoldalú egyéniség volt, mégse lehet úgy személye mellett elmenni, hogy ne vizsgáljuk benne a lelkipásztort. A jól képzett teológus, a színházi kritikus, az esztéta, a zenebarát, az erdélyi föld rajongó kirándulója ugyanis elsősorban lelkipásztor volt.

Nehéz időben került a kolozsvári magyar evangélikusok pasztorációja a kezébe. A huszas évek elején Kolozsváron az evangélikusok szász és magyar táborra szakadva ádáz nemzeti harcot vívtak és ennek eredményeképpen Kendeh-Kirchknopf Gusztáv lelkészt a hatóság kiutasította. Az új pap szász volt s mellette másodlelkészi minőségben szerénykedett Járosi Andor, akire a magyar hívek gondozását bízták. Elmérgesedett légkörben kellett a kisémmizettek egyházi jogaiért harcolni s ugyanakkor saját híveit is figyelmeztetnie, hogy az egyház nem a nemzeti irredenta fellegvára, hanem Krisztus teste.

A huszas évek erdélyi magyarjának az ilyen üzenettől viszkedett a füle s ezért kellett Járosi Andornak a reformátorok örökébe lépve elsősorban prédikátorrá lenni. Hivatását maga is az igehirdetésben látta. Ő, aki egyébként nem szívesen írt, prédikációira lelkiismeretesen, pontos textus-tanulmányok után írásban készült el. A vasárnap elmondandó beszédei rendszerint már szerdán megvoltak. Bő vázlatait füzetbe gyűjtötte őrizte. Ezek az emlékek arról tanuskodnak, hogy minden időszzerű kérdésre az igében kereste és adta meg a hívei számára a feleletet. Megtörtént, hogy az örök ígét értetlenül fogadta a hallgatóság, hogy prédikációját számonkérték — besugásra a jobboldali rendszer hivatalos és nem hivatalos képviselői, de Járosi Andor akkor se volt hajlandó az igazságból valamit is lealkudni. A szónoki hatást gondosan kerülte, mert azt akarta, hogy az ige objektiven hasson. Különösen a kazuáliáknál látszott ez a törekvése. Esküvőn, temetésen nagyon vigyázott arra, hogy Istennek tetsző dolgot mondjon. Előfordult, hogy olyan temetésen kellett szolgálnia, amit a haláleset tragikus volta miatt a napisajtó szenzációnak harangozott be s az egybesereglett kíváncsiszkodóknak így kezdte beszédét: „Nem akarok arról beszélni, ami itt történt...“ és Ján. 17, 3 alapján az örök életről szólt. Igehirdetését személyes meggyőződés hatotta át és ügyelt arra, hogy evangéliumot hirdessen, az ítélet mellett mindig ott volt a kegyelem.

A lelkipásztor Járosi Andor hűséges sáfára volt az igének a szószéken, de ha kellett, le is szállt onnan, hogy magánbeszélgetés meghitt közösségben siessen hívei segítségére. Minden nemzedéknek pásztorra tudott lenni. Az elemisták mosolygó „Járosi bácsi“-ja mindig gyermek-gyűrűvel övezetten állott az ódon evangélikus iskola udvarán a szünetben. Nem nyugodott, amíg a proletárnegyedben lakó gyermekei számára meg nem szerezte az iskolabá-járáshoz szükséges lábbelit, ruhácskát és, — amikor az emberek még keveset törődtek a szociális felelősséggel — éhező tanítványainak kenyeret, tejet osztatott. Növendégeit az iskolán kívül is szemmel kísérte és testi, lelki tisztaságuk szívügye volt. Fokozottan örködött a serdülőkorúak felett. Azt kell mondanunk, hogy karizmája volt ehhez a munkához. Sokszor mondta, hogy a lelkipásztornak ebben a korban kell leginkább a gyermek mellett lenni, mert a démonok a pubertás korában teszik leghamarább tönkre az embert. Járosi Andor ezeket a démonokat Krisztus hatalmával üzte, ahol csak alkalmá nyílt. A bűnbe süllyedteknek kegyelmet hirdetett és aki mellette élt, láthatta, hogyan jönnek hozzá az elcsúszottak feloldozásért. Egyszer egy megtévedt kiskorú tanítványát rablásón érte a rendőrség. A letartóztatott gyermek, amikor nyomorúságára eszmélt, nem szüleiért, hanem „Járosi bácsiért“ kiáltott. Ez mutatja, hogy magvetése nem volt hiábavaló, a gondozása alatt állóknak bizalma volt hozzá.

Ugyanílyen hűséggel állt a felnőttek mellett is. Sok szétdőlt életű ember kereste fel. Abban az időben a kisebbségi elnyomás fokozódóban volt és sok hívének a kenyerébe került. Ezeknek a szerencsétleneknek az ügyében nem szünt meg kilincselni. Napokig járt, amíg állást szerzett valakinek. A szegényeket soha se engedte el anyagi támogatás nélkül. Végtelen türelme volt az öregekhez és az ő szolgálatukat se hanyagolta el. Házát megnyitotta a Kolozsváron tanuló szegény erdélyi diákok, teológusok előtt és enni adott az éhezőknek. Ugyanakkor azonban mindig hangsúlyozta, hogy az egyház szeretetmunkájának nem szabad nyárspolgári jótékonyossággá sekélyesedni. A szegénység ellen gyökeres gyógyulást és nem tüneti kezelést keresett. Ezt az elvet igyekezett keresztül vinni a nőegyletben is, amelyet bibliáorai közösséggé szeretett volna tenni.

Járosi Andor pásztor volt és bár sok minden érdekelte, sokat utazgatott, első sorban mégis a kolozsvári gyülekezeté volt. Nagy műveltségű egyetemi tanárokhöz éppen olyan közel tudott kerülni, mint a szerényebb tudású kisemberhez. Mindenki a lelkipásztort tisztelte és szerette benne. Pásztorációjának titka abban rejlett, hogy híveit nem felülről kezelte. A nyomorult, ha hozzá ment, megérezte, hogy nem földöntúli szenttel van dolga, hanem emberrel, aki nem „felesleges jócselekedetekből“, de Isten kegyelméből az, ami. Nem titkolta saját vívódásait, bűnnel való harcát és ezért tudott bizonyágot tenni a kegyelemről. A bűnt gyűlölte, de szerette a bűnöst. Tudta szeretni ellenségeit, de nem állhatta a farizeusokat.

A tudományos gyakorlati teológia művelője így volt gyakorlati teológus az életben is. Hitte, Krisztus nem akarja, hogy egy is elveszen a kicsinyei közül (Máté 18, 14) és ezért tudott mindenki papja lenni.

A vett hírek szerint élete utolsó hónapjaiban, amikor Isten a gyülekezetéből kihívta, sem tagadta meg magát. Utolsó lehelletéig pásztor maradt. A körülmények és az emberarcok nagyot változtak körülötte, de ő ott is, akkor is ugyanazt a Jézus Krisztust szolgálta, aki tegnap és ma és mindörökké ugyanaz!

Az Úr adta, az Úr vette el. Áldott legyen az Úrnak neve!

Deák Ödön.

Levelek egyik tanítványához

Két részlet lelképásztori levelezéséből. Az elsőt a fiatal teológus Erdélyből való hazatérésekor, a másodikat soproni tanulmányi idejének vége felé írta neki Járosi Andor. Kiemelések is Járosi Andortól valók.

Még annyit szerettem volna Veled beszélni! Engedd meg, hogy pár dolgot figyelmedbe ajánljak. Egyszer azt, amit többször mondtam: Az ember mások szolgálatáért van a világon! Tedd ezt életelveddé. Oly sok a nyomorúság, s Jézus így akar tudni: Máté 25. f. l. — Ha Sopronba visszatérsz: ebben az évben csak a szigorlattal, közvetlen tanulmányaidal foglalkozz. Emellett: Tavaszypal, Barth egy-egy cikkével. Nagyon ajánlom, kutasd fel: Das Wort Gottes und die Theologie című könyvében a Reformierte Lehre, azután főképpen a prédikációra vonatkozó két cikket. Emellett van egy ilyen című cikk: Biblische Einsichte und Ausblicke — ha jól emlékszem. Ez a kötet sokat fog mutatni neked. Hiszem, hogy megmaradsz, sőt megerősödve lutheranizmusodban, Isten jó munkát végeztetett Veled itt. Úgy gondolom, hogy azért, mert megengedte Neked ezt a neked kedves félévet itt töltened, várja, hogy ennek a gyümölcseit ott értékesítsd. Amint mondtam: Ne vitatkozz, de amire eljutottát, azt határozottan hirdesd: ezt ma így látom! A viták rendesen nem komoly dolgok. Nem az értelem, meggyőződés beszél bennük, hacsak nem felkészült vitatkozókról van szó, hanem az érzelem és szenvedély. Vitával mást meggyőzni nem lehet. De igyekezz mindehát, ami jó szolgálatkészséggel elfogadtatni.

Aztán túl menve minden kicsiségen: az Otthonban próbálj odahatni, hogy az ifjúság és Deák professzor úr között megváltozzék a viszony. Egy biztos: Deák professzor úr biztosan Isten ügyét akarja szolgálni, az ifjúság pedig inkább akadékoskodni és a magáéért „jogait” védeni. Arra próbáld irányítani nagy szeretettel és alázattal a fiukat, hogy a jóakarátért ők engedjenek. És te légy a legelső!! ebben

Sokat imádkozom érted! Óh áldjon meg azzal a jó Isten, hogy azt várd Sopronba, amire ott a változás érdekében van szükség. Magaddal szemben pedig, ha bizalmatlan is vagy, ne légy bizalmatlan az Úr Istennel szemben. Én tudom, hogy az Úr Istennek olyan tervei vannak veled, hogy nem szabad csüggedned, elhagynod magad. Ő felszabadított! Ezért érezek rajtad, hogy vidám, boldog, bizonyosságban élő ember vagy.

Kolozsvár, 1936. augusztus 5.

Prédikációíráshoz, kazuáliákhoz segítő könyveket kell használnod, melyek technikailag segítenek. Fel is írom neked pontosan, hogy rendeld meg magadnak. Kezdetben nem lehét segítség nélkül dolgozni. Formát kell kapni, lényegét, s erre az egyetem nem nevelhet, mert nem ez a dolga. Így azonban ezzel a segítséggel feltétlen menni fog.

Semmi esetre ne maradj Sopronban könyvtárosnak!!! Egy évre ki az életbe, s tudományok nem is élni. Csak gyakoroltnak, de egész szívvel, s akkor aztán ki a külföldre s ott tudskodni. Tudományból csak egyet: ülj neki Heidegger: Sein und Zeit-jének, s ha többet nem, naponként 20—30 sort olvasd, de ezt gondold végig. Vagy olvasd Kirkegaard, vagy valaki mást, de csak egyet és így lassan, teljesen végig gondolva, hogy tanulj gondolkodni. Máskülönbön regényt, folyóiratokat, jó verseket, de nagyon válogatva sítus szempontjából. Aktualitásra egy évig ne adj semmit! csak a legjobbbat! Babitsot, Illést, stb. Ne törődj azzal, hogy mi mindent kell még. Erre ráérsz. Egy filozófuson, ha átmegy, ez olyan training, hogy bőven elég. S az Újtestamentumot olvasd görögül! Nagyon kevet tüss ki, de annál többet sétálj és rágódj. Állást föltétlen vállalj! Nincs miért egy évig töprengened, izgatnod magad és szüleidet. Egy év gyakorlat

igy, pontos prédikációkészülettel, kazuáliákkal, vallástanítással, irodával, egy kávéskanálnyi tudomány feljlesztésével, megtermékenyít. Ami aggodalmadat illeti, drága kis csacsim! „Hagyjad az Úrra a te utadat és bízzál benne, majd ő teljesíti.“ 37. zsolt. 5. v. Mikor káplánnak indultam, ugyanattól aggódtam, mint te. Ime?! ma is olyan gátlásaim vannak, hogy csuda, — az utolsó percig. Akkor: „Hát én győtrődtem, most te tégy velem Uram Isten!“ s megy. S naponkint énekeld el szívből: Befiel du deine Wege, aztán néha: Ki dolgát csak Istenre hagyja első versét, s Mind jó, amit Isten tészzen... Gyerekes, amit ajánlok, de rajtam segített. A félszet, Minderwertigkeitsgefühl kiénekeltem magamból az Úr Isten dicsőségére. S még egyet: Aus tiefer Not schrei ich zu Dir... (Luther). Ezt különösen, de ha szíved szerint való is az eleje, annál harsányabban fujjad a végét.

Kolozsvár, 1937. március 30.

Még egyszer! Bízzál a Jó Istenben, s még egyszer Őbenne, aztán, ha nagyon bízol Benne, akkor magadban. En egy pillanatig nem kételkedem afelől, hogy felhasznál. Csak szomorkodom aggodalmaid miatt. Még egyszer: 37. zsoltár 5!

Költők papja

Úgy ragadta el a vihar, mint egy falevelet... Kitépte sorainkból... És elfemelte a messziség nagy cvarjába... Nem volt még az a szerencséje és elhárító életakarata, mint annak a másik, régi, Rogérius nevű papnak, akit hasonló módon ragadott fel és indított keletnek a történelem vihara, de sikerült kitépnie magát e vihar szárnyai alól, s így lett aztán papi krónikása annak az embertépő viharnak, amely felragadta...

Az a nagy vihar ragadta el, amely milliók életét kavarta fel, tépdeste meg, és sodorta szét. Szeszélyesen. És függetlenül a mi emberi ítéletünktől.

Különben hogy lehetne megérteni, hogy éppen őt, akit azoktól az ellenséges erőktől kellett félteni, amelyek ellen ez a másik nagy vihar feszült?... Hogy fejtené meg ezt nekünk gazdag hitével ő, a pap?!... Hogy nyugtatná meg, s hogy csendesítené lázongó lelkünket, hiszen a lázongás ma, évek után is friss bennünk, ha az olyan sorsra gondolunk, mint az övé?! Mitől akarta megkímélni őt szerető Istene, hogy úgy engedte a vihartól elsodortatni, mint egy falevelet?!... A háza ajtajából... Amikor éppen indult másokat fölkeresni meley szívével, égő, nyugtalan szeretetével, hogy mások remegései közé minél hamarabb odaérjen vigaszával. Ez az élő-égő, nyugtalan szeretet, ez a szép emberi vigasz tűnt el közülünk azon az őszi napon. Úgy, mint egy falevél, amelyet hirtelen felkap a vihar, és valahol az ismeretlen messziségben eltemet...

Képzeletünk hányszor próbálta elkísérni őt ezen a hosszú, utolsó útján. Könnyektől ködös szemünk hányszor szeretett volna áthatolni azon a sűrű homályon, amely eltakarta őt... Hiszen, ha nem sűrű vivő hajsza, hanem csak megrázó élmény, vagy rászakadó megpróbáltatás lett volna ez, amely aztán feloldódik számára még itt a földön, akkoris testi-lelki kálvária, élmények fellet ingató döbbenete lett volna számára ez az út...

És közben hányszor jött szerényen, félénken dadogva, vagy éppen feleltelenül biztatva a remény!... És aztán meglehető mozzanatokról érkezett egy-egy beszédes hír: hogy szenvedő, kétségbeesett társai hogy gyűlték oda az ő hite köré, s valóságosan belefogózkodtak ebbe, mint arany szalmaszába... Bizonyos, hogy pap volt ő ott is, Istenében bizakodó. Végig. És éppen olyanoknak a papja, akiket büszke tudásuk ál-magasában oly nehezen melegít és könnyít meg a hit...

Az ő hite nem egyszerű, szűk értelmi rétegen világított át; hanem a legmodernebb tudás, a kultúra egész gazdag világán át. A szellem új meg új feltáruló birodalmai hitének új meg új győzelmes próbatételei voltak... Így került ő e harcok, győzedelmeskedő hitével a kultúra gazdag világába. Különösen vonzotta az a nagy világnézeti irodalom, amely az ő életében a kultúr-emberiséget mozgásba hozta. Azok a nagy krízisek érdekelték, amelyek éppen a magas értelmi világot tépdesték. Azok a nagy fordulások izgatták, amelyek látszólag majdnem egész fordulatot mutattak azzal szemben, ami eddig volt. Ezekből emelkedett ki az ő hite. Mind csiszoltabban és győzelmesebben.

De vajjon mi más az ilyen sok, megisméltendő próbatétel, ez a csiszoltság, mint maga a nagy szellemi kultúra?!... Csupán mindig ott fénylik fölötte a győzelmes kereszt. Ez állította be őt az erdélyi magyar kultúra világába. Természetesen elsősorban az irodalomba. Nem annyira írói megnyilatkozásokban, mint abban a figyelő, visszhangot adó, élő keringésben, mely néha sok látható, vagy éppen hivalkodó terméknél többet tesz — éppen az irodalomért. Annak a lángnak volt ő szünetlen és nyugtalan szítója, amely az erdélyi magyarságból tört fel az elmúlt évfizedek alatt mind magasabba...

Ilyen az a szerep, amely elsősorban jellemzi és határozza meg az ő helyét. Ez a szerep legaktívabb volt abban a szűkebb baráti körben, amely a „Pásztorút“ körül állt. Egyik legállhatatosabb őrizője ennek a változatos életű folyóiratnak; és éppen olyan időszakokban, amikor ez válságaival küzd, és legtöbb gondot kívánja őrizőitől. Sőt, voltak ennek a folyóiratnak pillanatai, amikor szinte egyedül ő az, aki megtartásában határozott és szilárd.

Írásai nagy részét is e folyóirat szükségletei határozzák meg. Nem a belső megnyilatkozási kedve, vagy kényszer, inkább ilyen külső igény, amely felhasználja azt a nagy szellemi készségeit, amelyet ő elejétől fogva magában hordoz. Ismertetések, kritikai tudósítások. Könyvekről. Színházról. Más művészi eseményekről... Nehezen oldódó, szemérmes kötöttség jellemzi ezeket az írásokat. Tág ismeret-anyag és nagy meggondolások kötik. A gazdagság terhe ül rajtuk. S mivel csak kirándulásai egy szellemnek, nincsen meg bennük a megnyilatkozás felszabadult otthonossága. Egy örökös nagy készület jelei, amelyek nem akarnak tévedni, még ha esetleg termékeny is lenne az ilyen tévedés. Egy jóval nagyobb bíráló ellenőrzése alatt állanak, aki a sorok mögött befelé fordul, arra a nagy szakértelemre figyel, amely sohase hiszi magát késznek...

A legszorgalmasabb tanuló és önművelő maradt mindvégig. Sőt, ez a tanulás és önművelés az idővel inkább szenvedélyesen fokozódott, mint apadt. Bizonyos, hogy soha meg nem nyugodott. Ő volt az, aki mindent ismerni akart és olvasott. Mindig könyv volt a kezében. Mint vándor kezében a bot... Sőt, inkább — könyvek. Mert ritka eset volt az, amikor csak egy könyv volt a hóna alatt. S ez elmaradhatatlan volt akkor is, mikor talán előre tudta azt, hogy nem is lapozgathat bennük; amikor valahova szórakozni ment. Mintha nyugtalanító tártalanságot vagy elviselhetetlen magányt érzett volna, ha nem volt vele könyv... Talán egy napja se múlt el úgy, hogy legalább percekre be ne nézett vplná a könyvkereskedőhöz. Ő látta legelőször az újonnan érkező könyveket. Sőt, a legtöbbjét ő is olvasta legelőször. Ő figyelmeztetett arra, ha valami érdekes, figyelemre méltó megnyilvánulás jelent meg az irodalomban... Gyermekei pufók arcával, alacsony, mozgékony alakjával olyan volt ő, mint örökös diák, aki valahova éppen tanulni siet...

Az irodalom nagy altruista szellemei közül való volt ő, akinek a megnyilatkozási formája éppen ez a nagy befogadó szenvedély volt. Hogy ez aztán mit jelentett különösen a társaknak, az irodalom úttörőinek, azt nem kell hangsúlyozni azok előtt, akik valamennyire is otthonosak az irodalom élő világában.

A művészetek közül a színház és zene érdekeltte különösebben. Így válhatott élete különböző szakáiban kritikai beszámoló írását a színházról. —

Zenében nagy rajongója Bach-nak, ami természetesnek látszik, ha mély vallásos kultúrájára gondolunk; sőt, éppen lutheri keresztyénységére, s a gazdag liturgikus elemekre Bach művészetében... Maga is orgonista. S így természetes aztán az olyan szellemekkel való örömteljes találkozása, amilyen például Schweitzer Albert, akiben éppen úgy együtt él elevenen a hívő, a pap, az irodalom és a zene. — Kolozsvár zenei életének jelentős tényezőivé nőttek azok a hangversenyek, amelyeket egyháza templomában nemes célokkal ő szervez és rendez meg.

Ilyen szétszóródásban és különféle tevékenységben mutatkozik meg sokoldalú szelleme. De ezek mind csak kisebb, megfogható jelek a tettek formálódó felszínén. A mélyben ezalatt szünetlenül zajlanak a szellem hatalmas áramlásai. Lefojtottan. S csak egy-egy véletlen megnyilatkozásban, egy-egy intímabb beszélgetésben, vagy írásai egy-egy mellékmondatában árulva el magukat. Ez az örvényes mélyekig mozgó lélek tudott megnyílni az olyan szellemek előtt, mint Dosztojevszkij. Izgatja ez a nagy problematikus szellem, s azok a szédítő kérdések, amelyeket műveiben felvet. Hiszen hasonlóan nagy és gyötrelmes mindentudáson tör át ezekben is a hit. És éppen a kereszt hite. Megérti, de védekezik is vele szemben: védi a maga lutheri, nyugati keresztyénységét...

Ez a nagy belső élet szinte betegesnek tűnik néha. Űzöttnek, nyugtalannak. Zavarja a külső, felületesebb, s így könnyebben fegyelmezhető életet. Egy-egy éles fény szakad fel innen váratlan daccal és makacs győzedelmeskedéssel. S nincs végleges kiformalódás, vagy hosszantartó béke. Ezért vonzódik ő maga, de egyúttal vonza is magához a modernség nagy krízisével küzködő, „Isten-kereső” lelkeket. Így lett ő, a maga nagy, nemes nyugtalan-ságaival is szüntelenül harcban álló lélek, valóságos földi gyámola az olyan szünetlenül tépődő, küzdelmes belső életet élő léleknek, mint a nagy erdélyi költő, Reményik Sándor. Úgy állt mellette, mint első, közvetlen megértője, gyóntatója, megerősítője, testi-lelki ügyvédje. Különösen élete utolsó éveiben, amikor ez a nagy krízissel küzködő költő utolsókat lobogva valósággal a saját hamvába halt...

Lehetett volna-e másként igazi papja az ilyen lelkeknek, ha nem hordja maga is szünetlen harcban legyőzve és feloldva azt a nagy szellemi gazdagságot, amit az európai modernség nyújtott. Az ő gazdag, sokoldalú szellemi képletének középpontjában, mint sugárzó erő, ez a mindenek megvizsgáló és megpróbáló pap áll. Azoknak a papja, akiknek hitét és nyugalmát szünetlenül kavarja, próbatételek elé állítja, és belső harcok elé kényszeríti új meg új útjain a soha meg nem nyugvó szellem. Így épül fel a legnemesebb, leacélosabb és legcsillogóbb téglákból az a szószék, amelyen ő hirdette az ígét. Így volt igazi nevelője a modernség széljárásában legkönnyebben ingó fiataloknak; s megértője, feloldója s testvéri támasza azoknak, akik a szellem világában a maguk kifejezését, az alkotások békéjét keresték.

Az erdélyi írók mindenben a maguk társának tekintették; bevonták tanácskozásaikba és mozgalmaikba. Így lett tagja annak a baráti munkaközösségnek is, amely Erdélyi Helikon néven vált ismeretessé az egész magyar nyelvterületen. Igazi szellemi otthonának érezte ezt a kört. Itt volt az ő nagy pihenője, sokszor menekvése az egyéni gondok, a hivatásával járó sok munka, s társadalmi bajok elől. Ebben a körben tudott igazán felejtkezni, rövid időkre megnyugodni egyébként soha nem nyugvó, sokak gondjával önfeláldozóan járó szelleme.

Így került ő majdnem megfoghatatlanul és önzetlenül a szellem, az irodalom, a művészet világába, ahol könnyű alkotásokkal mérni az utat, s olyan nehéz megfoghatóvá tenni a szellem előtt ilyen nyílt kapuval álló, befogadó lelket, mint az övé.

Kovács László

(az egykori Erdélyi Helikon szerkesztője)

Járosi Andor tudományos élete és szolgálata

1. Járosi Andor problémákban gondolkodó ember volt, tehát a vélemények, az állítások, de még a jól megfogalmazott tételek sem elégitették ki, hanem azok mögött is elsősorban a problémát kereste, mert tisztában volt azzal, hogy minden vélemény, állítás, vagy tétel gyökérszála valamely problémába nyúlnak le. Ezért beszélhetünk Járosi Andor tudományos életéről és szolgálatáról. Ez a magyarázata annak, hogy senkivel addig nem vitatkozott, míg fel nem találta a problémát. Pedig vitatkozni szeretett és tudott, oly szívós kitartással, hogy ellenfele vagy ellenfelei rendszerint hamarabb belefáradtak, de ő nem hagyta magát, akármilyen hevesen is dobogott már sokszor nagyon fáradt szíve.

A vitatkozást vehetjük rossz értelemben, de Járosi Andornál jó értelemben kell vennünk. Ő nem azért vitatkozott, hogy ellenfele felett győzzön, ő azért vitatkozott, hogy az igazság győzzön.

Járosi Andor azok közé a kevesek közé tartozott, akiket igazán az igazság szenvedélyes szeretete hevített. Ha egyszer felismerte problémája megoldásának útját s megtalálta az igazságát, akkor ahhoz a személyes meggyőződés erejével oly szenvedélyesen ragaszkodott, hogy reszketett belé egész valója, ha azt valaki kétségbe vonta, vagy éppen támadta. Elismerte a hűvös, tárgyilagos gondolkozás követelményét, azt elvileg vallotta, de tényleg nem gyakorolta, bár gondolkozása át meg át volt szöve tárgyias és valós vonásokkal.

2. Tudományos gondolkozását jellemezte továbbá az erős *gyakorlatiasság*. Bár rendkívül széles skálájú tudományos érdeklődéssel rendelkezett, érdekelték őt a legelvontabb problémák, a legkülönbözőbb tudományok területén, de minden problémának a gyakorlati vonatkozását kereste, különösen társadalmi hatásában. Erős szociális érzéke arra készítette, hogy minden tudományos igazságnak kereste a társadalmi igazságossággal való összefüggését. Ebben a tekintetben azonban nem ismert semmiféle pártos elfogultságot, a legbátrabban túlmént minden ilyen elfogultságon, még akkor is, ha szemtől-szembe került az ilyen felfogások képviselőivel. Nagyon tiszteletreméltó vonás volt személyében, hogy a legdühösebb emberekkel szemben is mindig bátran megállott felismert és meggyőződéssé érlelt igazsága mellett.

3. Tudományos magatartásának általános jellemzése után, vessünk rövid pillantást teológiai tudományos életére és gondolkozására. Ebben a tekintetben mindenekelőtt jellemző, hogy bármennyire is széles és kiterjedt volt a tudományos érdeklődése, *elsősorban teológus* volt. Rendkívül érdekelt a művészi irodalom, a művészettörténet, általában a szellemtörténet, a szociológia, a filozófia, mégis mindezeket teológiai szempontból és érdekből tanulmányozta s valamennyit a teológia szolgálatába állított. Így pl. az irodalomban azokat a végső kérdéseket kereste, amelyek csak az evangéliumban nyernek tiszta megoldást, a művészettörténet mint az evangéliumtól ihletett alkotások története érdekelt s mindig azt figyelte, hogy a kor teológiai gondolkozása miképpen tükröződik ezekben az alkotásokban. A szellemtörténet a keresztyén szellem harca volt a világgal, a szociológiá-

ban is az foglalkoztatta, hogy hol győzött, vagy hol szenvedett törést a Krisztus ügye a társadalmi léthareban, a filozófiát pedig azért értékelte, mert abban látta azt a tisztító kritikai szellemet kifejezve, amely a tudományos gondolkozást helyesen irányítja.

4. Mint teológus elsősorban Lutherre nézett. Sokan vádolták a kriptokálvinizmussal, de az ilyenek nem ismerték Járosi Andor gondolkozását, sőt azt mondhatnám, nem ismerték a lelki alkatát, amelynél fogva ő kifejezetten *lutheri teológus* volt. Óvatosan fejeztem ki magamat, hogy nem mondtam azt, hogy lutheránus teológus volt, ő lutheri teológus volt, abban a tudományos értelemben, hogy a theologumenákat nem általában lutheránus, hanem egyenesen és tisztán lutheri mértékkel mérte. Luthert folytonosan tanulmányozta, személyesen Luther tanításaiból vette és nyerte azokat a szempontokat, amelyek minden teológiai kérdésben irányították. Ez a magyarázata annak, hogy az ú. n. reformátori teológiával azonnal megtalálta a kapcsolatot, nélkül, hogy a kifejezetten református teológusok őt a Krisztustól nyert, de Luther által elmélyített hitében megzavarták volna. Nagyon világosan látta, hogy a nagy református teológusok, mint Barth Károly, vagy Brunner Emil sok tekintetben többet nyertek és vettek Luthertől, mint Kálvintól, ha teológiai stílusuk kálvini irányú és színezetű is volt. Éppen ezért a Járosi Andorral folytatott teológiai disputációk mindig épületesek és hasznosak voltak azokra nézve is, akik kifejezetten reformátusoknak vallották magukat s az ilyen disputációk mindig igazi teológiai dialogizálások maradtak és sohasem váltak rossz értelemben vett teológiai vitákká, vagy éppen civódásokká. Ez a magas szempont, amely őt jellemezte, különösképpen jelentkezett hitvalló és erőteljes igehirdetésében, amely ugyanaz volt a kolozsvári lutheránus templomban és a kolozsvári református teológiai fakultás akadémiai istentiszteletein. Őt a hely nem befolyásolta, megmaradt mindig az Isten igéjének és a reformátori teológiának a tiszta és üdvösségre vezérlő légkörében.

5. Szűkreszabott cikkemben még azt kell megállapítanom, hogy Járosi Andor tudományos élete és magatartása mindvégig tiszta *szolgálat* volt és maradt, ama végzetes utolsó napig. Tőle nem kellett irányítást vagy könyvet kérni, mert amint észrevette, hogy valaki valamely tudományos kérdéssel foglalkozik, ő maga személyesen kereste fel s hozott számára valamely hasznos útbaigazítást, vagy könyvet, vagy segítette az irodalom felkutatásában. Mindig volt a táskájában, vagy a zsebében valami olyan könyv, amelyre az illetőnek éppen szüksége volt. Nemcsak tudományos érdeklődésű férfi volt, hanem a tudományos munkát folyton segítő igazi szolgatárs volt, valósággal a *tudományos élet misszionáriusának* nevezhetjük.

Kolozsvár.

Tavaszy Sándor.

Járosi Andor erdélyisége

Igazi demokrácia, valódi lelkiismereti szabadság, tiszta szellemi érték: ezekben állott Járosi Andor erdélyisége.

Bár alapjában véve szenvedélyes természetű ember volt s így hajlamos a maga igazának egyoldalú és makacs érvényesítésére, életének legszebb győzelme éppen abban állott, hogy mindig megvívta a maga belső harcát önmagával s evangéliumi magasságra jutott az emberekkel és ügyekkel való kapcsolataiban.

A tanítványtól a munkatársig vezető úton járt velem s így jól megismertem belső életének ezt a vonalát. A faji és népi sajátosságok, a társadalmi különbözőségek és a politikai rendszerek megítélésében voltak belső alkotából következő egyéni ösztönöztetései és vonzódásai, de ezek mindig a tiszta demokrácia, a mély humanitás, a teljes szociális igazság eredőjében tisztultak ki és jutottak tevékeny magatartásra.

Ha valaki, úgy Járosi Andor valóban meggyőződéses képviselője volt egyházának, egyháza hitvallásának, teológiájának és kegyességi típusának. Mégis a kolozsvári református teológián és az erdélyi református egyház életében a legjobb és legmegértőbb munkatárs tudott lenni úgy a lelkipásztornevelés, mint a teológiai tudomány és a gyülekezeti misszió munkái terén. Kétségtelenül megvoltak ennek a személyi feltételei, sőt elsősorban ezek hatottak arra, hogy ez a mintaszerű együttműködés megvalósulhasson. Járosi Andort mély baráti, testvéri kapcsolatok fűzték össze református teológusokkal és lelkipásztorokkal, akikkel együtt imádkozta és élte át élete alapvető döntését Megváltó Urának megtalálásában. Ennek teológiai vetületét lépésről lépésre figyelhettem meg a Niebergall-féle liberális teológiai hagyománytól az ige teológiájáig. Ez a közösség azonban nem tette őt megalkuvóvá, nem sodorta el a saját útjáról, hanem a kölcsönös meggyarapodás áldott forrásává vált. Ennek érdekes példája volt az erdélyi református liturgiai reform és az ő evangélikus liturgiai reformjának egyidejű alakulása, melyben a két típus minden sajátossága és eltérése élesen jelentkezett, anélkül hogy magukban a reform munkásaiban meghasonlást vagy szétválást idézett volna elő. Szimbolikusan is kifejezésre jutott ez a kölcsönös méltányolás egymás istentiszteletein való szolgálataikban. De Járosi Andor hitbéli és teológusi nyíltsága még ezentúl is jelentkezett abban, hogy a nemprotestáns keresztyénségnek mind a nyugati, mind a keleti típusában tudott gyönyörködni az evangéliumi lényeg fölragyogó vonásainak láttán. Nagyon egyszerű és nagyon mély oka volt ennek: szerette a bűnös embert, aki itt is, ott is a kegyelemmel való találkozáásra szomjazik.

Járosi Andor, a szellemi ember, egyike volt a legérdekesebb és legértékesebb személyiségeknek. Tudományos, irodalmi és művészeti érdeklődése az akkori erdélyi magyar élet egyik, sokszor rejtve működő, de igen hatásos motorjává tette őt. Mindig a legjobb, legértékesebb, legégyetemesebben emberi törekvések mellé állott, azokat védelmezte, támogatta, szolgálta. Ritka szép példáját adta a tudományos, irodalmi és művészeti korlátoltságok, egyoldalúságok, elfogultságok, hamisítások ellen bátran harcoló szellemi embernek. Ezen a téren elsősorban nem írásaival, hanem személyes beszélgetéseivel végzett áldásos segítőmunkát.

Természete szerint mozgékony, minden iránt érdeklődő, minden érdekes dologban résztvevő és mindenütt megjelenő beszélgető volt, aki a maga szerény és mégis izgató módján adta meg szellemi indításait. Eleven újság, jól értesült tudósító és finom, éles bíráló egyszemélyben. Csak kevesen tudják felmérni, csak azok, akik benső kapcsolatban megfigyelték és számon tartották, hogy milyen sokat jelentett ez a szolgálata az erdélyi magyar művelődés fenntartásában és alakításában.

Tévedés volna azt hinni, hogy Járosi Andornak ez a szellemi tevékenysége valami külön, a többitől független része lett volna személyiségének és életégszének. Amint demokratikus és szociális megnyilatkozásai, úgy ez a kulturális szolgálat is ugyanazon gyökérből fakadt és mély egységben forrt össze ugyanazzal az alappal: evangéliumi hívő és bizonyágtevő küldetésével.

Az a kicsi erdélyi világ, amelyben élt és munkálkodott, immár elmúlt s ma egészen más távlatok bontakoznak előttünk.

De erős meggyőződésem, hogy éppen ma volna a legnagyobb szükség az olyan emberekre, mint Járosi Andor, akinek Istentől megáldott személyiségében a megértésnek és a segítségnek ellentéteket kibékítő s mindig előrehaladó, előrelendítő készsége uralkodott.

Aldott legyen emlékezetete, gyümölcsöző a tanítása.

Debrecen.

Makkai Sándor.

Járosi Andor, a teológus

Nehéz feladat elé kerültem. Mert Járosi Andortól elszórtan ugyan megjelent sok mindenféle írás, amely reá, mint teológusra is vet némi fényt, azonban a legtöbbet mégis a visszaemlékezés nem mindig megbízható forrásából kell merítenem.

Járosi Andor az első világháború éveiben Eperjesen végezte a teológiai studiumot. Döntővé életében azonban nem az ott nyert benyomások, hanem az a körülmény lett, hogy Kolozsvárott lelkészi szolgálata folyamán az ottani református teológiai akadémia életével került szoros kapcsolatba. Ha jól tudom, ez tette számára lehetővé, hogy a 20-as évek elején kijusson Marburgba: ott lett személyes tanítványává *Otto Rudolf*nak és *Niebergall*nak, ugyanott hallgatta *Bultmann*t is.

Kedves témája volt Járosi Andornak a kolozsvári református teológiai akadémia élete és története ennek a századnak az első negyedében. Ritka teológiai világlátással tudta megrajzolni azokat a szellemi áramlatokat és fő mozgató motívumokat, amelyek a kolozsvári akadémia életét meghatározták. Egy-egy ilyen előadása nemcsak egy darab magyar egyháztörténetet elevenített meg, hanem mutatta Járosi Andor szélesskálájú teológiai tudását és pompás ítélőképességét is. De mutatta szellemi önállóságát is. Mert ha a kolozsvári szellemi hatásokból természetszerűleg fel is vett sokat magába, mégsem lett azoknak a lélektelen szócsove. Ebben talán két körülmény volt rá döntő befolyással. Egyik a marburgi hatás, másik, hogy a Kolozsváron tanuló evangélikus teológusokat ő vezette be egyházunk tanításába.

Marburgba talán jórészt Niebergall kedvéért ment ki: Niebergallnak igen erős volt a hatása Kolozsvárt. De Niebergall helyett Marburgban inkább

Ottoval találkozott, aki akkoriban állott szellemi hatása teljében. Talán éppen Járosi Andor volt a magyarországi teológusok közt az, aki Otto a legerősebb hatást gyakorolta részben a „Das Heilige“ c., ma már klasszikusnak mondható művével, részben az istentisztelet reformjára irányuló kísérleteivel. Talán Otto hatása volt, hogy az istentisztelet reformjának, helyesebben megújulásának a kérdése lett Járosi Andor teológiai gondolkodásának a főkérdése: ez került teológiai és gyakorlati lelkési szolgálatának a gyújtópontjába.

De ennél a reformtörekvésnél hamarosan más, és az addigiakat átformáló hatások is érvényesültek. Kolozsvárott már a huszas évek második felében érezte hatását *Barth Károly* a dialektikai teológiával. *Tavaszy Sándor*, az ottani teológiai akadémiának nagytudású és széleslátókörű szisztematikusa nyitott először kaput az új teológiai irányzatnak és lett annak lelkes szószólójává. Így a kolozsvári teológusok lettek a magyar nyelvű protestáns teológusok közül az elsők, akik tudatosan és programszerűen kapcsolódtak bele a teológiai megújulás egyre szélesebb hullámokat verő szellemi áramlatába. Járosi Andornál ez a hatás termékeny talajra talált, anélkül, hogy egyoldalúan a dialektikus teológia szólamaira esküdött volna fel.

Ilyen körülmények között született meg Járosi Andor egyetlen nagyszabású tanulmánya: „*A német evangélikus liturgiái reformmozgalom*“ (megjelent a *Theológiai Szemle* 1932. évfolyamában). A tanulmány javarésze ismeretése a mozgalmaknak és még nem adja azoknak a részletes elgondolásoknak a kifejtését, amelyek alapján Járosi Andor az istentisztelet rendjét felépíteni akarta. Így is jellemző azonban, hogy az egész tanulmányhoz egy Luther-idézet adja meg az alaphangot: az az igazi istentisztelet, amikor Isten kegyelméből és ajándékából nyerünk el mindent. Már itt jelentkezik Járosi Andornak az a törekvése, hogy az istentiszteleti reformot a dialektikus teológia alapvető felismeréseinek a gondolatköréből kiindulva a „reformatori teológiába“ kapcsolódva úgy oldja meg, hogy az istentiszteletben maradéktalanul érvényesüljön egyházunk „anyagi alapelve“, a hit által való megigazulás. Ezt Járosi Andor nem régebbi istentiszteleti formák mechanikus felújításával, repriszinációjával, hanem azoknak a Lélektől ihletett megújításával akarta megvalósítani. Sajnálatos az, hogy nagyszabású tanulmánya, — a magyar gyakorlati teológiai tudományosság újabb alkotásai közt az egyik legkiemelkedőbb tanulmány, — sem megjelenéskor, sem azután nem gyakorolt szélesebbkörű hatást, még kevésbé figyeltek fel rá azok, akik istentiszteleti életünk reformját mozgatták. Pedig mondanivalója ma sem avult el s érdemes volna belőle tanulni.

A kicsiny erdélyi magyar evangélikus egyházban Járosi Andor mint teológus széleskörű befolyást gyakorolt főképen az ifjú teológusok tudományos és gyakorlati nevelése, pásztori vezetése révén. Tanítványaitól tudom, hogy milyen felejthetetlen mester volt, mert a teológiai tudomány sohasem volt nála az élettől elvonatkozott „problémák“ halmaza, hanem eleven életformáló erő. Ő maga állandóan tanult, folyton képezte magát és ha egyéniségnek alapvonásai ki is alakultak már fentebb említett tanulmányában, mégis mindig felvett magába újat és azt örömmel és hálás szívvel adta tovább tanítványainak. Talán ebben volt hatásának egyik titka.

Kedves egyénisége, nagy teológiai tudásának a Lélektől átítatott ereje azért volt olyan drága ajándék mindazok számára, akik őt ismerhették.

Karner Károly.

Gyenesi lelkészevangélizáció tartott előadásaiából

Engem Isten engedetlenség alá rekesztett, és én nem is vagyok képes magamtól még csak meghallani sem az Ő akaratát. Természetes utakon és természetes vágyakozás útján Istentől feleleteket soha nem kapok. Ő más utakat szabott ki magának és nekünk azokhoz az utakhoz kell alkalmazkodnunk.

Ő mégis úgy hallatja velem szavát, hogy én azt meghallhatom, ajkamra vehetem és a Szentlélek segítségével kimondhatom azt a szót, amit Ő vár tőlem, és az a szó egészen más lesz így nézve és így hallva, mintha én magamtól mondanám.

Nekünk tehát úgy kell mondanunk a Miatyánkot, olyan álmélkodással és csodálkozással, olyan végéremehetetlen hálálkodással, nekünk úgy kell szívünkben énekelnünk a Miatyánkot, mintha Isten lángot gyújtott volna a szívünkben, amilyen lángot mi sohasem tudnánk felgyújtani és éleszteni.

Miért élünk a világban, ha nem azért, hogy ezt az akaratot megismerjük? Miért élünk, ha nem azért, hogy ezt az akaratot parancsnak vegyük és engedetlenség alá rekesztett gyermekekből, sötétszívű, sötétarcú gyermekekből Isten boldog gyermekeivé, ujjongó gyermekeivé váljunk, akik résztvehetnek az Ő tanácsában az Ő kegyelméből és szerelméből.

A Miatyánk első sora mutatja, hogy a keresztyén ember nem mozog soha általánosságban. Akivel én életviszonyba kerülök, az nem szétfolyó, szétáradó erő, hanem lény, arc, kéz, tekintet, szív, egyetlen szóval a valóban „Te“, akit így szólíthatok meg, mert Ő felismerteti magát olyannak, akit szabad így megszólítani, sőt miután tudjuk, hogy az imádság parancsra megy, kötelességünk így megszólítani.

„Szenteltessék meg a Te neved...“ Isten nevéért történik tehát az imádság. Egy szóért. Mi a szó? Természetileg: hang, levegőrezgés szabályos meghatározottsága, az ajkak mozgása. De a szónak van lelke és van ereje is. Egy szó viharként kiragadhat minket békés otthonunkból. Egy szó felébreszthet emberi indulatokat, haragot, gyűlöletet, fájdalmat; felébresztheti a jóságot, szeretetet, egvüttérzést, részvétet. Az Isten szava, vagy amelyben benne van az Isten neve: megváltó szó. Ezért kell kimondani, megszentelten kimondani az Atya nevét.

Nem a történelem, nem az ember csinálta és találta ki az Atya-Isten nevet, hanem kijelentés útján jutottunk hozzá. És most értjük, hogy miért szent ez a név. Isten teremtette. Isten adja az ajkunkra, és áldozat árán adta ennek a világnak. Ezért nem lehet hiába kiejteni, ezért kell félni ezt a nevet. Leesett a szó Izraelben és tudjuk, ez mit jelentett akkor. Leesett Isten neve az ajkunkra: ez a szent név gyötör, éget, vádol, panaszol, szorongat minket. Ez a szent név jelentheti azt a végtelen szomorúságot: „Meobántam, hogy teremtettem az embert...“, de jelenthet örömet és békességet is, amit nem tud ez a világ megadni. Isten szent neve így realizáltatja az Ő ingyenvaló kegyelméből miközöttünk és mibennünk. Isten neve kényserít minket szentnek lenni.

Feltétlen bűnbocsánatra van szükségem. Nem arra, hogy helyrehozzak valami hibát vagy egy tévedést kicorrigáljak. Nem is tudom ezt megtenni. Ha én az Isten szentségével szemben tettem valamit, az élő Istent sértettem meg, akit én nem tudok kiengesztelni, akivel szemben én nem tudok helytállni. A mi Atyánk nem ismer tréfát és nem tűr megalkuvást, nem értékel fogadást és ígéretet, hanem a maga valóságánál fogva, mint Szent — egyszerűen egy irtózatos távolságban tart magától. A menny itt van, csak utána kellene nyúlnom, de nem tudok utána nyúlni az én bűnös mivoltom miatt. És ezért van szükségem bűnbocsánatra. Így értjük meg Luthert: *én egy pillanatig sem élhetek bűnbocsánatom nélkül.* Az, hogy én tudom, hogy nekem lényegességben, tehát gyermeki viszonyban kellene élnem Istennel és ezzel szemben egy borzalmas idegenségben élek tőle távol, az, hogy az Ő szentségének követelését érzem, és tudom, hogy ez nem pusztán morális követelés; az, hogy tudok az Ő könyörületéről és mégis bűnös vagyok: ez a legborzasztóbb valami ezen a világon.

„Ámen.“ Nekem mindig kérdés, hogy ezt az Ámen-t, amikor a Miatyánk végére jutok, kimondjam-e. Aki hittel, szívből imádkozza végig, minél mélyebbre megy az imádság lassú elmondásában, annál inkább sodortatik a végén; és azt érzi, hogy már nem is ő imádkozik, hanem a Lélek könyörög benne. És az Ámen-t az igazi imádságnál nem az ember, nem a pap, nem a gyülekezet mondja, hanem a Lélek teszi rá a pecsétet arra, aminek az elmondására Ő kényszerít bennünket. Az Ámen-ben Isten maga tesz bizonyosságot magáról: *Így van és így van.* (Járosi Andor.)

Járosi Andor és a kolozsvári református Theológiai Fakultás

1. Járosi Andor 1919 szeptember 30-án iratkozott be a kolozsvári református Theológiai Fakultásra, mint IV. éves hallgató. Tanulmányait az első három éven az eperjesi evangélikus Theol. Akadémián végezte. Ahonnan jött, a teol. tudomány iránti mély érdeklődést, a lelkipásztori szolgálat méltóságának és felelősségének tudatát, erős kritikai érzéket, a közösségi élet utáni vágyakozást hozott. Ahová jött, nem idegenbe jött. A kolozsvári református Kollégiumban tanult, s már mint tanuló megismerte és világosan látta az ifjúság életének súlyos kérdéseit, az iskolai életben előálló nehézségeit s ebből az ifjúság iránti nagy szeretete, az azzal való foglalkozásra való képesség fejlődött ki benne. Hetedik gimnázista korában ezen megemlékezés írója tanította vallásra néhány hónapig — kiegészítve a munkaerő hiányában az összes vallásórákat ellátni nem tudó evangélikus lelkipásztort — és már ezen hónapok alatt is megláthatta benne azt a komolyságot, a kutatásnak, a kérdések felvetésének és újrafelvetésének a hajlamát, a széleskörű érdeklődést, ami őt egész életében annyira jellemezte.

A kolozsvári Theol. Fakultás külső helyzetében, akkor mikor Járosi Andor ennek kötelékébe belépett, háború utáni nehézségekkel küzdött. A hallgatók tekintélyes része katonai szolgálatot teljesített, a hazajött és rövid idő alatt kollokviumaikat rendezők magukkal hoztak valami olyan levegőt, ami nem volt sokszor éppen kedvező a teológia elvont, csöndes, lelki munkája számára. Az előadásokon tekintettel kellett lenni arra, hogy kevés idő alatt

sokat kell elvégezni, az intézeti életben pedig arra, hogy a külső világban járt, harctereken megfordult és sokféle hatásnak kitett ifjúságot hogyan lehessen a lelki élet, Isten igéjének tanulmányozása kérdései iránti fogékonyságra, az elmélyülő, rendszeres, tudományos munkára rászoktatni. Belsőleg ez a teológia akkor kezdett átmenni azon a korszakon, amelyben a régebbi, liberális gondolkozást az evangéliumhoz és hitvalláshoz igazodó építő teológiai irány váltotta fel. A háború vége s az az után következő események az egész erdélyi magyarságot, de legfőképpen annak lelki vezetőit, a nép és egyház életének és feladatainak evangélium alapján történő revíziójára indították. Ennek a gondolkozásnak, ennek az elmélyülésnek az egyik, talán leghatékonyabb tüzhelye éppen a református Theol. Fakultás volt. A népért, a lelkekért való felelősség, a tudományos munka tradícióinak fenntartása, az új utak keresése, a közösségtudat felébredtése és elmélyítése voltak azok a legdöntőbb szempontok, amelyek ennek az intézetnek a tanárait és ifjúságának legértékesebb tagjait vezették. A hallgatók csekély száma közvetlenebb viszony létesítését engedte meg a tanárok és hallgatók között, viszont a hallgatók között tapasztalható heterogén gondolkozás, kitermelt egy olyan csoportot, amelynek tagjai a mélyebb érdeklődés, nagyobb felelősségtudat és a tevékenység vágya jellemezte.

Ebben a körben Járosi Andort nemcsak passzív elfogadó, hanem tevélegesen résztvevő tagként látjuk. Már kilépett volt az intézet kötelékéből, mégis igyekezett együttműködni a hallgatóknak azzal a csoportjával, amely 1919 febr. 23-án az Ifj. Ker. Egyesületet megalapította s vállalta az ez által kezdeményezett „megbeszélő órák” vezetését. Innen kezdődik az a mély barátság, ami őt, a később az életbe kilépett teol. hallgatókkal, az intézet fiatalabb tanáraival összefűzte.

2. Közben a kolozsvári Theol. Fakultás, egyelőre csak kis mértékben, az evangélikus teol. hallgatóknak is otthona lett, mert az Erdély-bánati evangélikus egyházkerület 1920-ban az evangélikus lelkészek nevelését is az intézetre bízta, ezek tárgyai előadó tanárául Kirchner Gusztáv helybeli evangélikus lelkészt kérve fel. Később ez a kapcsolat Járosi Andor munkája folytán nemcsak folytatódott, hanem ki is szélesedett. Szívesen hívott ide evangélikus teol. hallgatókat, hogy ebben az intézetben töltsenek egy-két évet, olyanokat is, akik nem erdélyiek voltak.

Az első világháború utáni föleszmélésben a református lelkipásztorok között megindult egy mozgalom, amely baráti közösség formájában a lelkipásztorok életének és munkájának az evangélium alapjára helyezése útján akarta az egyház életét megújítani. Ennek kezdeményezői között a Theol. Fakultás tanárai is ott voltak. Járosi Andor, bár a mozgalom szervezeti életében nem vett részt, annál melegebben érdeklődött maga a munka iránt s annál bensőbb lelki kapcsolatot tartott fenn annak tagjai közül különösen a Theol. Fakultás tanáraival. Huszonöt éven keresztül minden lehető alkalommal ott volt azokon a péntek esti bibliaórákon, ahol az ige tanulmányozására, együttes imádkozásra gyűltek össze ennek a baráti közösségnek helyben lakó tagjai s ahol az egyház életének legsúlyosabb kérdései is rendszerint megbeszélés tárgyát képezték teológiai és egyéb kérdések megtárgyalása mellett. Ezekben a beszélgetésekben Járosi Andor széleskörű olvasottsága, mindenre kiterjedő érdeklődése, folytonosan kutató és a dolgok mélyére látni törekvő szelleme sok értékes indítást adott és sok kérdést világított meg, viszont ezek a találkozások neki is alkalmat nyújtottak saját szempontjai tisztázására. Alig jelent meg ebben a körben valaha is egy-egy új könyv nélkül, amit olvasott vagy olvasni szándékozott, s öröme telt benne, ha azokat először ide hozhatta el és itt beszélhetett róluk. Olyan baráti, sőt testvéri közösség volt ez, amelyben, a vélemények néha fellépő ellentétei mellett sem tudott soha, a bizalmatlanságnak vagy ellenérzésnek árnyéka sem belopózni, ahol az egymás véleménye tisztelete és megbecsülése, és főképp, mint ennek forrása:

az evangélium alapján álló igazi testvéri viszony uralkodott és amely találkozások drága emléke élete végéig kíséri azt, aki abban résztvehetett.

3. Ebben a körben, a Theol. Fakultás munkája körében élte át Járosi Andor azt a nagy teológiai fordulatot is, amin a jelen század második évtizede végén a teol. tudomány és élet átment. Az újreformátori teológia által a teol. gondolkodásban felvetett revízió a mi intézetünkben is megmozgatta a lelkeket. Hogy Járosi Andorra ez hogyan hatott, az egy másik dolgozat tárgya, itt erről csak a Theol. Fakultással való viszony szempontjából kell szólni. Ez a fordulat nem ment súlyos belső válságok, viták, tusakodások nélkül és ezeket ő együtt élte át a Theol. Fakultás tanáraival és együtt tette meg velük azt a lépést, amely mindnyájunkat, a kialakított és megállapodott teológiai álláspont nyugodt birtokosaiból az örök és megközelíthetetlen ige homo viatorává tett. Ez még egy oldalon, a teológia művelésének oldalán kapcsolta őt a Fakultás munkájához és munkásaihoz. Sok ilyen, erről tárgyaló könyvet az ő révén ismerhettünk meg — szenvedélye volt a könyvek gyűjtése, sőt az is, hogy azokat másoknak olvasásra odaadja — és a legtöbb kérdést vele együtt vitattuk meg és igyekeztünk tisztázni.

A teológiai tudomány disciplinái közül a liturgiát és annak kérdéseit érezte magához legközelebb, talán azért is, mert éppen ezek a kérdések állottak akkor az evangélikus teológiai gondolkodás előterében. Így történt, hogy hatalmas anyag áttanulmányozása, széleskörű kutatás és sok előkészület után — lassan dolgozott, mert sohasem volt megelégedve az összegyűjtött anyag mennyiségével, s nagyon lelkiismeretesen és apró részletességgel viaskodott minden kérdéssel — „A német evangélikus liturgiai reformmozgalmak” című tanulmányát a romániai evangélikus egyház magántanárvizsgáló bizottságához benyújtotta magántanári habilitáció elnyerésére 1931-ben. Ennek a bizottságnak a felkérésére a dolgozatot a kolozsvári református Theol. Fakultás tanárai bírálták el és a szóbeli kollokviumot is ők vezették. Ennek a nyomtatásban is megjelent dolgozatnak az ajánló soraiban az intézet akkori igazgatója hangsúlyozza, hogy „mi, a kolozsvári református Theol. Fakultás, az evangélikus teol. magántanárt a mi teológiai magántanárunknak is tekintjük... főképen azért, mert Járosi Andor a kolozsvári református Theol. Fakultás tanárainak munkaközösségéhez tartozik.” Magántanári próbaelőadását: „Az úrvacsora mint liturgiai kérdés”, a vizsgálat végeztével meg is tartja az intézet hallgatóisága előtt.

Ez jogot adott neki arra, hogy az intézetben előadásokat hirdessen s bár lelkipásztori munkája nem minden évben engedett erre neki időt, élt is ezzel a joggal. Ezek a kollégiumok is, már címükben, jellemzők Járosi Andorra. 1932—33-ban: A jelenkor nagy teológusai; 1934—35-ben: Dosztojevszkij művei teológiai és irodalmi szempontból; 1936—37-ben: A vallásos szociális mozgalom címen tartotta ezeket. Mint az intézet magántanára, most már a vasárnaponként tartani szokott akadémiai istentiszteleteken is szolgált évente három-négyszer.

Hadd említsük meg végül, mint az intézetünkkel való kapcsolata és az az iránti ragaszkodása egyik jelét azt is, hogy az ő indítására kezdettek magyarországi evangélikus teol. hallgatók is az intézet rendes hallgatói sorába lépni. Ez egyrészt nekik adott betekintést abba a teológiai munkába, ami itt, sőt az intézet irányítása mellett az egész egyházban folyt, másrészt a mi hallgatóinknak adott ösztönzést, szélesítette látókörüket az evangélikus testvérekkel való találkozás révén. Ezek a hallgatók Járosi Andor indítására bekapcsolódtak az itt folyó munkába, de ő maga is példát adott erre, mert minden alkalommal, amikor csak kérték, kész volt szolgálni mind tudományos teológiai, mind a hallgatók számára tartott konferenciákon, s bármilyen építő alkalommal s így azt mondhatjuk, hogy ezzel részt vállalt nemcsak a teológiai hallgatók, tehát a református lelkipásztorok nevelésének, hanem az egész református egyháznak a lelki munkájában is.

Járosi Andornak a kolozsvári református Theológiai Fakultással való kapcsolata tehát nem alkalmi, nem esetleges, nem is csak udvariassági viszony volt. Ezt az intézetet ő is Alma Materének tartotta, amint hogy mi sem vendégnek, még kevésbé idegennek tartottuk őt, hanem az intézet édes gyermekének, mi pedig szeretett testvérnek. Utolsó találkozásunk is vele — egy aggodalmas, idegfejlesztő napján a háború alatti légítamadásoknak — ennek az intézetnek az óvóhelyén volt, ahová arrajártában bejött, s ahol csendes, megnyugtató, reménykeltő szavakkal igyekezett vigasztalni azokat, akik ott voltak. És ebben a szeretetben, amely minket, az intézet akkori tanárait, sőt hallgatóit is, vele összekapcsolt, — most, mikor mi is úgy siratjuk mint korán eltávozott testvért és úgy óhajtanánk, hogy maradt volna még köztünk, mint azok, akik legközelebb állottak hozzá, — ebben a szeretetben mintegy példázata látszik előttünk annak a viszonyoknak, amelynek fenn kell állania a között a két egyház között, amelyek, ha különböző területeken és feladatok súlya alatt is, de az élő vizek ugyanazon forrásából merítettek és ugyanannak az ügynek, a Krisztus ügyének vannak a szolgálatára kötelezve.

Imre Lajos.

Veszélyes percek embere

— Járosi Andor útja —

1.

Az Ünökő kétezerkétszáz méteres ormának megmászására indultunk néhányan, persze vastag gyapjúruhában, szeges bakancsban, komoly túristafelszereléssel, ahogyan a tekintélyes radnai havasokhoz illik. Már együtt volt a társaság, csak Járosi Andor hiányzott még. Az utolsó percben aztán megérkezett, szabályos fekete papi ruhában, keményített fehér ingben, kicsiny félcipőben. Mintha csak a Mátyás-téri kávéház terraszára indult volna a kötelező délutáni feketére, vagy főpróbát nézni a Szamosparti Színkörbe.

Tudtuk, hogy súlyos idegpróbát jelent számára az a kétméteres magasság is, amely a szőszéket a padosoroktól elválasztja. Tudtuk, hogy az ige terhe mellett, milyen fizikai teher az ő számára a szőszék néhány lépcsőfoka: egy okkal több, hogy görcsösen belekapaszkodják Mesterébe. Mi lesz vele a Korongyos szédítő szakadéka fölött?

Az lett, hogy ő járt mindig legelől, tökéletes biztonságban, felszabadult gyermeki örömben. Itt végre elemében volt, az éles gerincek, csuszamlós csúcsok világában, a lábunk alatt hömpölygő fantasztikus fellegek fölött. Egy-egy havasi gyopárért nyaktörő lépésekre vállalkozott. Rövidlátó szeme itt nem tévedett, kövérkés teste szinte lebogett a havasi levegő vérpezsdítő fürdőjében. Ajkáról nem fogyott el a tréfa és az ének. És a menedékház fülszűrő zsfoltosságát, csillapíthatatlan étvágyú bolhahadait is legjobban bírta köztünk ez a kényelmes, mindennap kétszer is fürdő, ebédutáni alvásra is hálóingre vetkőző ember. Hogy kicsoda Járosi Andor, azt legkövetlenebb barátai is csak veszélyes helyzetekben tudták felismerni.

2.

A trianoni évtizedek alatt ő is a transzilván romanticizmus délibábos útjait járta velünk. Ebben a „kisebbségi harcban” valóban megvolt a szabadságharc eleme, hiszen a román kapitalizmus fegyvertárához hozzátartozott az osztályuralom elkendőzése sovíniszta jelszavakkal, a kisebbségi kultú-

rák üldözésével. Mi „a nemzetiségek szabadságjogaiért“ küzdöttünk, közben pedig elmulasztottuk észrevenni az elnyomás igazi gyökereit, treuga deit kötöttünk saját fasisztáinkkal és magára hagytuk a legkegyetlenebbül gyötört magyar és román munkásosztályt. Ma már kétségtelen, hogy mi „heli-konisták“ mindenestül a történelem ítélete alá kerültünk és nincs még itt az ideje annak, hogy egy-két jó és igaz szolgálatunkat, — főként a román és magyar nép kulturális közeledését célzó fáradozásunkat — tisztázzuk. A szociális forradalom ebben a vonatkozásban is többet végzett a felszabadulás óta eltelt pár év alatt, mint mi az egész trianoni korszakban.

Járosi Andor ebben az időben papi szolgálata mellett kulturális életünk majd minden területén tevékenykedett. Egyik legfőbb mozgatója volt a Pásztortűznek, lelkesen építő kritikusa a színháznak, felfedezője és támogatója festőknek és muzikusoknak, „kicsi papja“ a beteg Reményik Sándornak, csillogó humanista szellem, tisztatollú esztéta, elnézően igényes műélvező és kimeríthetetlen vitalkozó. Töménytelen munkája közben mindenre volt ideje, még arra is, hogy az írópajtások kedélyes körében féléjszakán át elüldögéljen vagy elkártyázzgasson tizedfilléres alapon, szüntelen sopánkodva szerencsétlen lapjárásán. Így éltük Erdélyben a kisebbségi élet hullámzó fordulatait, miközben alattunk kitörőben volt a vulkán.

3.

A bécsi diktátum és a magyarok bevonulása Kolozsvárra Járosi Andort is egészen új döntés elé állította. És — akárcsak odafenn a Korongyos jeges szikláin — ebben a helyzetben tudott ő igazán járni. Azzal kezdődött, hogy zsúfolt templomában a szilveszteri prédikáció után megrázó imát mondott a fasiszmus áldozataiért. Beidéztek a hadbíróásra, meghurcolták a nyilas lapokban. Egyházközségében is hajszát indított ellene a német csoport. De Járosi Andort nem lehetett megfélemlíteni. Ő volt az első és tudtommal egyetlen pap, aki a féktelen zsidóüldözés indulásakor előadássorozatot kezdett a Római levél 9—11 fejezetéről, benső barátja, a Biró Mózes gyülekezetében. Mindkettőjüket az ige készítette fel, hogy a deportálások megkezdésekor mindent kockára tegyenek az üldözöttekért.

Ezekben a hetekben Járosi Andor a feleségével együtt éjjel-nappal szolgált. Megtalálta a kapcsolatot az illegalitásban dolgozó kommunistákkal és mentett, bujtatott, vigasztalt, táplált mindenkit, akit csak birt. Mialatt a paróchiája udvarára német katonák telepedtek, az én kislányomat többed-magával heteken át rejtgette a lakásán. A Gestapó rabkórházában mindennapos látogatóim voltak Járosiék, mikor mások számára szinte lehetetlen volt a bejutás. Menekülésünket is az ő fáradozásainak leleményüknek köszönhetjük. Vakmerő bátorsággal kockáztatták életüket is a barátaikért és nemcsak a barátaikért. Reájuk gondolva hosszú időn át ez volt állandó imádságom: Fizessen meg nekik az Úr az ő cselekedeteik szerint...

4.

1944 nyarán Budapesten felkeresett „Andorka“. Elbeszélte lelkesztársaival folytatott küzdelmeit azért, hogy egyháza bűnbánatra jusson tévedései és mulasztásai fölött. Elmondotta, hogyan készítik elő odahaza az új világot s hogy őt megkérték: vállalja majd Kolozsvárott a polgármesteri állást a háborúból való kiugrás után. Megvallotta, hogy mennyire alkalmatlannak érzi magát erre a tisztségre. S prófétai szavakkal írta le annak a

középosztálynak a csődjét, melyhez mindketten hozzátartoztunk s amely nem tudta felismerni az idők jeleit. Különösen egyházainkért vérzett a szíve, amelyek hozzákötötték magukat egy Isten által megítélt világtrendhez. Vajjon ad-e nekik az Isten szabadulást?

Ekkor láttam utoljára. Tetszett az ő Urának, hogy hazahívja hű szolgáját. Fájdalmasan kevesebb van egy igaz pappal. A pálya, amelyet megfutott, egy kiválóan tehetséges és jó embert indított el, akiből a hit hőse lett. Dicsérik és magasztalják érte az Istent!

Kádár Imre

Hogyan tanított bennünket Járosi Andor a Kis Kátéra?

Szerda délutánonként összegyűjtött bennünket, evangélikus teológusokat, az egyházi elemi iskola szűk padjaiban. Énekórát tartottunk. Ő ült a harmoniumnál. Egy óra hosszat megállás nélkül énekeltünk. Utána a Nagy Kátét olvastuk. Közbe-közbe megakasztotta az olvasást és magyarázni kezdett. Nagyon gyakorlati volt. A Kis Káté tanításához igyekezett szempontokat adni a Nagy Káté alapján. Odahaza emlékezetből mindig lejegyeztem szavait. Most úgy adom vissza őket, szinte változtatás nélkül, ahogy azok akkor, narmadéves teológus koromban élménnyé váltak bennem. Egyszerűen kiírom kolozsvári naplóból.

1936. február 19., szerda.

A nagyütszeletű úr azzal kezdte a magyarázatot, hogy hogyan kell olvasni. Mit csináljunk, ha egy könyvet veszünk a kezünkbe? — mondja a napló. Nézzük meg: ki írta? mikor adták ki? ki adta ki? Már ebből sok minden kiderül. A tartalomjegyzék átnézése a könyv rövid vázát mutatja meg. A fejezetcímek az író terminológiájára jellemzőek. A forrásművek és irodalom felsorolása szintén képet ad az íróról, úgyszintén az idézetek is.

Ezek után térünk a Nagy Káté bevezetésére. Luthernek a papok lustaságáról mondott véleményével foglalkoztunk. Azzal a kérdéssel, hogy mennyit olvas egy pap évente. Milyen nagy jelentősége volna, ha évente legalább öt jelentős teológiai munkát vennénk át. De mindenre van idő és pénz, csak könyvekre nem. Anélkül pedig nem adhat az ember, ha nem kap. Ezután a különböző káté-kiadásokról volt szó.

1936. február 26., szerda.

Délután énekórán voltunk a nagyütszeletű úrnál. Az első parancsolat magyarázatát olvastuk a Nagy Kátéből. Arról kezdett beszélni, hogyan tanítsuk a Kis Kátét. Szerinte ezt minden gyermeknek meg kellene sző szerint tanítani és erősen tudatosítani bennük, hogy ez az ő hitvallásuk. Ha elkezdjük a káté-oktatást, akkor ne úgy kezdjük, hogy feladjuk az első parancsolatot lecke-ként, aztán így óráról órára. Először is el kell mondani a Káté keletkezésének történetét. Színesen, mesészerűen. Amikor megkezdődött a reformáció munkája, Luther és Melanchthon végiglátogattak több gyülekezetet. Kétségbe esve látták, hogy a hit dolgában, milyen tájékozatlan a nép s tudatlan. Melanchthon csüggedt. Azt mondja: Nincs értelme a mi munkánknak! Egy ablak alatt haladnak el. Imádkozó gyermekek hangját hallják. Az evangéliumért, a reformáció sikeréért, Lutherért és Melanchthonért imádkoznak. Luther örömmel kiált fel: Ne félj Fülöp barátom! Hiszen már a gyermekek

is imádkoznak értünk! — Ekkor határozta el a Kis Káté megírását. — Az ilyen anekdótát is el lehet mondani. — Aztán mutassuk meg nekik a Kátét. Nézzék végig, mi van benne. A Kátének már összeállítására szempontjából is sok mondanivalója van.

A tízparancsolattal kezdődik. Ez Isten akaratát mutatja meg és azt, mit tesz Isten azzal, aki akaratát megszegi és mit azzal, aki megtartja.

A tízparancsolatot azonban a magunk erejéből nem tudjuk betölteni, csak a szerető kegyelmes Isten segítségével. Tehát a kegyelmes Isten megismerésére van szükség. Ezért következik az Apostoli Hitvallás (s nem a Miatyánk, mint ahogy ésszerűen következne! Amíg Isten nem ismerjük, nem szólíthatjuk meg.) A Szentháromság Istenben megismerjük a teremtő, megváltó s a megszentelő munkájával ma is munkálkodó Istent. Most már megszólíthatjuk őt és imádkozhatjuk a Miatyánkot.

A Miatyánk-nál ki kell emelni, hogy ez nem az egyén imádsága, nem az egyes emberé, a közösség, az egyház imádsága. Nem „En Atyám“, hanem „Mi Atyánk“. Az ember tehát nem áll egyedül a világban, hanem benne él az egyház közösségében és úgy szólhat Istenhez.

Isten sem hagyja magára az embert. Kegyelmet megtapasztalhatóan most is kinyilvánítja a szentségekben. A keresztség által újjászüli, hogy aztán napról napra újjászületéssünk. Az úrvacsorában pedig maga lép velünk közösségre, hogy ezáltal erősítsen minket.

Mikor a tízparancsolatot kezdjük el tanítani, akkor olvassuk el velük először a Bibliában. Szembe fog tűnni, hogy ott sokkal hosszabb. Ilyenkor meg kell nekik magyarázni: Lássátok, Luther Márton nem akarta, hogy olyan sokat kelljen megtanulnotok. Ezért foglalta össze csak ilyen röviden. (Milyen merész, de milyen nagyszerű tett volt ez Luthertől!) Hadd örüljenek, hogy nem kell mind megtanulniuk.

Már az elején nagyon világosan tisztázni kell a gyermekekkel, hogy mi a hitvallás. Hozzuk be és mutassuk meg nekik a hitvallási iratok gyűjteményét, hadd lássák.

Mikor megkezdjük a Káté egyes részeinek magyarázatát, vigyázzunk arra, hogy aktuálisak legyünk. Milyen aktuálisan magyaráz Luther a Nagy Kátében! A történeti szempontot természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni. Ha pl. nagyobb fiúknál a bálványimádásról beszélek, felolvashatom Ady-nak a „Vér és arany“ c. versét. Rá kell mutatni előttük, hogy milyen istentisztelete van a pénznek és milyen a vérnek. Kamaszfiúknál pl. nem szabad elnézni a felett a nemi feszültség felett, amely akkor egész életüket eltölti. Rá kell mutatni az ő életükben is a vér jelentőségére. Természetesen mindezt nem önmagáért. Egyedül azért, hogy közel vigyük hozzájuk, hozzá kapcsoljuk életükhöz Isten ígését. A szenteskedő kegyeskedésnek, a moralizáló frázisoknak helye nem lehet.

1936. március 23., szerda.

Az ötödik parancsolatról volt szó. Abból indult ki a nagytiszteletű úr, hogy a Kis Kátét sokak felfogása szerint már nem lehet tanítani, mert teljesen távol áll a mai kortól. Ebben annyi igazság tényleg van, hogy Luther az akkori viszonyokat tartotta szem előtt a Káté írása közben. Ezért azonban nem szabad a Kis Kátét elvetni. A Kis Káté hitvallásunk és nem egy bizonyos kor megismeréséhez szolgáló adalék számunkra. Magyarázatánál arra kell vigyáznunk, hogy a mi korunk viszonyaihoz hozzuk közel.

Az ötödik parancsolatnál pl. Luther az akkori patriarchális viszonyokat tartotta szem előtt, most viszont már industrialista, kapitalista társadalmi viszonyok uralkodnak. Eppen a „Né ölj!“ parancsolatnál rá kell mutatni, hogy mit jelent ez a parancsolat szociális vonatkozásban. A szociális elnyomás, a

nyolc órai munkaidő, az embert kiszorító gépek, mind a gyilkosság egy neme. A sztrájkoknak és a szocializmusnak ezekkel szemben igaza van. Rá kell mutatni az egyház bűnére, hogy mindig a kapitalizmus, a hatalom, a tőke pártjára állott.

Sokszor hasonlította össze a Kis Kátét a reformátusok Heidelbergi Kátéjával. Az kiváló teológiai munka, mégis alig tudják használni. Látszik, hogy teológusok készítették és nem lehet gyermekekkel megtanítatni. Luther Kis Kátéja bámulatos alkotás — mondotta. Nézzétek csak a második hitágazat magyarázatát: „...nekem Uram, aki engem, elveszett és elkárhozott embert megváltott minden bűntől, a halálnak és az ördögnek hatalmából megszabadított és magáévá tett, nem arannyal, nem ezüsttel, hanem az Ő drága vérével, ártatlan szenvedésével és halálával...“ Milyen konkrét, megfogható minden egyes szó. Nekem Uram... Megváltott... Megszabadított... Magáévá tett... Mindegyiknél külön meg lehetne állni.

Járosi Andor Luther Kis Kátéjának szerelmese volt. Többször bizonygatta, hogy a konfirmáció idejére már mindenkinek tudnia kellene és külön konfirmációs kátéra nem is lenne szükség, hanem a Kis Káté anyagát kellene újból átvenni. A maga részéről így is csinálta. B. L.

Járosi Andor prófétai szolgálata

Próféta az, aki az egyházban az ígét úgy hirdeti, hogy *isteni autoritással és legitimációval szól a multról, jelenről és jövőről*. Az egyháznak szól. Isten népéhez fordul, de az egész teremtett világot átfogó horizonttal. A kinyilatkoztatás fényében és isteni küldetéssel értelmezi és magyarázza a világ folyását. Ilyen értelemben a prófétai szolgálat politikai aktus is: a polis, a közösség ügyei hordozza Isten színe előtt s látja a kinyilatkoztatás feltétele alatt.

Akik Járosi Andort ismerték, azok emlékezhetnek rá, hogy megjelenésében nem volt semmi prófétai. Legalábbis semmi abból, amit az emberek prófétainak szoktak vélni. Mindig derüs mosollyal nézett a világra, szemüvege csak csillogott, ritkán villant. Inkább félszeg volt, mint magabiztos, kerülte az ünnepi alkalmakat és az ünneplést. Nem volt szónok, minden réthori hiányzott belőle; nem volt „jósvádáju“ ember, aki szívesen rögtönzött volna. Előadásait gépirt jegyzetből olvasta fel, nagy megrökönyödésére a honi egyházi köröknek, amelyek csak a szabad — legtöbbször minden logikától és tartalomtól is szabad — előadásmódot kedvelték. És mégis, — vagy talán éppen ezért — próféta volt s prófétai szolgálatot töltött be mint evangélikus egyházunknak talán egyetlen, de mindenesetre legigazibb prófétája.

Járosi Andort *erdélyi sorsa* készítette elő a prófétaságra. Isten nevelte józanságra és valóságlátásra, míg az „anyaország“ ködlovagjai irredenta álmokat kergettek. Nagy távlatokban mérte fel az eseményeket s világosan látta a bekövetkezendőket. Nem szédítette meg az „új Európa“ bővölete, nem áldozott együtt a „kereszteshadjárat“ táltosaival. Világosan felismerte a német veszedelem roppant arányait s talán elsőnek a németországi egyházi harc történeti jelentőségét.

Prófétaságáról aránylag kevesen tudtak, mert ezt a szolgálatát is a maga sajátos, egyéni módján végezte: meghitt baráti beszélgetések csendességében, nem lármás fórumon s látványos porondon. De ezekben a beszélgetésekben a lelkét tette ki s a biznyságtélvő erejével ragadta mellen barátait. Emlé-

kezem egy hajnalba nyúló beszélgetésre, ahol magafoson vívta meddő harcái vaksággal megvert testvéreivel és — *testvéreiért*, hiszen annyira szerette őket. Pedig nem szeretett vitalkozni, mert — mint egyik levelében írta — vitával úgy se lehet meggyőzni senkit. De ha kellett a vitától sem riadt vissza s hátát az ajtónak vetve — ma is látom — harcolt, nem azért, hogy győzzön, hanem, hogy meggyőzze azokat, akiket a végzet útján botladozni látott. S amikor kifogyott minden érve, két kezét mellére szorítva vallotta: nem mondhalok egyebet, érzem a testimonium Spiritus sanctit: *a Lélek kényszerít engem szólani*. Így intett, óvott, kért s tett bizonyosságot, s így volt s maradt próféta — mindhalálig.

Ahogy az események fellártóztathatatlanul rohantak a katasztrófa felé s ahogy megnövekedtek a sötétség árnyai s a háború véres mámorában nyílt homlokkal toppant porondra a gonosz, úgy vetette le magáról Járosi Andor minden vele született gátlását s úgy nőtt bele a prófétaságba. Ez a csendes, félnék ember végül is szembeszállt a hatalom birtokosaival s a háború utolsó esztendeiben magára vonta a mindenható vezérkar figyelmét. Igazolásra hívták fel nem egyszer, fenyegették, sajtóban meghurcolták, mert nevén nevezte a gaztetteket, kiállt a zsidók, üldözöttek mellett, munkaszolgálatosokat temetett s a szószéken csak Isten ígését hirdette s nem a háborús úszítás szölamait.

A legnagyobb talán akkor volt, amikor 1944. nyarán egy nyíregyházi lelkészkonferenciáján gyűlésen felszólt. Akkor már a Kárpátokban állt a front, itthon tombolt a fasiszta terror s a halál szerelvényei gurultak a gázkamrák felé. S Járosi Andor arról beszélt, hogy útban van Isten ítélete is és eléri ezt a népszéget azért is, amit szólott és tett, és azért is, amit elmulasztott megmondani és megeselekedni. *A kicsi ember nagyra nőtt akkor, mert nagy volt a perc is és vissza nem térő a történelmi alkalom*. De ezt csak kevesen látták, vagy szinte senki. Gúny sara freccsent az arcába s az értellenség hideg közönye dermesztette a szívet. Szólt s szava elhallt, napirendre tértek próféciája felett. Csak néhányunk szívében vert visszhangot s él és hangzik elnémíthatatlanul. A roppant omlás roppanásában azért talán az akkor gúnyolódók közül is visszaemlékeztek némelyek az ő próféciájára.

Isten kifürkészhetetlen akaratából a nagy omlás őt is eltemette. Ha valakinek úgy neki kellene most élni s szolgálni s vezetni, aki akkor is vezető volt, amikor vakok vezettek világtalant s mert reá nem hallgattak, mindnyájan verembe estek. Kinek volna ma több joga élni s szólani s kire volna ma nagyobb szükség mint reá? Szívünk fájdalma ezért perel szüntelen az Úrral, ha róla emlékezünk s alig van nap, hogy ezt ne tennénk. S csak akkor haiolunk meg, ha ránk nehezedik az ítélet: nem becsültük meg őt, azért vette el Isten tőlünk. S ez éppen prófétaí szolgálatára nézve így igaz.

A biatorbágyi vasúti katasztrófa halottai között találtak egy vonatfékezőt, akinek megdermedt keze halálában is a fékfogantyút szorította. Sok arca van Járosi Andornak, hisz tudós volt, pap, pásztor, költő, ember és barát — de bennem legiobban ez maradt: *a szolgálatában halálíg hű próféta*, aki a féket szorította egyháza lejtőre siklott vonatán, mindvégig fogta s nem rajta mult, hogy hiába.

Írásaiból

Járosi Andor változatos írásaiból közlünk sokarcú összeállítást. A válogatás egyedüli szempontja: minél hívebben, egészebben, teljesebben táruljon elénk gazdag szellemisége. Minden írás önkifejezési forma is. Tükör, amelyben írójának arca jelenik meg azon keresztül, amit ír. A különböző oldalú cikk-töredékekben Járosi Andor lelki képét keressük egyszerű történeti hűséggel. Ez egyedül a jelentőségük a többi mellett azoknak a részleteknek, amelyeknek tartalma elsüllyedt világot jelez, mert fölötte tovahaladt a mának irtózatossá arányú történelme.

A szemelvények címei is Járosi Andortól valók.

A nagy Készítő

Személyes megemlékezés ez a pár sor Niebergall professzor-ról, kinek közvetlen tanítványa voltam Erdély földjéről. Nekünk, akik ismerjük, találkoztunk vele és rövidebb, hosszabb ideig legközelebbi környezetéhez tartoztunk, szívdobbanásnyira éreztük egész emberi mivoltát, többet jelentett egy tudós professzornál; többet jelentett, mint azoknak, akik csak könyveit, teológiai rendszerét, tudományos fejlődésének a legutolsó években is meglepően friss és nagyszerű eredményeit, kérdésfeltevéseit és problémamegoldásait, felejthetetlen, találó megjegyzéseit ismerték. Számunkra több volt, mint a teológia egyik legkiválóbb nagymestere. Pedig idők tolymán, mint annyi sokan, ki többé, ki kevésbé irányt változtattunk. Az igazság küzdelmes, halálosan komoly, szenvedélyes keresésére azonban ő tanított meg. Ha tudományos eredményeiért hálásak vagyunk is a mai teológiai felfogásunkban sok tekintetben egyik legélesebb kritikusunknak is tudjuk őt, ki saját szavai szerint amicus adversariusunkká lett, méginkább tudjuk és érezzük küldetését, állunk nagy emberi hatása alatt. Benne él idegeinkben, gondolkodási formáinkban, látásmódunkban, Istennel, emberrel, dolgokkal szemben való magatartásunkban. Nekünk ma is több, mint tudományos életünk egy fontos állomása. Bennünk él s az is marad, aki mindig volt: a nagy Készítő, teológussá létünk és teológus voltunk nagy Incitatora, irányító, hajtó erő, Istengyermek-ségünk drága, nagyszívű, bölcs, jóságos idősebb testvére, a keresztyén élet gazdag tapasztalataiban az üdvözítő boldog Isten evangéliumának magával ragadó bizonyásgtevéje.

A dialektika teológia elleni kemény harca, ellenszenve sok tekintetben pedagógiai motívumú volt. A humánumot nem tudta elejteni, s nem tudott belenyugodni Gogartenéknek a kultúra krízisééről szóló elméletébe. A dialektika teológia frazeológiáját nem tudta elfogadni profétai allűrökkel fellépő fiatal teológusoknál s a gyakorlati munka terén a válság teológiáját a teológia válságának látta. Minden teológia próbakövének máskülönbön is a gyakorlati teológiát tartotta s viharos szemináriumi csaták közepette szívesen hozta fel érvét: addig vitatkozni is alig érdemes, míg gyakorlati teológiája nincs a dialektika teológiának.

Katechetikai, homiletikai szemináriumban tiszta fogalmazást, világosságot, egyszerűséget kívánt. A kifejezés tisztaságának példájául Luther Kis Kátéját szerette felhozni. A legnagyobb pedagógiai bölcseségnek tartotta a Kis Káté kettős kérdését: mit jelent ez, miképen történik ez? Nagy gyakorlati teológiájában gyakorlati dogmatikát adott, hogy a kijelentés szavaival ne játszó a lelkipásztor. Nagy szavaknak, pompázó stílusnak esküdt ellensége volt. „A szép prédikáció olyan, mint a szívárvány, elmegy ragyogva a hívek feje fölött terméketlenül, a „jó beszéd“ csöndes, áldott eső, megtermékenyít.”

Előadása azért volt eleven professzió. Közérdekű volt. Mindig aktuális gyakorlati kérdéssből indult ki. Amikor templomstílusokról kezdett beszélni, rengeteg illusztrációval együtt, behozta a frankfurti pályaudvar képét, végigkörtöztette s felolvasta Friedrich Naumann vezércikkét arról, hogy végre egy

állomás, melynek épülete nem reneszánsz palota, hanem egy valódi állomás-épület. Ujságcikk, aktuális könyv, vagy esemény volt rendezen a kiindulópont s abból, ami mindnyájunkat érdekelt, kiindulva, haladt a legnagyobb érdekek felé úgy tudományos mint evangéliumi szempontból. Liturgikai előadásain óra elején egy reformáció korabeli éneket olvasott fel vagy régi görögösövegű imádságot, hogy érzékünk legyen a liturgiai nyelvhez, stílushoz. Jó regényeket, életrajzokat ajánlott: pszichológiát lehet belőlük tanulni, meg behelyezkedni különböző szituációkba, embereket megérteni! Olvasmányairól szinte beszámolt hallgatóinak.

Drága jóságos szemének meleg tekintete még velem. Felejthetetlen kék szeme volt. Búcsúzáskor (erdélyi látogatásakor) rám nézett. Kellős közepében voltam egyházam nemzetiségi harcainak. A lelkeszi hivatalból fegyveres erőszakkal tettek ki, később fenyegettek hosszú hónapokon keresztül: Látja, ez a gyakorlati teológia; melyre Isten tanítja. Ön medítáló típus, sokat, szívesen tanult, kényelmes, medítáló élet után vágyott. Isten kiragadta. A tanultságnak Isten hasznát akarja venni. Harcosná kell válnia, az életet szolgálatnak felfognia. Panaszkodik, hogy nincs ideje, s szinte kedve sem tanulni?! Isten most az élet iskolájába kényszeríti tanulni s amit könyvekből meg-tőlem tanult, felhasználni.

Még csak egy vonást! 1923-ban Béthelben voltunk együtt. Megrendülve járt a modern, liberális teológus a könyörtületesség városában. Orthodoxia, pietizmus, közösségi emberek addig, maga mondta, idegenek voltak számára. Egy életet tett fel a modern teológia diadalára meggyőződésből. Kizárólagossága taán itt tört meg. Talán abban a pillanatban éppen, mikor előttünk, tanítványai előtt mondta: Erre a könyörtületességre a mi teológiánk nem elég-séges. Ha hiszek is elhivatásomban, teológián feltétlen szükségét vallom, hiszem, hogy ennek is megvan a jogosultsága.

(Niebergall erdélyi emlékfüzet, 1934.)

Koch Rudolf művészete

Művészete és életműve nem nagyszabású és nem nagyvonalú, de az elv, melyből kiindul, épp úgy tipikusan protestáns elv, mint ahogy katolikus elv a Lenz-é. A protestáns individualizmus virágkorában az egyházi közösség, igekeresztyénség, népi elv vezeti. Ő is az őskeresztyénséghez nyúl vissza s nincs más törekvése, mint, hogy a Sátánnal küzdő Megváltó-Krisztus ábrázolja ki a művészetében rendelkezésre álló eszközökkel. Eszköze a vonal, a szimbólum és a szín. Az ige dinamikáját mutatja az egyenes és görbe vonal küzdelme. Két-három vonal, egy kereszt és a felágaskodó kígyó ábrázolja a megkísértés történetét, a kereszt alatt letiport kígyó a krisztusi diadal, a töviskorona a szenvedő Krisztus, vonalak monogrammá alakulva mondják el a Krisztus nevének megváltó jelentését, a primitív-erős vonalakkal megrajzolt korona az Üdvözítő királyságát, a keresztben függő fehér gyolcs és a kenettartó edény a temetést, a stilizált galamb a Krisztus érettünk való megkeresztelését. De jelenlést kap nála a patena és a szent kehely, s a templomdíszítés minden egyes árában. A finom vonalak a Krisztusát megtalált lélek tökéletes békességéről beszélnek, az őskeresztyénségből eszközül megtalált és megmentett jelképek, a hitet ébresztő Kijelentés kifejezése s az egyházi színek tudatos használata az egyház gazdag és színes életéről tesznek bizonytságot.

A pár esztendővel ezelőtt elhunyt Koch Németország páratlan betűíró művésze. Mikor művészetére a teológiai tudományosság legnagyobb kitüntetését, a teológiai doktorátust kapta meg tiszteletből, hálából elszánta magát a Szentírás könyveinek kézzel való megírására. Célja a Biblia minden szavának, minden mondatának és könyvének megfelelő kézjegyet adni. Keze alól csodálatos betűk futnak végig a papiroson. Lapjain nincs gazdag díszítés és nincs színes kezdőbetű, de a vonalak Isten szentségéről, megváltó szeretetéről, félelmetes hatalmáról és mégis, vonzó lényéről bizonykodnak. (Pásztorláz, 1939.)

Erdélyiség és irodalom

Ezerkilencszázhusz után ez volt az első igazi realitás, amire építeni lehetett, amit elvenni nem lehetett: ez országrész érdeke. Furcsa, különös szűkítés, lemondás nagy álmokról, boldog ábrándokról, sok vélt lehetőségről. Nagy leszámolást jelentett ez. Józan és könyörtelen leszámolást, nagy fájdalom érzésviharok közepette. Az erdélyiség józanságot és romantikát jelentett egyszerre, vagy inkább így mondhatnám, szenvedélyes, gyötör, tép fájdalom-ban, az élni akarás vajdó, dühös vágyában megszületett ráébredés valóságos újjászületést arra, hogy az erdélyi magyarságnak a mindenkor adott viszonyok között magának kell megvédenie s amennyiben nincsenek, megteremtene azokat a kereteket és módokat, melyek fennmaradását biztosítják, azt a lelkiületet, érziületet, erdélyi lelket, mely képes lesz a maga életét megmenteni, s amely meg tud állani minden körülmények között. Az itt éléshez való forró ragaszkodás, az itt élés édesen fájdalmas vágya, külső és belső lehetőségei, az ittmaradás és ittlet lehetőségének munkálása, az ebben és ez által kiformalódó külső és belső világ, helyileg, időileg, színben páratlan világ: ez az erdélyiség. Ennek az erdélyiségnek egyik kifejezése, a sajátos erdélyi életből kinövő, lombosodó, virágzó szép májusi fája az erdélyi irodalom.

... „Balra a német várost látta, jobbra, túl a vizen román falvakat.“
Hát nem élünk itt egyedül. „Mind itt voltak. Megtértek egymás mellett. Hát ki idegen? Ó? Miért menjen el innen? Távra menjen, noi van egy tenyérny. hely a széles világon ezen a földön kívül, ahol nem lenne igazán idegen Ó?“
Ez az erdélyi ember horizontja. Itt, a hegyek közt mélyen élni három egymás mellé rendelt nép életét minden átkával és minden áldásával együtt. Kibányászni verejtékes, édes munkával, sokszor védve halálos támadásokkal szemben a magáét és megbocsátani a másét, ha munkából születik.

(Keresztélyen Igazság, 1938.)

Reményik Sándor.

A „Romon virág“ megjelenése alkalmából

Ha azt kellene elmondanom, hogy kicsoda az édesanyám, bizony elakadnia a szavam, de az egész életem róla beszél. Valahogy így vagyunk mi erdélyiek Reményik Sándorral. Benne van életünkben, szívével érziünk, szemével látunk, azt mondja ki ő, amit nekünk kellene kimondanunk, de még eldadogni sem tudjuk, pedig amíg ki nem szakad az élet és a szív mélyéből a szó, addig a fel nem oldott érzés bántó súly, szövevényes hínár. Erdélyben ezren és ezren vele és általa éljük kisebbségi sorsunkat. S neki Isten még azt rendelte el, hogy a magáét is mélyebben élve, átérezze egész népe vívódását, küzdelmeit, csüggedését, kétségbeesését. Ebből a feneketlen mélységből kell neki kiemelkednie és életmentően és életformálóan kiragadnia a reábizottakat. Úgy érzem, hogy valahogy erről a Reményikről kell írnom. Erről a Reményikről így csak mi tudunk, vagy legalább is csak mi próbálkozhatunk beszélni. Költészetének tartalmáról, mesterségbeli kiválóságairól, vagy hibáiról bárki hozzáértő talán többet és jobbat tud mondani. Ez az írás nemcsak, hogy igényt nem tart esztétikai megvilágításra, de nem is akar az lenni egy pillanatra sem. Csak Reményikről akar szólni s azt akarja elmondani, ami írójának szívén fekszik, s amit közölni szeretne azokkal, akik Reményikhez olyan érzülettel fordulnak, mint ennek a pár sornak az írója. Jogot pedig ehhez a közléshez a másfélévtizedes, szinte naponkénti együttléttel, a sors- és életközösség ad.

Kicsoda hát nekünk, erdélyieknek, Reményik? Mi az, ami őt sajátos erdélyi költővé teszi? Miért nem életünknek csak szép tisztása, menedékhely, izgatón és mégis elphihentetően zengő szép sorok éneklője? Hiszen, ha csak ez volna, akkor is menekülnénk hozzá, örvidenénk neki és áradna a hálaánk.

feléje, de valahogy más a hozzáfordulásunk. Ösztönszerűen és tudatosan is mást várunk, mást akarunk tőle. Életünk legmegrendítőbb vesztesége lenne, ha csak ezt kapnók tőle. Pedig sivár pusztában üdítő szín egy-egy zöld lomb, sötét éjszakában egy-egy édes fényvel intő csillag, a hétköznapiok tampa egyhangúságában egy, a szív mélyéből szívünkhöz érő, meleg emberi hang. Ha csak ez lenne, ez a — csak — is örömforrás, kielégülés, elbékélés, a megtalált egyensúly felszabadultságának érzése lenne. Valami, ami ezerszer többet ér íté, mint akárhol másutt. Pedig a szépség megfizethetetlen kincs mindenütt. De Reményik más valamit jelent

Ez a világ dolgaiban járattan, kisebbségi életünk nehéz praktikájában talán nem is mindig eligazodó, a mindennapi élet napi kérdéseiben tájékozatlan, a politika útvesztőjében magát ki nem ismerő ember egész világunk és kisebbségi sorsunk egyetlen teljes értelmezője. Világunknak és sorsunknak nincs egyetlen eleme kérdése, amelyre feleletet megdöbbentő tisztasággal és biztos irányít mutatóan ne adott volna. Tizenhat évvel ezelőtt az összeomlás idején kijelölte sorsunkat: „Eredj, ha tudsz...“, most meg kiadta életünk új vezető dallamát: „Ahogy lehet...“ Vallásos tépelődései, még ha szeretnénk is hitelenségben, közömbösségben, vagy megrendülésnélküli hitben békésen kikötni, ráébredzenek emberi voltunkat bizonyító kínos nyugtalanságokra, brutális lázadásokra, kárhozottságunk irtózatos kinyára, s az üdvösség egyetlen megbékítő kegyelmi ajándékára.

Az élet titokzatos nagy összefüggéseit ragadja meg a költő, s a formáló erő szuggesztív erejével felfedeztetni s megértetni velünk a saját világunkat. Maga talán elvész ebben az irtózatos végzetben, de a reábizottaknak, népének élete van s élete lesz belőle. Dantéről mondják, hogy a Pokol megírása után az emberek összesúgtak az utcán a háta mögött: „ez az ember megjárta a poklot és a kárhozatot“. Akik közelről látjuk Reményiket és életének részesei vagyunk, sokszor halálra vált élete láttán megrendülten s kibeszélhetetlen hálával fordulunk feléje. Annál is inkább, mert mást nem adhatunk neki.

(Keresztyén Igazság, 1936.)

Szülőföldem. Tamási Áron könyve

Amit nála a nyelv játékanak szoktak nevezni, az sem felelősségnélküli, könnyelmű, vagy csak éppen szorakoztatni akaró játékoság. Nem is öncél s nem is a derítés pusztá eszköze. Nehéz életkörülmények között küzködő népnek védekező mozdulata. És mindig győzelem. Nyomorúsággal és halálos veszedelemmel szemben az erő fölénye, — elérzékenyedéssel, férfiúhoz nem méltó gyengeséggel szemben önvédelem.

A kicsiny, az esetleges, az egyetlen falu, sőt szinte az egyetlen család küzdelme, szegényes, de erőteljes, biztos élete példázattá válik a nemzet számára. A művészet éppen az, hogy az egyes esetleges mögött az egyeternést, a múltó mögött az örökkévalót pillantjuk meg. Egyetlen pillantás már gyógyulást hoz.

Amikor ezt kimondjuk, tulajdonképpen már megállapítottuk, hogy Tamási a nemzet legnagyobb nevelői között áll. Nevelő és nem proféta. Könyvében nem lép fel világmegváltó szólamokkal, szenvedélyes kifakadásokkal, mámoros jóvendőmondással, szájhabszó dühvel, az ítéletmondás tetszelgésével. Nem profétai a póz, hanem mélyen emberi. Olyan mélyen, hogy minden erőltetés nélkül mindannyiunké, — a nemzeté. Nekünk szól végtelen komolysággal, erős, mentő szeretettel.

Ez a könyv egy nemzetnek, — apának és fiúnak együttesen, — visszadadja a viágháborúban s az azóta eltelt idők folyamán az emberi méltóságba vetett, elveszített hitét.

(Pásztortűz, 1939.)

Színházi est

Tomcsa Sándor Műtétje komoly nyeresége az erdélyi drámairodalomnak. A darab hőse rettentő csalódásától azzal próbál menekülni, hogy egy álomvilágot teremtsen magának s ebben próbál élni. Rögeszméjéhez formálódik egész élete, de egész világa is. Ezt az álomvilágban élő, kétségbeesett, az örület szélén már-már lebukó embert menti meg az „élete nagy művét“ kereső, hajszoló Flambo, amikor egy elesett lánnyal hozza össze, akiben dr. Ember László megtalálja elveszett életét.

Ha vannak is ennek a darabnak technikai gyöngéi, — a legnagyobb hibája az, hogy tulajdonképpen a második felvonásban úgy alakítja ki a cselekményt, hogy a harmadik felvonás szinte feleslegessé válik, — mégis nyugodtan állapíthatjuk meg, hogy belső értékénél fogva rendkívül komoly és értékes művel állunk szemben. Az elveszett és megtalált élet fájdalmas kérdései, boldog kibontakozása könnyet, megrendülést és felszabadulást vált ki. A két ember kötöttségeiből való megmenekülése úgy feloldja a néző lelkét, mint egy tragédia katarzisa. Az életsorsukkal küzködő emberek között a megoldást megteremtő bölcs, a végtelenül jó és emberségében nagy Flambo az emberi jószág remekbe formált apotheozisa.

Színészeink ismerőseinek szinte nem is kell mondanunk, hogy Flambot mesterien játszotta a mi Tompa Sándorunk. Dr. Ember László kényes és nehéz szerepét meleg szívvel és erővel mutatta be Nagy István, az elesett lány szerepét színesen, sokszor könnyes szemmel és könnyeztetően vitte sikerre Fényes Alice. Előadást és szerzőt őszinte, nagy lelkesedéssel ünnepelt ezen az erdélyi bemutaton a közönség azzal a jó reménységgel, hogy nemsokára a darab budapesti előadásáról hallhatunk majd. (Pásztortűz, 1939.)

Gyermekkorunk hőse — képekben

Ha behunyjuk egy pillanatig a szemünket, elzárjuk magunkat a jelen minden zajától, zűrzavarától és kimondjuk e szót: Robinson, — édes emlékek raja száll meg. Első, magunkalkotta világban élünk: abban a világban, amelyben élni olyan izgató, gyönyörű és jó. Ezt az első világot akkor építettük magunknak és magunk köré, amikor először olvastuk és először játszottuk el Robinsont. Életünk jobb részévé akkor vált ez a könyv. Életformáló ereje és hatása soha el nem múlik. De nemcsak az együgyű, kedves szöveg hatott mireánk, hanem a könyv illusztrációi is.

Rögtön a legelső: az első kiadás egyetlen illusztrációja, Clark és Pine rézmetszete. Művészi értéke nem nagy, de úgy gondolom, minden időre meghatározta a Robinson-ábrázolást. Igen, így él képzeletünkben a kalandregény derék hőse. Kemény, határozott férfiú áll a zúgó tenger partján, melynek hullámai messze viszik el tőle újra a gyönyörű vitorlást. A férfi arcán csalódás és szomorú kiábrándulás nyoma ül. De nem a csüggedés! Erősen fogja fegyvereit, kardja biztatón veri oldalát. Ruhája lábambőr, kalapja naptól védő, hegyes szalmakalap. Fegyverzetét kiegészíti hatalmas piszolya. Robinsont őt kiadásán keresztül ebben a képben gyönyörködtek öregek és fiatalok. Az első kép óta művész művész után versenyzett új meg új képet alkotni az időtálló szöveghez. (Pásztortűz, 1938.)

Schweitzer Albert

De elveszett-e a kultúra számára Schweitzer? A világháború tette őt arra képessé, hogy az orvosi küldetés mellett újra meg újra megajándékozza az emberiséget hatalmas tehetségének csodálatraméltó alkotásaival. A francia területen dolgozó orvos-misszionáriust mint német állampolgárt a franciák Franciaországba internálják. Ugyanekkor édesanyját a francia-német határterületen katonalovak tapossák agyon. Édesatyja ágyúlövések közepette a frontá lett faluban pásztorolja kicsiny nyáját, összeomlik egy régi világ, mű-

kincsek, kultúrák pusztulnak el és Schweitzer az internátságban felülemelkedve az emberi gyűlölségen, övét miatti fájdalomán, az internáló franciákat gyógyítgatja, azután pedig asztalra rajzolt zongorán gyakorolja naponként a muzsikát s folytatja a háború kűtrésekor megkezdett, a kultúra pusztulásáról, újjáépítéséről és a kultúremler etikájáról szóló filozófiai munkáját.

Ha valakinek van joga beszélni és írni a műveltségről, az emberről, a fajról, a nemzetről, a vallásról és a humanumról, akkor ennek a páratlan etikai személységnek talán egyedül van teljes joga. Schweitzer rendületlenül hisz az emberi gondolat erejében és rendületlenül hisz abban az etikában, melyet ő a mult időknek és a jelennek csak földi irányítottsága közepette is „onnan fölülről való“-nak tud gondolkozásból, tapasztalásból és egy egész élet nagy művéből.

„Készen és alázatosan tekintek a jövőbe, hogyha lemondás vár reám, ne találjon készületlenül. Hiszen minékünk munkában és szenvedésben egyaránt az a feladatunk, hogy megnyilvánuljon bennünk az olyan embereknek az ereje, akik eljutottak abba a békességbe, amely minden értelmet felülhalad.“ Ez a pár sor még egyre figyeltet föl minket az embertelenség, a diktatúrák, a kizárólagosságok és az emberi bálványozás idején, arra, hogy annak a keresztyén kultúrának, amelynek Schweitzer a képviselője, van jelentősége és van jövődjöje az igazi élet és világigienlésben és hogy ez a keresztyénség a mulandó és halálraítélt emberi életformák és államatakuátok közepette örökévaló feladat és elpusztíthatatlan erő.

És milyen jó hinni egy olyan embernek, aki ezer háborús törekvés közepette is egy bibliai igét képvisel, mely megvalósult ez igét vallónak csodálatos emberi életében, vonzó példáu! és varázserővel: „Az Istennek békessége, mely minden értelmet felülhalad, meg fogja őrizni szíveteket és gondolataitokat a Krisztus Jézusban.“ (Pásztortűz, 1939.)

Tamás

Kétféle Jézus iránt érdeklődő ember van, húsvét előtti és húsvét utáni. A húsvét utáni a bizonyosságra jutott és bizonytságot hívő. Hogy a húsvét előtti emberből hogyan lesz húsvét utáni hívő, arról beszél nekünk az ige.

Mert lehet úgy is örülni az Urnak, ahogy Tamás örvendezett, mikor földi útján kíserte s kész volt még meghalni is érte (Ján. 11, 16). A húsvét előtti ember is becsülheti, szeretheti az Urat. Ragaszkodhatik hozzá, igyekszik Vele élni, sőt az Igazért még meghalni is kész. De ez csak addig van, amíg nem csalódik Benne. Az ilyen ember az Ur búvkörébe kerül ugyan, s mellette is marad addig, amíg az Ur az ő gondolatai és vágyai szerint szépen és igazán tanít, sőt csodát tesz, de kiábrándul és csalódik, sőt csalódottna még azoknak köréből is menekül, akik vele együtt ott voltak a kiábrándulás és csalódás előtt az Ur mellett. A Tamás-ember becsületesebb, mint a Jézust általában eszménynek és eszmének tekintő idealista, aki pedig Tamástól eltérően elfogadja a nagypénteki önfeláldozás nagyságát és szépségét, de annak, ami az ő számára is megiratott, hogy ezt hívén élete legyen az ő nevében, nem hisz. Tamás nagypénteken nem hitt. És ennek levonta a következményeit. A legiratatosabb utat választotta, a magányt. A többiek legalább együtt maradtak: ha kétségbeesve is, de bizonyára egymást vigasztalva. Tamásnak a halál halál. És az élet is elintézett ügy. El mindentől, ami csalóka egymástvigasztalás, vagy hitetlenkedő reménykedés. Ez a kemény beletörődés, három csodálatos évnek a meg nem történtté tevése, irgalmatlan leszámolás. De a Föltámadott éppen Tamást nem akarja elejteni. Neki nemcsak a szent asszonyokra, Péterre, Jánosra és a többire van szüksége, hanem a hitlenné vált Tamásra is, akit kívánságára maga tesz hívővé magamegmutatásával. Aki a halállal leszámolt, s meghalttá akar lenni, annak számára, aki nagypénteken kiszenvedett, annak nem elég a mások hite, mások ujjongó bizonytságtétele. Neki kell a tapintásával meggyőződnie arról, hogy Jézus él.

De amikor a Föltámadott megmutatja sebeit, már nem nyúl hozzá, a látás is elég. A megjelenésre az Anyaszentegyház bizonyágtétele szólal meg benne: „Én Uram és én Istenem.“ Az ő mozdulata, az ő leborulása azért iratott meg a mi számunkra, mert mi nem láthatjuk Őt. „Boldogok, akik nem látnak és hisznek.“ Dicsőség legyen a Feltámadottnak, hogy ezt megíratta számunkra, hogy nem látva is hihessünk és ujjongó hűsvét utáni emberekké váljunk, örömmel téve mártýriumot mellette. (Keresztyén Igazság, 1937.)

Az új erdélyi magyar evangélikus istentiszteleti rend megteremtése

(Járosi Andor liturgiai munkássága)

Járosi Andor liturgiai munkássága több előzetes okra vezethető vissza. Mint felvidéki származású, korán megismerkedett az ősi, lutheri hagyományokra támaszkodó énekes istentiszteleti rend értékeivel és nyomasztólag hatott rá a sívár magyar, szónoki szertartás. Németországi tanulmányútja alkalmával megismerkedett azután a liturgiai reformmozgalom irányával, képviselőivel és az így szerzett benyomások a liturgia kérdését érdeklődése előterébe állították. Hazajöve és Kolozsvárra kerülve, állandó, széleskörű, mély és főleg Lutherhez kapcsolódó tudományos munkássága révén rádob-bent arra, hogy az istentiszteleti forma kérdés nem „formai“, külső, esztétikai, hanem belső, lényegbe vágó, tartalmi kérdés, az egyház életének legfontosabb megnyilatkozása. Ez a felismerés annyira hatalmába kerítette, hogy élete java részét az istentisztelet problémája tudományos és gyakorlati megoldására szentelte.

Szükséges elgondolásainak rövid ismertetése.

A liturgia, azaz az istentiszteleti élet az egyháznak legsajátosabb, központi megnyilatkozása. Itt találkozik az ember Istennel és ez dönti el életét, magatartását. Az itt nyert megújulás teszi aztán alkalmassá a martýriára, a szenvedések közti bizonyágtévéésre, valamint a diakóniára, a szeretetszolgálatra, az egyház eme másik két főtevékenységére. Az egyház életének ezen hármas megnyilatkozása szorosan összetartozik: minél mélyebb, igazabb, döntőbb az Istennel való találkozás, annál nagyobb a bizonyágtévéés és szolgálat.

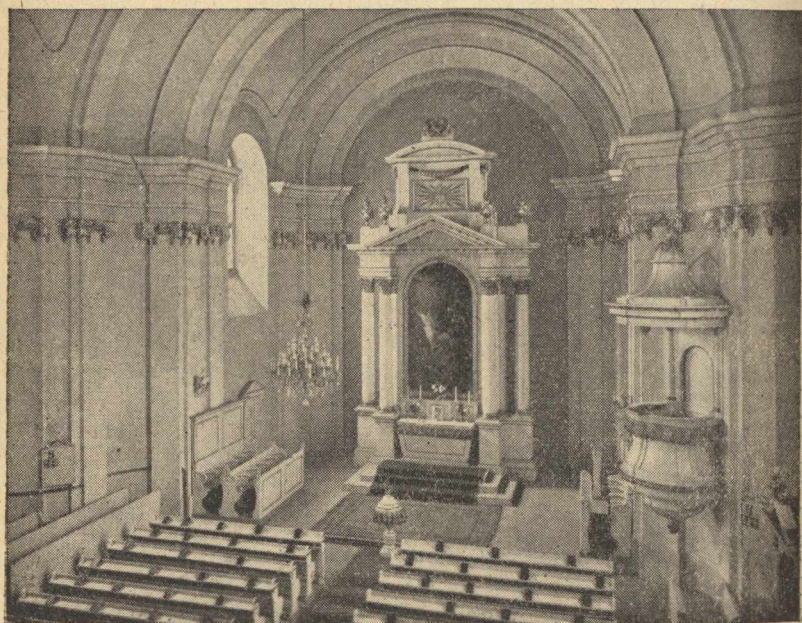
Ez a felismerés nyilvánvalóvá teszi, hogy az istentisztelet kérdése valóban nem formai jellegű. Nem az a kérdés, hogy miképpen tehetjük az istentiszteletet „szébbé“, vonzóbbá, színesebbé, mert ez teatrális kérdés. Hanem az a probléma, hogy miképpen állíthatjuk istentiszteletünket még inkább Isten ígéje szolgálatába és hogyan segíthetné elő az istentiszteleti forma még inkább a lelkeknek Istennel való döntő találkozását? A felelet világos: visszatérni azokhoz az ősi formákhoz, amelyek szükségképpen fakadtak fel az ige szolgálatából, amelyeket Isten Szentlelke már az őskeresztyén és ó-katolikus egyházban megteremtett, amelyek nem az evangélium iránti hűtletség, hanem épen az evangélium iránti hűség következtében láttak napvilágot s amelyeket a magyar istentiszteleti rendtartás a racionalista áramlatok hatása alatt megtagadott, kiszakítva magát az evangélikusok hatalmas, az ősi tradíciót ápoló közösségéből.

Az „apostoli egyszerűség“ hívei hasztalanul hivatkoznak a kezdeti egyszerűségre, valamint az ígének prédikációvá-szűkítésére az őskeresztyénség életében. Nyilvánvaló tény, hogy a történelmi korok mindenkor különböznek egymástól és egyetlen kort sem lehet másikkal hasonlítani, mérni, hacsak nem akarunk felelőtlenül ítélni. Ellenben világos, hogy az ige maga teremtette meg kifejezési formáit és minél komolyabban vették, annál nagyobb

mértékben gazdagodott az istentiszteleti élet is. Epen az ige komolyanvevése eredményezte, hogy templomok épültek a katakombák helyett, váltakozó himnuszok és kórusok csendültek fel az egyszerű énekési mód helyett. Mi teremtette meg a gregorián éneket, ezt az evangéliumot lehelő monumentális énekstílust, ha nem az evangélium? És az ige komolyanvevése teremtette meg a perikópa-rendszert, az epistola-evangélium párhuzamát, az egyházi élet, magát az egész egyházat külső és belső felépítésében. Az ige komolyanvevése eredményezte a misének, ennek a gigászi és alapjában evangéliumi csodálatos építménynek a kialakulását, amelyben természetesen meg kell látnunk az evangéliumellenes elemeket (transsubstantiatio, áldozati jelleg stb.), amelyeket nagyszerűen törölt el Luther reformátori felépése.

Sehol sem látjuk az evangéliumi felelősségből keletkező óvatosságot annyira, mint a Luther reformjánál. A reformátor páratlan nagysága az istentiszteletről alkotott fel fogásában is megnyilatkozik. „Irtózatosszörnyűség”-nek és „istenkáromlásnak” minősíti az átváltozás, Krisztus-feláldozás, „érdemszerzés” római gondolatát, de ezeket élesen meg tudja különböztetni a Szentlélek formálta mise-alapvázttól, amelynek menetét, elemeit jórészt megtartja tervezeteiben. Hogy az utána következők mennyire nem értették meg elgondolásait, igazolja a Karlstadt-eset, amelynél kegyetlenül megtámadta a „gyökeresen” reformálni akarót!

Ezen liturgiai igazságok világos tudása mellett kénytelen Járosi Andor átvenni a ragyogó prédikációk hatása alatt éстетikai élménnyé dermedt istentiszteletű kolozsvári gyülekezetet. Azonnal meg kellett kezdenie reformmozgalmát és ezt egyidejűleg végzi tudományos, felvilágosító és gyakorlati formában. Tudományos munkássága során „A német evang. liturgiai reformmozgalmak” (Debrecen, 1933. A Theologiai Szemle különlönyomata) című magántanári értekezésében behatóan elemzi a Spitta-Smend nevéhez fűződő

A kolozsvári evangélikus templom. — Járosi Andor oltára és szószéke.

„művészi“, a Heiler-féle „objektív“, az Otto-féle „misztikus“ és a berneucheni mozgalom nevéhez kapcsolódó „szimbolikus“ irányokat, kimutatva azok értekeit, nehézségeit, mindenütt Luther reformatori elgondolásait tartva szem előtt. Kritikai szempontjai és roppant tudása segítségével alakul ki lelkeben egy olyan istentiszteleti rendtartás tervezete, amely teröeli a liturgiai reform-
 forekvesek igazságait, az óskeresztyén és óslutheri istentisztelet értékeit, de ugyanakkor ekerüli a mozgalom elvi és gyakorlati gatlásait. Miután életképes, tenleges értéket képviselő es gyülekezete vérebe felszívódó mozgalmat akar, keuoztótt igyelemmel ügyel arra, hogy tervezete gyakorlatilag is keresztülvihető legyen. Kivételes nagysága tűnik e.enk ebből a szempontból, mert míg a liturgikus mozgalom vaamennyi iránya csak elvi szempontokat követ és emiatt valósággal einal az akotoiva, addig a Járosi Andor tervezete — nála ovatosságának es körültekintésének — egyre jobban erősödik, terebélyesedik és mar már az egész erdélyi magyar egyház közkinseve is váu. Körültekintésében annyira alapos, hogy inkább eiveket áldoz tel, semmint egész törekvése hajtorést szenvedjen a gyülekezet idegenkedése miatt.

Pervezete eltogadására a talajt alaposan előkészíti. E.öbök csak kis körben népszerűsíti és amikor a liturgia megragadta azok lelkét, akkor üteit a rendes istentisztelet helyére. Meg így is nagyon óvatos. Először csak az első oltári szolgálatot építi ki. Esztendök mulva kerül sor a második oltári szolgálat kiépítésére. Esztendök mulva került volna sor a teljes terv bevezetésére az oltári szentséggel a középpontban, minden vasárnap. Meghallgatja hívei ohajait, véleményet. Amikor többen kifogásolják, hogy a megszokott „gyónókérdések“ elmaradnak, inkább beállítja — bár helyteleníti — közvetlenül az úrvacsoraszítás elé. Aki életképes, komoly munkát akar, nem is járhat el másképpen.

Reformjánál mindenekelőtt azt a törekvését kell szem előtt tartanunk, amelyel az eszteticizmus sallangjaitól akarja megszabadítani az evangéliumi szolgálatot. A gyülekezetnek meg kell értenie, hogy itt sokkal komolyabb dolgokról van szo, mint gyönyörködtetésről, esztétikai elemek érvényesítéséről. A szépségre való törekvés lehet a mozgalom harmadrangú járuléka, de sohasem vezéri elve. A liturgiai mozgalom halála, amikor a tulajdonképpeni értékek helyett esztétikai vonások (a liturgus szép hangja, a „szép“ énekek, „szép“ imádságok) ragadják meg a lelkeket. Az evangélium hirdetését gyönyörködés szorítja ki, a templom színházzá satnyul. Ezért a mozgalom vezetőjének arra kell törekednie, hogy az én és minden emberi eltünjön, csak eszköz legyen a nagy cél szolgálatában.

Aki ismerte Járosi Andor egyéniségét, szolgálatát, tudja, hogy Isten mennyire megáldotta ezt a törekvését. Akik vele voltak, hallgathatták, mindig megérezték: az ember semmi, Krisztus minden! Esztétikai értelemben szépek nem nevezhető hangja ragyogott a bizonyágtétel hevében, szónoki fogásoktól, patetizmustól mentes küzködő imádsága a mi küzködő imádságunk volt, prédikálásában nem vesz fel semmi mesterkéeltséget, semmilyen más magatartást, vagy hangot, ő a szószéken is baráti módon beszél és baráti beszélgetésben is ígét hirdet. Nem a gondolatok, nem a szép szavak, hanem az evangélium hatalmáról való személyes bizonyágtéves lényeges a számára, a megalkuvásnélküli igazság.

Istentiszteleti rendtartása legutolsó alakjában a következő:

1. A lelkípásztor az oltárhoz megy, csöndben imádkozik, majd a gyülekezet felé fordulva kezdő ígét olvas:

Azt mondja az Úr: „Jöjjetek énhozzám (mindnyájan, akik megjáradtatok és meg vagytok terhelve és én megnyugosztlak titeket.“ Dicsőség legyen az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek.

Gyülekezet (énekelve): *Miképen kezdetben dicsőség vala, úgy legyen most és mindörökké. Amen.*

(Az istentisztelet nem a mi áldozatunk, érdemszerző cselekedetünk, hanem Isten kegyelmi tette. Ő a kezdeményező, Ő a végrehajtó. Az Ő kegyelmi megszólításán, megváltani-akarásán alapszik minden, ezért az Ő hívó hangja csendül fel elsőnek: mielőtt kiáltanánk: Én felelek! Rögtön utána a kis glória doxológiája hangzik: a kegyelmes Isten méltó a dicsőítésre, az Ő dicsőítése kíván lenni az egész istentisztelet. A gyülekezet Isten ezen végtelen kegyelmére gondolva nem maradhat télen, aktíve bekapcsolódik a dicsőítésbe és az ősrégi doxológia éneklésével Isten csodálatos, örök hatalmára gondol, amellyel teremtetten és fenntartja a világot. Az Ő nevére szálljon dicsőség most, itt, köztünk és az idők végezetéig.)

2. Liturgus *hálaadó és bűnbánó imádságot* mond.

Gyülekezet (énekelve): *Amen, ámen.*

(Isten színe elé csak bűnbánó, alázas lélekkel léphetünk, amely imádságot a gyülekezet a magáéva teszi.)

3. Liturgus: *Verbum gratiae*-t hirdeti. *Pl. Úgy szerette Isten e világot, hogy az Ő egyszülött Fiaát adta stb. Dicsőség a magasságos mennyben Istennek!*

Gyülekezet (énekelve): *És béke a földön s az emberekhez jóakarata!*

(Isten meghallgatja a megtérő ember bűnbánó imádságát és a kegyelem ígéjében válaszol, az emberek iránti örök szeretetét juttatva benne kifejezésre. Természetszerűleg csendül fel rá az isteni kegyelmet magasztaló doxológia: a nagy glória, az angyali üdvözlés szavaiban, melyet a gyülekezet átvesz és befejez: békét, jóakarata ez a kegyelem adhat csupán az embernek.)

4. Liturgus (énekelve): *Az Úr legyen tivéletek!*

Gyülekezet (énekelve): *És a te lelkeddel!*

(A fenti előkészítő résszel veszi kezdetét a tulajdonképpeni istentisztelet. Ókeresztényen szokás szerint a lelkész hallgatóit az Isten kegyelmébe ajánlja, mert enélkül szolgálata hatástalan marad. A gyülekezet ugyanakkor lelkipásztorláiért könyörög, mert a kegyelem nélkül a szolgálat emberi szavak halmaza marad csupán.)

5. Liturgus (énekelve): *Imádkozzunk! Mindenható Isten, ki mindazoknak oltalma vagy, kik Tébened bíznak, akinek kegyelme nélkül senki semmit sem tehet, sem Előtted meg nem állhat! Áraszd ránk gazdagon kegyelmedet, hogy szert ihletéssed által megtudjuk: mi jó nekünk? és a Te erőd által azt végre is vihessük a mi Urunk Jézus Krisztusért!*

Vagy (énekelve): *Imádkozzunk! Hatalmas Isten, jó Atyánk! Kérünk Téged, őrizd meg anyaszentegyházunkat a Te szent Lelkeddél! Oh, adj erőt neki, hogy vigasztaljon, vezessen igazságod ígéjével! Hogy erősödjünk az igaz hitben, igaz szeretetben, hogy jöjjön el a te országod, a mi Urunk Jézus Krisztusért!*

Gyülekezet (énekelve): *Amen, ámen.*

(A salutatiohoz kapcsolódó collecta-imádság pompás kifejezése a sola fide, sola gratia igazságának: Isten kegyelme, ereje nélkül hiábavaló, meddő az egész istentisztelet és az egész élet, ezért kérjük a kegyelem Lelkének kiöntését. Ismertesse meg Isten az Ő útjait és ugyancsak Ő vigye azokat véghez bennünk az Ő hatalmával. Minden az Istené és rajta fordul meg!)

6. *Epistolai szentlecke* olvasása az oltár jobb oldalán. Utána: *Boldogok, akik hallgátják az Isten ígéjét, hallelujah!*

Gyülekezet (énekelve): *Hallelujah, hallelujah, hallelujah!*

(A „hallelujah” ősrégi, örömujjongást kifejező magasztalás.)

7. Liturgus az *evangéliumi szentlecke*t olvassa az oltár baloldalán. Utána:

Gyülekezet (énekelve): *Dicsőség néked Krisztus.*

Lelkés z: *Apostoli hitvallás.*

(Az evangéliumi szentlecke után az ige Krisztusra utal, akiben egyedül van bemene-
telünk az üdvösség országába. Nála nélkül semmit sem cselekedhetünk. Ezért magasztaljuk és adunk neki dicsőséget.)

8. *Közének vagy rövid művészi szám* (amelynek alkalmazkodnia kell az istentisztelet jellegéhez, mint pl. a Bach prelúdiumok!) után következnek a kb. 10—20 percig tartó *szószéki szolgálat*. A kizárólag *egyházi jellegű hirdetések* után *imádság* és *rövid áldás* fejezi be a szolgálatot.

9. *Gyülekezeti ének* után a liturgus ismét az oltárhoz megy és a salutatiót éneкли:

Lelkés z (énekelve): *Az Úr legyen tivéletek!*

Gyülekezet (énekelve): *És a te lelkeddel!*

kezett. Most magasztos pillanat következik, az istentisztelet kimondottan Istent dicsőítő része. Szükséges, hogy lelkipásztor és gyülekezete ismét szoros egységben készüljön a fenségés himnuszra.)

10. Lelkés z (énekelve): *Emeljük fel szívünket!*

Gyülekezet (énekelve): *Felemeltük az Úrhoz!*

Lelkés z (énekelve): *Adjunk hálát Urunknak, Istenünknek!*

Gyülekezet (énekelve): *Méltó és helyes ez!*

(A sursum corda az ó-katolikus istentisztelet egyik gyöngyszeme. Dallama értékét Mozart határozta meg legjobban, amikor azt mondta, hogy odaadná érte az egész művészetét! Értelme: feledkezzünk meg most minden földiről és fordítsuk figyelmünket teljesen Isten és az Ő csodálatos birodalma felé.)

11. Lelkés z (énekelve): *Valóban méltó és helyes, illő és üdvös, hogy mi Téged, Urunk, Szentséges Atya, örökkévaló Isten mindenkor dicsérjünk és adjunk hálát Neked a Te fiad, Jézus Krisztus által. Általa dicsérik az angyalok a Te dicsőségedet, Általa imádnak Téged a hatalmasságok, félnek minden népek. A mennyek és minden mennyei hatalmak dicsőítenek Téged egyetértő ujjongással. Velük egyesüljön a mi énekünk is és valljuk imádua, vég nélkül:*

Gyülekezet (énekelve): *Szent, szent, szent az Úr, a seregek Ura, teljes az ég és a föld az Ő dicsőségével. Hozsánna a magasságban. Áldott, aki jön az Úrnak nevében. Hozsánna a magasságban.*

(A prefatio az istentisztelet legmagasztosabb része, mert itt elszakadunk minden „földi”-től és tekintetünket Isten örök országára, angyalai seregére függesztjük. A gyülekezet sanctusa, benedictusa és hozsánnája pedig az oltári szentségben közelgő Megváltó önfeléd, diadalmas üdvözlése.)

12. *Úr imája. Szereztetési igék. Epiklesis.*

13. *Az úrvacsora kiszolgáltatása.*

14. Lelkés z (énekelve): *Az Úr legyen tivéletek!*

Gyülekezet (énekelve): *És a te lelkeddel!*

Lelkés z (énekelve): *Adjatok hálát az Úrnak, mert jószágos Ő!*

Gyülekezet (énekelve): *És az Ő jósága megmarad örökké.*

Lelkés z: *Hálát adunk Neked, mindenható Isten, hogy üdvösséges adományoddal megelégitettél minket és kérünk, növeld általa hitünkét és szeretetet egymás iránt szent Fiad, a Jézus Krisztusért, a mi Urunkért. Ámen.*

Lelkés z: Záróevangéliumot olvas János ev. 1, 1., 2., 14. versei alapján.

15. Lelkés z éneklí az ároni áldást.

Gyülekezet (énekelve): *Ámen, ámen.*

Ha az úrvacsoraosztás elmarad, a prefatio (11. pont) után csendes ima, Miatyánk következik. — Vége.

* * *

Ez a gazdag, megkapó és a gyülekezet lelkéhez is hamar utat találó istentiszteleti rendtartás Járosi Andor gyülekezetének és tanítványainak a vérebe ment át. Ennek tulajdonítható, hogy a Kolozsváron végzett teológusok kikerülve a gyülekezetekbe, azonnal mozgalmat indítanak Járosi Andor istentiszteleti rendje népszerűsítése érdekében. Csakhamar bevezetésre talál Csernátfalú, Pürkerc, Tatrang, Barcaujfalú, Varsánd, Nagybánya, Sepsiszentgyörgy gyülekezeteiben, de egy közgyűlési rendelet — az egység kedvéért — a magyarországi rend bevezetését tette kötelezővé. A lutheri liturgia hívei azonban nem csüggednek. Vasárnap esténként a Járosi-féle rendtartás alapján végzik áhitataikat és ez egyre több lelket hódít meg magának.

Amikor az erdélyi egyházkerület világi felügyelői állásába Bothár L. Vilmos, a liturgia lelkes híve kerül, csakhamar újult erővel lángol fel a harc s erme küzdelem eredményeképen az 1948. év szeptemberében Sepsiszentgyörgyön tartott lelkeszi konferencián egy általam tartott előadás után Argay

püspök úr kijelentette: ezt az istentiszteleti formát be fogjuk vezetni! Ugyanakkor megbízást adott az istentiszteleti rend végleges összeállítására és ezzel az évtizedekig tartó harc végetért. Járosi Andor lelke győzött és elérte célját. Ezzel egyidejűleg — hisszük — örök emléket is állított magának.

A kicsiny erdélyi gyülekezet megtette a kezdő lépéseket. Határozott mozdulattal tért vissza a világ evangélikusai hatalmas táborába rendtartása révén is s a facionalizmus egyeduralmára pont tétetett. Várjuk magyarországi testvéreinket, hogy kövessenek minket!

* * *

Az általam — Járosi Andor szellemében és elgondolásai alapján — történő kiegészítés a következő részekre szorítkozik:

a) A Confiteor rendes bűnvalló imádsággá alakul. A feloldozás elmarad, mert el kell kerülnünk a látszatát is annak, hogy valamiképpen „méltoék“ lehetünk az Isten kegyelmére, asztalához való járulásunkra.* A gyónás és feloldozás az úrvacsora kiosztását megelőző este történik.

b) A Confiteor után felhangzik a gyülekezet ősrégi hármaskönyörgése, a Kyrie (a berneucheni rendtartás alapján):

Uram, irgalmazz nekünk, Könyörülj rajtunk. Kegyelmezz meg nekünk!

c) A Credo visszakerül eredeti helyére, prédikáció után, a nagy imádság után. Járosi Andor maga is erre a helyre tette eredetileg, csak később változtatta meg, alkalmasint a mise menetére való tekintettel. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a misében ez helyén való, mint ígére következő felelet, miután ott a prédikáció nem szerves része a liturgiának. Protestáns talajon azonban az igeolvasás után elválaszthatatlanul következik a prédikáció és így a feleletnek, a Credo-nak a prédikáció után kell következnie. Így használja a berneucheni mozgalom rendtartása is.

d) A második oltári szolgálat „nagy imádsággal“ kezdődik. A prédikációt helyesebb egy, a témához alkalmazott rövid imádsággal befejezni, míg a nagy imádságban a gyülekezet konkrét kérdéseit, szükségait visszük az Úr elé. Ennek keretében név szerint is megemlékezünk az újonnan keresztteltektről és házassági áldásban részesültekről és halottakról, betegekről, ami a gyülekezeti tudatot erősíti.

e) Az úrvacsorai szertartást a berneucheni mozgalom elgondolásai alapján véglegesítettük:

A prefatio után csendes ima következik, majd rögtön hallatszanak a szereztetési igék, majd az epiklesis. Utána az ősrégi Agnus Deit éneklé a gyülekezet és ekkor mondja a liturgus a Miatyánkot. Ennek befejeztével a liturgus a gyülekezet felé fordul, kezébe veszi a kenyeret s e szavak kíséretében megtöri: Vajjon a megáldott kenyér nem az Úr értünk megtört valóságos teste-e? Azért azt mondja a Lélek és a menyasszony: Jövel, Uram Jézus!

Gyülekezet: Bizony jövel, Uram Jézus!

Lelkés (kezében a kehellyel): És a megáldott kehely vajjon nem Krisztus értünk kiontott valóságos vére-e? Azért azt mondja a Lélek és a menyasszony: Jövel Uram Jézus!

Gyülekezet: Bizony jövel Uram Jézus!

(A Jövel Uram Jézus kifejezés a keresztyén istentiszteleti rendnek talán legősibb darabja, már a Didachében is előfordul).

Ez után kerül sor a kiosztásra.

(Csernátuffalu.)

Kiss Béla

*V. ö. G. B. Ritter: Die Liturgie als Lebensform der Kirche. Stauda Vg. Kassel, 1946.

szor miliót rajzolt valami körül s benne élesen felvázolta azt, amiért a miliót festette.

Ezt a mozdulatát még sem tudtam eltanulni tőle.

Szeretnék körülötte egy egészet rajzolni. Körülfogni mindent, amiben ő élt s benné egyetlen határozott vonással rámutatni: ez ő. Az egészhez csak egyetlen szavam van: Erdély. Ez az egyetlen szó most minden: emlékek, benyomások, könnyek, mosolyok, utak, városok, hegyek, emberek, hangok és színek — s nem tudom körülfogni. Benne egyetlen határozott vonal kellene felé mutasson — s ehelyett hol a polihisztor Brassainak látom őt, értvén mindenhez s a szakitudónál életteljesebben szólván a legkülönbözőbb kérdésekhez, — hol szavakkal ír naplót korokról és emberekről, mint egykor Wesselényi tette lúdtollal, — hol a Misztótfalussy dobantását érzem benne, megvetvén lábát abban, ami itt minden: Erdély, — hol Mikó Imre harcol a tettben: mentvén azt, ami kultúra s még ki tudja, ki elevenedik meg benne azok közül, kiket szerető, színes szavakkal szólít számadásra mellénk a házsongárdi fejják mögül.

Egy darab Erdély volt ő nékem.

Nem. Ő volt nékem egészen Erdély.

Nélküle hiába állítottak volna oda a költői kastély verandájára, — vele csak el kellett nézni a máramarosi havasok felé, hogy életre melegegjenek benne a költemény: „még nyílnak a völgyben a kerti virágok...”

Nélküle zajló város, színes tarkaság és hængos idegenség Kolozsvár, — véle dús történelem, kiapadhatatlan forrás, zengő kincs a kincses város.

Nélküle kies nyaraló, fenyőillat és pezsgő borvíz csupán Radraborberek, — véle vadizek zúgnak benne, fenségesen orgonál az erdő, beszél a patak, tanít az ördögstoros, uralkodik úz Ünök s életre melegszik Reményik költészete.

Nélküle rikító kelet, fűlsértő zaj és tikkasztó hőség a Regát, Bukarest és Constanta, — véle erdélyi magyar sors, beszédes háttér a tengerlámasztotta ország.

Nélküle események és mesék jóízű leírása az erdélyi irodalom, — vele lélek, hitvallás, gyümölcs és illat Tamási, Kós Károly és a többiek.

Nélküle hitről szóló tudomány az, ami katedréről száll felém, — vele: teológia.

Nélküle ebéd utáni pincérkörnyezetű eitőzködés a feketekávé, — vele gyöngyök sziporkáznak a levegőben s csodák nyílnak ki a jóillatú, finom gőzökben.

Azóta írok, amióta ő nincs többé. Mégis ő tanít ma is írni. Mert megtanított olvasni.

Immár nem jár ő közöttünk: örök klasszikusokat forgat az örök otthonban, (Talán onnan is így int: fiúcskák, csak komoly dolgokat olvassatok. Pár lapos traktátusokra kár az időért!) — de számomra má is ő az egyetlen igaz kritikus s minden tárcámnak, cikkemnek és írásomnak ő az első bírálója.

Hallani vélem olykor a hangot:

— Fiúcska, ezt jól fogtad meg.

Vagy:

— Fiúcska, ezt a témát ne vedd még elő. Olvass előbb sokat. Fáradt a mondanivalód. Frissíts kissé magadon.

Éjfélre jár az óra s a házsongárdi padon mind csak keresném Járosi Andort s nem találok.

Vajjon valóban nem találok?

Igehirdető műhelye

Advent 3. vasárnapja

Szószerki ige: Gal. 3. 23—29.

Oltári ige: Jer. 33, 14—17.

AZ ALAPIGE MAGYARÁZATA: Az előző versekben Pál tisztázta, hogy a törvény feladata a bűn leleplezése, most pedig a törvény és hit szembeálló különbségét tárja elénk. — Pisztiiz = itt Krisztusban, az evangéliumban való hit. Sőt valójában egyenlő az evangéliumi kinyilatkoztatással. Az „örvítettünk“ (23) bár jelenthet megóvást is, itt inkább a börtön rácsai mögött való őrzetés értelmében. Az „egybezárvá“ is erre a fogságra utal. A pedagógosz eredetileg rabszolga, aki kemény (kézzel), pálcával neveli a reábizott kiskorúakat a külső rendre, fegyelemre. Talán jobb reá a porkoláb kifejezés. Miatta csak rottegek a gyermekek, s vágyva várták a tőle való szabadulást, a nagykorúságot. A törvény korszaka ugyanezt a „vasfegyelmet“ jelenti, amelyből szabadulás után vágyakozik az ember. — A 29. vers az egész fejezet összefüggésébe tartozik. A tévtanítókkal szemben (18. v.) Pál ezzel bizonyítja, hogy a pogányok is bele tartoznak a lelki Izraelbe.

Luther: Ami a történelemben időileg végbement, amikor Krisztus eljött, ugyanaz történik naponta *lelkileg* minden keresztyén emberben. A törvény ideje az, amikor megmutatja a bűnt, annak nagyságát és félelmet kelt a halál és Isten ítélete miatt. A kegyelem ideje pedig az, amikor a szív újra megerősödik az isteni irtalomban, s Krisztus által az Isten iránti bizalom így szól: „miért csüggedsz el én lelkem... bízzál Istenben, aki nem sajnálta Fiát halálra adni bűneidért!“

AZ ALAPIGE IRÁNYA: *Akik a keresztség és hit által a keresztyén gyülekezetbe kerültek, gyermeki bizodalommal nézhetnek föl Istenre, nem pedig ijedten, mint az ifjak keménykezű rabszolga-nevelőjükre. A Krisztus-hit véget vetett a törvény kényszerének. Ezen felül a gyülekezetben megszűnt minden elválasztó különbség.*

AZ ALAPIGE MAI MONDANIVALÓJA: 1. *Merőben különbözik a törvény és a hit alatt való élet. Mint: ég és föld, fény és árnyék, élet és halál: úgy ez a kettő is tökéletesen más világ! Alkalom nyílik az igehirdető számára, hogy erről tiszta tanítást adjon. Gyülekezeteink élete — sokszor még az ébredésben levőké is — betegesen eltorzult és éppen a törvényeskedés irányában. A vaksi szemek elé világosan kell odalárni e kettőt: törvényt és hitet, hogy megtanuljon a ma keresztyéne is különbséget tenni.*

Kézenfekvő példákat sorolhatunk fel: mily sokan akarnak önmaguk megjavulásával üdvözülni, s azt hiszik, hogy a keresztyén gyülekezet az „erkölcsileg jobbak“ társasága. Hányan kötik meg önmagukat fogadalmakkal pl. az erkölcsi élet terén. A bibliaolvasás közben vajjon különbséget tesznek-e hűveink e kettő között? S nem úgy van-e, hogy könnyebben tudják meghallani az Isten követelését az igéből, mintsem a bűnbocsánat, feloldozás ajándékát megragadni! stb.

2. *Nemcsak a tanításra, hanem az evangélium örömezenetének tolmácsolására is kötelez ez az ige. Mi Isten gyermekei vagyunk! Ezt meg kell mondani az embereknek. Mi mindig magunkra nézünk és épp ezért nehezen tudjuk elfogadni, hogy Isten fiai vagyunk. A keresztségre nézünk (mint Luther) s akkor nyilvánvalóvá válik, hogy ott Isten a Krisztus megváltói halálába merített bele, annak ajándékai lettek a miénk, így az istenfiúság is! Mi mindnyájan (26) — vagyis az egyházban, a keresztyén gyülekezetben igaz az, hogy — Isten gyermekei vagyunk. Ezt hittel kell elfogadni. Bízni kell ebben. Így merőben megváltozik az Istennel való viszonyunk és a bizodalom gyermeki állapotába kerülünk!*

3. *Igehirdetésünk meg kell, hogy mutassa: miként juthatunk el mi ide?* Úgy, hogy a törvény vas vesszejével vert oda Krisztus lábaihoz. Ez a történelemben és az egyes embernél egyaránt áll. Mi nem dobjuk félre a törvényt. De próbáljuk csak meg egyszer betölteni! Majd meglátjuk kemény szigorát, s megtapasztaljuk, hogy úgy fogunk vágyakozni a szabadító Krisztus után, mint valamikor a kiskorú gyermekek szerettek volna kikerülni a „*pedagógosz*“ keze alól. Te nem vágyol még Krisztus után? Ádvent nem jelenti még ezt a sóvárgást szivedben? Akkor te még nem vetted komolyan a törvényt!

4. *Végül: a hitnek, avagy Isten gyermekeinek ez az új világa a földön egy helyütt konkrét formát ölt, mégpedig a kicsiny hívő gyülekezetben.* Van egy hely a világon, ahol egyenlőség van. Isten oltáránál. Itt senki nem kéri számon, hogy honnét jöttünk. Isten színe előtt minden emberi válaszfal ledől, nincs népi-faji, társadalmi és nemi különbség! Isten szemében csak egyfajta emberek vagyunk: bűntől megváltott fiak a Krisztusban. (Vajjon az én gyülekezetem nem csúszott-e vissza a törvény alá talán abban, hogy ezek a korlátok újra előtűnnek?)

Vázlat „A törvény a hit ádventje.“ a) Törvény és hit merőben különböznek egymástól b) A hit Isten fiainak szabad élete: nem vagyunk a törvény kényszerítése alatt. c) A törvény szerepe az, hogy a bűnnel szemben való tehetetlenségünket lesújtóan megmutatja és a szabadító utáni vágyat felkelti bennünk. (Ádvent a törvény börtönében!) d) A hitnek ez az új világa a megkeresztelték gyülekezetében ölt konkrét formát. Itt ledől minden eddigi válaszfal.

A vasárnap jellege: Egyrészt rámutat az Úr jövetelének előkészítőjére, az útegyengetőre (23). Másrészt úgy szokták jellemezni ádvent 3. vasárnapját, hogy az Krisztusnak a szívünkbe való eljövetelét (27. v.?) demonstrálja. (Jánossy.)

Az oltári iqe is — hábár nehezen kapcsolható az epistolóhoz — az „Isten fiainak“ bizodalmas állapotát („megszabadul“, „bátárságban lakozik“ 16. v.) és Ábrahám-Dávid magvához való tartozását fejezi ki.

Javasolt kezdőének: 124, főének: 350.

Pesti munkaközösség.

Ádvent 4. vasárnapja

Szószéki iqe: 1. Péter 1, 8—16.

Oltári iqe: János 5, 31—39.

AZ ALAPIGE MAGYARÁZATA: Ez a perikópa két részből áll és pedig: 8—12; 13—16. v. Az első szakasz egy mellékmondattal kezdődik: főmondata a 3. versre megy vissza és ezekben az előző versekben az újonnan születés feletti örömről, valamint a különféle kísértések között próbált hit boldogságáról van szó. Az első szakasz kiemeli azt a kifejezhetetlen és megdicsőült örömet, amelyet Krisztus ad az őt szerető és benne hívő gyülekezetnek. A második részben pedig Péter apostol az életfolytatásról, életstílusról beszél, amelyet a közeledő Krisztus kíván az Őt váró gyülekezetektől.

8. v. „*idöntés*“, „*Horóntés*“ az egyik a multa vonatkozó, a másik a jelenre vonatkozó látást jelöli meg. A gyülekezet nem látta (Péterrel és a többi apostolokkal szemben, akik látták) Krisztust. Ma sem látja testi szemével. „*dedokszaszené chara*“ dicsőséggel teljes öröm, több, mint érzelm: egész lényünket, mívoltunkat betöltő boldogság. 9. v. „*komidzómenojq*“ part. méd. elérvén, akik elérték. Perfect cselekmény, ugyanakkor imperfectum is. Az üdvösség már befejezett tény, elért valóság, de a jövő reménysége is: Krisztus eljövetelének még ezután megvalósuló adománya. 13. v. „*néfontesz*“, „*néfo*“ józannak lenni. 14. v. „*agnoja*“ „*tudatlanság*“ lelki értelemben, Isten, Krisztus nem ismerése.

AZ ALAPIGE IRÁNYA: *Az ádventi, Krisztust szerető, Benne hívő, megjelenését váró megdicsőült öröm mibenléte és kötelezése.*

AZ ALAPIGE MAI MONDANIVALÓJA: 1. Az apostoli kor nemzedéke az evangélium hirdelésében vett tudomást arról, hogy amit a Lélek által a próféták biztató reménységként hirdettek, az megvalósult, beteljesedett: Krisztus szenvedésével és megdicsőülésével üdvösséget szerzett. Ezt az evangéliumot a gyülekezet hittel fogadta, s a szeretetre szeretettel felelt és ezáltal eredményezett bennük a Szentlélek kifejezhetetlen, megdicsőült örömöt. Az evangélium hirdetésének és Krisztus hittel elfogadásának következménye, hogy „dicsőült örömmel örvendeztek“ a kísértések és szenvedések között is.

2. A megdicsőült öröm külső jele, kézzelfogható bizonyossága annak, ami valóságban történt és ami bent van. (Betegség jele a láz, fájdalomé a könny stb.) E mögött a kifejezhetetlen öröm mögött, mint belső tartalom, mint életvalóság a „lelkek üdvössége“ áll. Ez az üdvösség már most és itt valóság. Krisztusban már most célt talált az élet. Nélküle bolyong, kering értelem nélkül az ember. Krisztus az a pont, akiben, mint az iránytű az északi pólusban, megnyugszik a szív. Súlypont áthelyezés történt itt. Eddig a központ, a súlypont „én“ voltam, most Krisztus lett. Benne nyert értelmet minden: szenvedés, kereszti, halál stb. Benne nyerek békét azzal, hogy az Istentől elválasztó mély szakadék, a bűn eltöröltetik. Benne oldódik fel a halál félelme, s kap reménységet, bizonyosságot az élet.

3. Ez a megdicsőült öröm csak előíze annak az örömnak, amelyet Jézus még ezután fog adni, akkor, amikor megjelenik. Ekkor lesz a hit látással, a reménység valósággá, az öröm teljessé, s az üdvösség kerek befejezett egésszé.

4. Ez az öröm életünk minden részét betölti és átjárja. Kialakít, kiformal egy új életstílust, amelyet józanság, reménység és szentség jellemez. Ez az új életstílus következménye, s egyben követelménye is a megdicsőült örömmel-teli, célt és üdvösséget nyert, Krisztus megjelenése előtt álló, Krisztust váró életnek.

Vasárnap jellege: Közvetlen karácsony előtt hirdeti, hogy az Úr jön, közel van, örüljete! Az epistola is örömet fejez ki és pedig azt az örömet, hogy az írások Krisztusról tesznek bizonyosságot.

Vázlat: lehet a fenti is. Vagy pedig: Az *ádventi, Krisztus-váró élet:* 1. Krisztust szerelő, 2. benne hívő, 3. örvendező, 4. beteljesedett, célhoz ért, 5. üdvözült, 6. józan, 7. reménykedő, 8. szent élet.

Ének: 414, 351.

Nyiregyházai munkaközösség.

Karácsony első ünnepe

Szószerki ige: Titus 2, 11—14.

Oltári ige: Máté 1, 18—25.

AZ ALAPIGE MAGYARÁZATA. — A szószerki ige és a lectio több ponton találkozik. A szószerki igében közölt epifániát az oltári ige történelmi ágyazottságában mutatja. — Krisztus megjelent (szószerki ige), tehát: Immanuel = velünk van (oltári ige). Benne Isten embertől független, szabad kegyelme jelent meg (szószerki ige), Szentlélektől férfiú nélkül fogantatott (oltári ige). A bűnös ember megmentésére, üdvözítésére jelent meg (szószerki ige), ezért Jézus, azaz szabadító (oltári ige).

11. vers. *Epefané* = megjelenített, Isten akarati döntésére utal. *Megmásíthatatlan* tény. A korabeli görögységben a szó a misztikus visszavonultságban élő császárnak az utcán, mindenki láttára való megjelenését jelentette. Krisztusban a deus absconditus láthatóvá, evidenssé tette magát. — *Sótériós* = mentő, szabadító. Hapax leg. — *Pasin*, hangsúlyos, a szabadító kegyelem *egyetemességére* utal. — A verset némely fordítás más vesszőhelyezéssel így közli: Megjelent Isten kegyelme mindenki üdvösségére.

12. vers. *Paideiōusa* = nevel, fegyelmez. A megjelent kegyelem tehát hatékony. Nem marad annyiban a dolog. — *Arnésamenoí* = nemet mondani, entsagen, abnego, — szakítani. — *Asebeian* = istennélküliség, ez a bűn lényege,

az aktuális egyes bűnök melegágya. — *Sófronós*, sokkal több, mint mértékletes, vagy józan. Sófrón = szó = megment és fren = tudat, lelkiület. A meta-noia-ban megújított lelkiületről van szó. V. ö. meta-noia és Róm. 12, 2. — *Dikaiós* = igazán = a Krisztus igazságát hitével megigazítatlásnak elfogadott ember módja. — *Eüsebós*, az asebeia ellentétére utal. Istennélküliség helyett Istennek odaszentelt = szent. — *En tó nün aióni* = a mostani világkorszakban. A Szentlélek korszaka ez, arra való, hogy Isten Krisztusban megjelent kegyelme megszentelésünkre munkálkodjék.

13. vers. *Prosdechomenoi* = mint várók. *Prosdechomai* = elvárni, elfogadni, sóvárogva nézni vakamire. Nem ölbelett, télen várásról, hanem cselekvő virrasztásról van szó. V. ö. Máté 24, 44—46. — *Epifaneign*. Krisztus utolsó adventjére utal. Az első megjelenés szolgálai, megüresített, rangrejtett volt, az utolsó pedig dicsőséges lesz. V. ö. Jel. 1, 7. Némely, eltérő fordítás szerint ez a vers Krisztus istenségét hangsúlyozza s ezért így adandó vissza: A mi nagy Istenünk és Megmentőnk: Jézus Krisztus dicsőségének megjelenését.

14. vers. *Lütrósétai* = váltságdíjjal megvásárolni. *Apo pásész anomias*. A magyar fordítás: minden hamisságtól, erőtelen. Anomia = törvénytelenység, törvénytélküliség, szabadesség. Krisztus megváltott a törvény átkától, üdvösségünk nem törvény megcselekvésének ellenértéke, hanem ajándék, de megváltott a törvénytelenségtől is, mert az ajándékba kapott kegyelem, a törvény örvendező és engedelmes cselekvésére indít és képesít. A megváltásnak megszentelődés a gyümölcse. — *Laon periouision* = populum acceptabilem = ein Volk zum Eigentum = neki-való, saját nép. — *Zelotén kalon ergon*. Zélótés a szenvedélyes odaszenteltségre utal. *Kalon ergon*: nem apróceprő jótettek, hanem a Krisztusnak való *engedelmesség*. Ahogy az asebeiből, azaz Istennek való engedetlenség alaphűnéből burjánoznak az aktuális rosszeselekedetek, úgy a neki való engedelmesség alapjóeselekedetéből fakadnak az aktuális jóeselekedetek. Ezeket ő maga készíti el bennünk. V. ö. Gal. 2, 20., Ef. 2, 8—10.

AZ ALAPIGE IRÁNYA. — *Isten Krisztusban karácsonykor megjelent szabadító kegyelme Krisztus áldozatával megszentelődő életre képesít és kötelez és dicsőséges visszatérésének boldog reménységére jogosít.*

AZ ALAPIGE MAI MONDANIVALÓJA. — A karácsonyi ígahirdetés csilagszórós, híg, antropocentrikus karácsonyi líra helyett nyujtsion krisztocentrikus evangéliumot a megbékélt Isten javunkra szóló nagy tényeiről.

1. Olcsó; mulandó karácsonyi örömök fölött az az igazi öröm, hogy *Krisztus* s benne Isten *mentő* kegyelme megjelent. *Mindenkinek*: senki sem nélkülözheti, senki sincsen belőle kirekesztve. — *Megjelent*: senki se teheti meg nem történtté az incarnáció nagy tényét. A megjelent Krisztust *senki* sem űzheti ki ebből a világból. Karácsony = univerzális amnesztia. Karácsony elnyomhatatlan világeseemény.

2. Isten kegyelme, Krisztus, *nem hiába* jelent meg. Vádol sok elpocsékoló, nyomtalan karácsony. Krisztus megjelenése nem pont, hanem kettőspont: valami elkezdődött, *folytatódni kell*. Krisztus áldozata nem pont, hanem kettőspont: *meg kell látszania* rajtunk megtérésben, megszentelődött életben, jóeselekedetben. Isten ma is a gyümölcstelen keresztyénséget ítéli bennünk.

3. A megjelent kegyelem nyomán jelentkező megszentelődés *nem postulatum*, hanem ígérlet, nem csak követelmény, hanem lehetőség. Aki elkezdte a jó dolgot, véghez is viszi. Tisztítása — 14. vers — valóságos szabadítás, parancsa erőnyujtás. Az ő népe nem görnyedő rabszolgák igavonó társasága, hanem új engedelmességre szabadított, boldog, hálás szolgák gyülekezete. — Visszaeső, esüggendő, küzködő keresztyének vigasztalása. Igazi jóeselekedet csak a kegyelem nyomán születhet, de az elfogadott kegyelem nyomán feltétlenül jóeselekedetnek kell születni. Meddő keresztyének ostorozása.

4. Horizontálisan, távlatnélküli, megnyomorodott lett a keresztyénségünk, mert csak a *mosíra* néz s csak az *első* karácsony multbeli emlékéből éldegél. Holott a visszatérő Krisztus dicsőségének előreveltett sugárzásában járhatnánk. Valaki mondotta: azért van egyház, hogy kevesebb legyen a feyház. Ma is hallani, hadd járjon a gyermek hitektalásra, ott csak jót tanul. Igaz, de sokkal többről van szó. Azért van egyház, hogy legyen hely, ahol hirdetik s hallhatjuk: Krisztus egyszer *újra* megjelenik. S ez az élet arra való, hogy az első karácsonykor megjelent kegyelem megszentelő erejében járva várjuk az utolsó karácsonyt. Az első karácsony tényére támaszkodva s gyümölcseit teremve készülünk az utolsó karácsonyra, Krisztus dicsőséges megjelenésére. A keresztyén ember élete e két karácsony közötti szolgálat. Földívét nyomorított, arasznyivá zsugorított vallásos opportunizmus helyébe fág kapukat az örökkévalóság végtelen látatai felé, az utolsó karácsony közeledő Urához!

Vázlat: Karácsony lényege: 1. Nagy tény: Krisztus megjelent. 2. Nagy köteletség: megszentelődést kíván és munkál. 3. Nagy ígélet: valósággal megszabadít jócselekedetre. 4. Nagy reménység: újra eljön hatalommal és dicsőséggel!

Ének: 401, 130.

Balassagyarmati munkaközösség.

Karácsony másodnapja

Szónszéki ige: II. Kor. 4, 10—18.

Óltári ige: Máté 2, 13—18.

AZ ALAPIGE MAGYARÁZATA: 10—11. v. Az apostol és társai állandó halálveszélyben vannak. Ennek oka is meg célja is Jézus. (Fil. 3, 10; Kol. 1, 24; Róm. 6, 4.) Az ígehirdetésnek szenvedéssel való megpecsételéséhez Jézus nemcsak parancsot, hanem erőt is ad. 12. v. -ben másképen osztja fel a halált és életet, mint a 10. v. -ben. Miközben öbennük a halál „energeitai“, azaz kifejti hatását az állandó halálveszélyben, a korinthusiaknak felragyog a Krisztus és Benne az élet. A minden áron hirdetett evangélium révén nyernek új életet. Nem keserűség szólal meg az apostolban, hanem a pásztor öröme. Megadatik neki látnia azt, hogy szenvedésének gyümölcse van. 13. v. Ugyanaz a Lélek, aki a zsolnárost bizonyágtételre készítette, aki a korinthusiakban is dolgozik, sürgeti Pált és társait arra, hogy hiból fakadó munkájukat semmi fel ne tartóztassa, még a szenvedés sem. 14. v. „szün Jészú“: „Jézus által“ helyett: Jézussal együtt. Jézussal való közösségbeni támaszt fel és így állít veletek együtt maga elé Isten, Pál számol a személyes viszontlátással. 15. v. Minden szenvedés célja, hogy egyre többen jussanak hitre és így növekedjék a kegyelem, de az érte mondott hála is. 16. v. A veszedelmes szolgálatban való elégség (elkopás) nemcsak hogy nem árt, hanem ennek révén belső megújulás az eredmény. 17. v. thlipszisz a különböző nyomorúságokat jelzi, amelyek jelentéktelenek az örök üdvösség dicsőséges állapotához képest. 18. v. A láthatókra néző kívánsághól csak gyötirelem fakad. Az teszi jól, aki túlnéz rajtuk a feltámadott Krisztusra.

AZ ALAPIGE IRÁNYA: *Pál szenvedésének mély értelme és célja van, mert láthatia annak gyümölcseit a korinthusi gyülekezetben. Az örök üdvösség ígéletéhez képest pedig, amely a feltámadás napján lesz egészen nyilvánvaló, semmi az ideigvaló szenvedés.*

AZ ALAPIGE MAI MONDANIVALÓJA: 1. Az érzelgős karácsonyhoz szokolt fülelnek idegen az a hang, amelyet megüt ez az ige. Minékünk azonban a valóságos helyzetet kell látnunk, karácsonykor is. Könnyű a gyermekek Jézuskáit emlegetni ezen az ünnepen. A mi Megváltónk azonban az a Jézus Krisztus, aki gyermekségétől kezdve szenvedett. Minden útjára odavetíti árnyékát a keresztt. A kereszt gyalázatára azonban hűsvét öröme következett.

2. Az övéi életében is hasonló a helyzet. Hozzá tartozik az életükkhöz a kereszt, amely szenvedést jelent. De ebbe a szenvedésbe beleragogy a fel-

támadás reménysége és a Jézussal való együttlét örök öröme. Hozzáképest olyan rövid, olyan könnyű, olyan csekélység a bennehivők még egyébként súlyos szenvedése is.

3. A hívő Krisztus követségében járva még azt a nagy vigasztalást is kapja, hogy állhatatos keresztthordozása nyomán megerősödik a hitben és másokban is hitet ébreszthet. Pál apostol esete bizonyosság erre, akinek állandó életveszélyes szolgálata során a korinthusiak hitrejutottak. Szervedéssel tele szolgálatában erőt adott neki a feltámadás reménye és örömet az, hogy láthatta annak gyümölcsét sok Isten kegyelméért hálás korinthusi híve életében.

4. A világ szemében nem sokat ígér a Krisztushoz tartozás. A jászol-bölcső mellett ugyanis csak úgy állhatunk meg, hogy ugyanakkor látjuk a keresztet is. De a hívőt éppen ez a kereszt jogosítja fel reménységre még akkor is, ha mostani életünk egészen rámeleg a Róla való bizonyágtételre. Mert a világ nem barátja Krisztusnak, tehát övét sem kíméli. Világi értelemben vett nyereség nem jár együtt a bizonyágtétellel, de annál inkább áldozat.

5. Mi sokat néztünk pleddig minden karácsonykor a láthatókra. Sőt éppen karácsonykor! Ideje, hogy azt is lássuk, mit jelent Jézusénak lenni. Sok vereséget és kiszolgáltatottságot itt, de Benne a feltámadás napján örök üdvös-séget.

AZ ÜNNEP JELLEGE: Karácsony másodnapja István vértanú ünnepe. A karácsony ünnepénél korábban született ez az ünnep. A kapcsolat karácsony első és második ünnepe között így értelmezhető: a bölcsőre rávetíti fényét a kereszt.

Győri munkaközösség.

Óév estére

Fil. 3, 14/a és Zsolt. 103, 2.

Csaknem minden nép mondái és meséi regélnek a felejtés folyójáról, vagy a felejtés hegyéről. Aki abból iszik, aki azt megmássza, multját elfelejti. Bennük az emberi lélek titkos vágya teljesül: Csak tudnék felejtteni!

Óév estéje van. Csengnek a szilveszteri poharak. Világos a vendégszoba, a kisszoba, a pince, a táncterem. Van dolga a osaposnak, bele is izzad. És hozzá tudja is mit csinál. Tudja, hogy ezen a napon az emberek, a görnyedt háta, a kerges tenyerek felejtteni akarnak. A csapos és a szolgálóleány, aki a poharakat fényesíti, tudja, hogy a kavargás és válság esztendeinek végén pohár kell a feledéshez. Tudja a cigány is, hogy őrá van szükség, hogy felejtteni tudjuk az üres istállót, az irreális árakat, az üres bugyellárist, az üres gyomrot és — az üres szívet.

Óév estéje van. Megkondulnak a szilveszteri harangok is. Tompán világítanak a templomablakok a völgy felett. Beburkolóztott emberek szállingóznak a kanyargó lépcsősoron, asszonyok, öregek, itt-ott egy férfi is. Fáradt járásukon látszik, mind cipelik az elmúlt esztendő terhét. Ők is felejtteni szeretnének. Felejtteni a csúnya őszi esőket, meg az álmatlan éjtszakákat, a mezei gondokat és az otthoni aggodalmakat.

A pap a mult terhéről beszél, mely ezen az estén mindenkire ránehezedik. És a gyülekezet gyér sorainak nekiszégezi a kérdést: „Vajjon van-e egyáltalán feledés?”

A lepergett esztendő sokak homlokán szántotta mélyebbre a ráncokat, sokak haját festette fehérebbre, sokakon ütött súlyos sebeket. Sokakon hagyott olyan nyomokat, melyeket eltörölni emberkéz nem tud. A te lelkedre is rá-

nehezdednek az elkövetett és elszenvedett gonoszság tényei, melyeket emberi erőfeszítés az emlékezetből ki nem írthat.

Elkövetett bűneid lelkedre vannak írva s valahányszor hátratekintesz, lángbetűi szemedbe tűnnek és olthatatlan, emésztő-tűzzé egyesülnek. Hiába biztatod magad: Szivacsot rá! Valaki közbeszól: Megállj! Mint mikor a tanító azt akarja, hogy a példa maradjon csak a táblán még egy darabig.

Így beszélt a pap, s az arcok fájdalmas kiábrándulással tekintettek föl rá: „Valóban nincsen feledés? Vigyük át az új esztendőbe terheinket? És te még újabb terheket raksz rozszant taligánkra, a helyett, hogy megkönnyítenéd, mikor látod az előttünk tornyosuló meredélyt?”

A szószéken azonban tovább folytatódik a beszéd és elkezd szólni egy emberről, aki éhezett és fázott, hajótörést, megverettetést és börtönt szenvedett, mint Krisztus követője, és mégis mikor az életére visszatekint és látja számlálhatatlan testi és lelki sebeit, azt mondja: „*Amelyek hátam megett vannak, elfelejtvén, azoknak pedig, amelyek előltem vannak, nekik dölvén igyekezem.*”

Aki a Pál titkát megtalálja, megtanul felejteni. Pál megtalálta a „felejtés hegyét”. De nem a féktelen élvezetek Vénusz-hegyét, amelyben pogány ősapáink hittek, hanem azt a hegyet, amelyen három keresztfa áll. Pál megtalálta a „felejtés csodafolyamát”. Nem a pogány görög regék Lelhe folyamát, hanem az isteni irgalomnak azt a folyamát, amely a három keresztfa hegyéről ömlik emberi létünk völgyei és mélységei felé.

Pál sem tudta ezt mindig. Volt idő, mikor bűnei miatt emésztette magát, terhét esztendőkön át vonszolta, s nem tudta felejteni gonosz — még kevésbé jó cselekedeteit. Mikor azonban a Kibeszélhetetlen belépett az életébe, halál és születés egyszerre ment végbe benne. Azóta ismeri Azt, aki egyedül ajándékozhatja meg az embert feledéssel.

Szilveszter estén vessünk egy tekintetet arra is, *ami előttünk áll*. Sok jóra nem számíthatunk, Inkább csak gonoszságra, amit elszenvedni, vagy elkövetni fogunk.

De hiszük, hogy aki multunkra a leheletlennek vélt feledést ráborította, elég hatalmas ahhoz, hogy jövőnkben is megoldja a lehetetlent. A három keresztfa halma oda is elkísér bennünket és az élet folyama ömlik belőle.

Az örök Istenhez hálánk és bizodalunk éneke száll: „Áldjad én lelkem az Urat, és egész bensöm az ő szent nevét. Áldjad én lelkem az Urat, és felejtsetek! De el ne feledkezzél semmi jótéteményéről!”

Lüthi — Böjtös.

Újév

Szószéki ige: Jel. 2, 1—5.

Oltári ige: Luk. 13, 6—9.

AZ ALAPIGE MAGYARÁZATA: Efezus Kisázsia régi fővárosa volt. A gyülekezet megalakítása Pál apostol nevéhez fűződik. (Csel. 19, 1—7; 20, 17—37.) Egyesek úgy gondolják, hogy ebben az időbe Timótheus lett volna a gyülekezet vezetője. (I. Tim. 1, 3.) A gyülekezetek Ura, Krisztus, a még életben lévő legidősebb apostolon keresztül üzen a kisázsiai gyülekezeteknek, köztük az efezusi gyülekezetnek. *Aggelos*: hirnök, küldönc, isteni követ, angyal. Már Mal. 2, 7-ben a gyülekezeti vezető, illetve papot a „seregek Urának követe”-ként, angyalnak említi. — A hét *csillag* a hét gyülekezet vezetője (Jel. 1, 20). Ján. 8, 12-ben Jézus önmagát mondja a világ világosságának, Máté 5, 14-ben tanítványait nevezi azoknak. A tanítvány úgy lehet a világ világos-

sága, ha Krisztus él benne (Gal. 5, 20). A csillag rendeltetése, hogy lelkeket vezessen Krisztushoz (Dán. 12, 3 és Fil. 2, 15). Krisztus a maga csillagait jobbában tartja s azok ott munkálkodnak, ahová Ő viszi. — A hét *gyertyatartó* a hét gyülekezet (Jel. 1, 20). Aranyból vannak, értékesek, Krisztus életét adla értük. — Az üzenet szól a gyülekezet vezetőjének s ugyanakkor magának a gyülekezetnek is (Jel. 2, 7). — Az „*első szeretet*“-hez: A szeretet a Szentlélek gyümölcse (Gal. 5, 22), a Szentlélekkel való megteljesedés (Ef. 5, 18) szeretetünknek megteljesését is jelenti.

ALAPIGE IRÁNYA: *A gyülekezet Ura jobbában tartja a gyülekezeti vezetőket és a gyülekezeteket, a Tőle távolodókat megtérésre inti.*

AZ ALAPIGE MAI MONDANIVALÓJA: 1. Az újesztendőben is a gyülekezet Ura — Ura kíván lenni övéinek. Jobbában tartja a gyülekezeti vezetőket, s magát a gyülekezetet is. Az anyaszentegyház sorsa, egész jövődjé nem emberek kezében, hanem Krisztus kezében van. Kegyelmi ajándékait bőségesen osztogatja számunkra az új esztendőben is. Igéretünk van a gyülekezet Urától, hogy ebben az évben is a hét aranygyertyatartó között fog járni.

2. A gyülekezet Urának szeme, mint a tűzláng (Jel. 2, 18), ismeri „hitek munkáját, szeretetek fáradozását“ (I. Thess. 1, 3). Ismeri az anyaszentegyház mai fáradozását, tűrését, gonoszoknak el nem szenvedését, hamis tanítók elleni küzdelmét, teherviselését, béketűrését és a Krisztus nevéért való fáradozását, tehát az egyház mai dolgait, küzdelmeit, erőkiifejtéseit.

3. De ismeri bűneit is; nem az „első szeretetét“, hanem inkább gépiesen végzett munkáját a hittanórákon, bibliaórákon, istentiszteleteken s egyéb alkalmon, amikor nem a Szentlélek örömeivel szolgáltunk (Zsolt. 100, 2) s nem a Szentlélek örömeivel fogadtuk be az igét (I. Thess. 1, 6). Krisztus iránti első szeretet hiányzott az irgalmas samaritánusi szeretet munkánkából, anyagi áldozataink lagymatag voltából.

4. A gyülekezet Ura az új esztendő reggelén megtérésre int: Térj meg!.. Az új esztendő kegyelmi idő, melyet az Úr adott övéinek: használjuk fel. A múlt esztendő bűneit, nyomorúságait ne csupán szemléljük s hordozzuk, hanem kérjünk attól, akit az Atya fejedelemmé tett, bűnbánatot és bűnbocsánatot (Csel. 5, 31). A gyülekezeti vezető meg nem térése maga után vonhatja a gyülekezet kimozdítását a helyéről, Isten országából. Teljesedjetek meg Szentlélekkel, hogy az első szeretettel megteljesedhessetek.

Szegedi munkaközösség.

• Vízkereszt ünnepe

Szószerki igé: I. Tim. 3, 16.

Óltári igé: Máté 12, 15—21.

AZ ALAPIGE MAGYARÁZATA: Alapigénk vagy ősegyházi himnusz, vagy ősegyházi hitvallásnak a töredéke. Az igében olvasható mellérendelt mondatok Jézusra vonatkoznak. A világ előtt a Róla szóló evangélium titok, ez azonban az evangélium hirdetése által a hívők között feltárul és forrása lesz az igazi kegyességnek. Ez „minden versengés nélkül“, azaz vitán felül így van, „Isten megjelent testben“ — az eredeti szöveg pontos fordítása szerint: „aki megjelent testben“, de így is ugyanazt mondja, mint a Károli-féle szöveg. Lásd: Ján. 1, 1. — „... megigazított Lélekben“, Jézust Isten az Ő igazi Fiának bizonyította a Lélek által, elsősorban a halálból való feltámasztásakor. Róm. 1, 4. Lásd még Ján. 1, 33—34, I. Kor. 12, 3. — Egyesek szerint a „meglátott az angyaloktól“ arra utal, hogy Jézus a pokolra (seolra) való alászállása után megjelent az angyalok világában. Az evangéliumok tanúsága szerint az angyalok mindig akkor kapcsolódnak bele Jézus életébe, amikor emberi megítélés szerint élete mélyponton van. Márk 1, 13. Egy másik magyarázat arra épül, hogy az „angolosz“ itt eredeti jelentésében szerepel és küldöttet, vagyis apostolt jelent. E szerint ez a vers folytatása az előző feltámasztásra utaló mondatnak és tudtul adja, hogy a feltámasztásnak az apos-

tolok a tanui. Csel. 1, 3; 1, 22. 2, 32; 10, 41. A „... felvitetett dicsőségbe“ Krisztus mennybemenetelére vonatkozik.

AZ ALAPIGE IRÁNYA: *Keresztyén életünk forrása és ígérete: Jézus Krisztus és az Ő útja.*

AZ ALAPIGE MAI MONDANIVALÓJA: 1. E világ nyomorúságaiból nem az embernek, hanem Istennek az útjain juthatunk Isten szabadítására. Amilyen eredménytelen annak a mocsárba süllyedt embernek a próbálkozása, aki a saját hajánál fogva próbálja önmagát kimenteni, olyan haszontalan annak az embernek a kegyessége, aki önmagára, emberre vagy e világra épít és nem Istenre. Isten a testté lett igében nyúl felénk. Krisztus elfogadása az igazi kegyesség kezdete.

2. Embertársaink is csak Krisztusban juthatnak igazi életre. Irgalmatlanság előttük elhallgatni az evangéliumot, viszont a legfőbbet teszi meg felebarátjárt az, aki Krisztusról bizonytságot tesz: az üdvösség útját nyitja meg számára. (Misszió.)

3. A modern észember hitetlensége mentségére gyakran azt a kifogást hozza fel, hogy azért nem tud hinni, mert a „hiligazságokat“ nem támasztották alá kézzelfogható bizonyítékokkal. E kifogás igénk szerint alaptalan. Nem az érvek, bizonyítékok súlya alatt hajlik meg az embernek alatta Krisztus előtt, hanem a Szentlélek munkája következtében. A Lélek bizonyítja Úrnak a Krisztust, sőt a Lélek az egyházban szinte megeleveníti a Krisztust.

4. Krisztus egész életútjának célja Isten dicsőségének felragyogtatása volt. Krisztus teljesen lemondott saját dicsősége kereséséről. Isten azonban nem hagyta mellőle felelet nélkül ezt a magatartást: megdicsőítette Őt és Néki adta át a végítélet megtartását is. Ez a mi „kegyességünknek“ is nagy ígérete.

AZ ÜNNEP JELLEGE: Az oltári ige is Krisztus dicsőségéről szól, amely abban nyilvánul meg, hogy gyógyító hatalommal, alázatosan, de az egész pogányság reménységeként jár e világon. Ezek a gondolatok fellelhetők alapigékben is. Az ógyházi evangélium a napkeleti bölcseskről szóló történet. Ennek alapján szóltak az egyházban Jézus Krisztusnak a pogányok közötti dicsőségéről, ezzel kapcsolatban a misszióról.

TÉMÁNAK aiánlható az alapige irányaként megadott mondat vagy a következők: *Velünk az Isten!* 1. Ez életünk forrása. 2. Ez vallástételünk a világ felé. 3. Ez a tapasztalatunk a Szentlélek által. — *Az egyház himnusza:* 1. Hirdeti örömindket. 2. Figyelmeztet kötelességeinkre.

Ének: 1., 168.

A pesti középgyházmege 3. munkaközössége.

Vízkereszt után 1. vasárnap

Szószerki ige: Zsid. 2, 11—16.

Oltári ige: Máté 12, 46—50.

AZ ALAPIGE MAGYARÁZATA: A megszentelő, a „hagiadzőn“: Jézus, aki az általa megszenteltekkel (hagiadzőmenoi, Luther: die da geheiligt werden) kész a legbensőbb közösségre lépni, sőt nem szégyenli őket testvéreinek, atyafiainak (adelfosz) hívni. Ezt a hallatlan és első pillanatra hihetetlen evangéliumot két íráshely bizonyítja. Zsolt. 22, 23-ban a Krisztus szenvedéseiről szóló szoltár ezt adja Jézus ajkára: „Hadd hirdessem nevedet atyámfiainak és dicsérjelek téged a gyülekezetben.“ Ésaías szerint pedig 8, 18: „Imhol vagyok én és a fiak, kiket adott nékem az Úr jelekül és csodákul.“ Az oltári igében pedig Jézus Krisztus rámutat tanítványaira: „Aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát, az nékem fitestvérem (adelfosz), nőtestvérem és anyám.“ Tehát a testvéri kapcsolatig vállalja Jézus a közösséget övével. Azonban Jézus és a tanítvány viszonya nemcsak testvéri kapcsolat, hanem a gyermekség viszonya is övele. Tőle, általa, érteke vagyunk fiak. Közénk jövelelével testvérünké lett, scrsunkat vállalta, viszont az általa megmentettek családfőjeként fiakká és gyermekeké (ta paidia) tett minket.

AZ ALAPIGE IRÁNYA: *Jézus Krisztus romlottságunk ellenére testvérül fogad bennünket s mint fiaikat, az üdvösség családjának tagjává tesz.*

AZ ALAPIGE MAI MONDANIVALÓJA: 1. Jézus Krisztus nem életidegen, tőlünk távol álló valaki, aki csupán prédikációk elvont tárgyá, hanem ennek az igének a fényében annyira közel lép hozzánk, hogy testvérünknek nevezi magát. Nem angyaloknak mondja ezt, hanem test és vér embereknek, család Zákusnak, parázna nőnek, rosszul megtért Péternek, kishitű tanítványoknak, mindennapi bűnökben élő embereknek, akikről nyugodtan undorodhatna, Ő, aki szent és tiszta és ő mégsem szégyel éppen ilyen embereket, minket, testvérének hívni. A *testvér-Krisztus*, a bűnösök és vámszedők barátja most minket keres meg. A mi bűneinkkel, bajainkkal kész közösséget vállalni, hogy testvérkezze nekünk adhassa az ő életújító erejét és közösségünk lehessen nekünk testvéreknek, az ő szentségével!

2. *Fiak és gyermekek* Jézus Krisztus által vagyunk az Atya színe előtt. Csak ha Jézus kézen fog minket és odaállít az Atya elé: „Imhol vagyok én és a gyermekek“, csak akkor léphetünk be az isteniűség állapotába. Csak aki Jézustól van, általa Istené, csak az a fiú és gyermek, más mindenki az Istennel való ellenségesség, harag, lázadás állapotában van. Azért lett testvérré Jézus Krisztus, részese test és vér mivoltunknak, hogy sorainkba férközve, közöttünk, elvégezze a fiúvá és gyermekké tevés művét. Mi vagyok: ellenség, vagy gyermek?

3. A *Krisztus-család* a megszabadítottak háznépe. A megdicsőültek és feltámadottak elsője, zsengeje Krisztus, a benne hívők családjának feje, aki maga mutat rá övéire az oltári igében: ti vagytok fitestvérem, nőtestvérem és anyám. A Krisztus-család fejétől áradó szeretet tölti meg a tagok szívét egymás iránti szeretettel. Tőle jött az örög és halál hatalma általi szabadulás. A Krisztus-család tagjai immár nem rabjai a halálfélelemnek, sajátmaguk sötét és reménytelen fantáziájának, amely fél a jövődőtől, mert a rabság ajtaja kitárult s várja a Jézuséit a büntől és haláltól való szabadság reménysége. Ő a feltámadás és az élet!

Vázlat: 1. a testvér-Krisztus, 2. a fiak és gyermekek, 3. a Krisztus-család.

A vasárnap jellege: Az ógyházi perikópa 12 éves Jézusról szóló története és a finn perikópa fenti igéi egyaránt Jézus igazi családjáról szólnak.

Ének: 407.

Hegyaljai munkaközösség.

Pesti munkaközösség: Scholz László, ifj. Rimár Jenő, Bencze Imre.

Nyiregyházi munkaközösség: Balczó András, Bácskay Gusztáv, Csákö Gyula, Endreffy Zoltán, Joób Olivér, Labossa Lajos, Máczay Lajos, Rózse István, Smidt Lehel, Tarján Béla, dr. Vető Lajos püspök. Vezette és a kéziratot összeállította: Megyer Lajos.

Balassagyarmati munkaközösség: Szabó József püspök, Csekey Zoltán, Szilárd Gyula, Rónay Zoltán, Furia Zoltán, Kincses Lajos lelkész, Kárpáti Emma diakonissza, Káros Gyula kereskedő, másodfelügyelő, Mótovszky Pál tisztviselő. Vezette és a kéziratot összeállította Szabó József püspök.

Győri munkaközösség: Böjtös Sándor, Iltész Mihály, Kovács Géza, Molnár Sándor, Túróczy Zoltán püspök, Veöreös Imre. Kéziratot elkészítette: Szabó Gyula.

Szegedi munkaközösség: Benkőczy Dániel, Szlovák Pál, Komoly Sámuel.

A pesti középegyházmegye 3. munkaközössége: Maróti János és Tóth Károly. Vezette és a kéziratot összeállította: Nagyboeckai Vilmos.

Hegyaljai munkaközösség: Balikó Zoltán, Moravcsik Sándor, Túrmezei Sándor. A kéziratot összeállította: dr. Ottyk Ernő.

AZ 1949-50. ÉVI BELMISSZIÓI MUNKAPROGRAMM

Isten kegyelmi ígérete a zsidóság számára Zsidómissziói ünnepélyre

Bibliánk első könyvében, a 12. fejezet 1—3 versében, olvassuk, hogy az Úr mondá Ábrahámnak: „Eredj ki a te földedből, és a te rokonságod közül, és a te atyádnak házából, a földre, amelyet én mutatok neked. És nagy nemzetté teszek, és megáldalak téged, és felmagasztalom a te nevedet, és áldás leszesz. És megáldom azokat, akik téged áldanak, és aki téged átkoz, megátkozom azt: és megáldatnak benned a föld minden nemzetségei“.

— És a 7. versben azt mondja az Úr: „A te magodnak adom ezt a földet“.

A 18. fejezetben, a 18—19. versben, azt mondja az Úr: „Ábrahám nagy és hatalmas néppé lesz; és benne megáldatnak a földnek minden nemzetségei. Mert tudom róla, hogy megparancsolja az ő fiainak és az ő házanépének ő utána, hogy megőrizzék az Úrnak útát, igazságot és törvényt tévén, hogy beteljesítse az Úr Ábrahámon, amit szólott felőle“.

A 22. fejezetben, a 18. versben pedig azt olvassuk: „És megáldatnak a te magodban a földnek minden nemzetségei, mivelhogy engedté az én beszédemnek“.

Ezekből az igékből azt látjuk, hogy Isten először megáldja Ábrahámot és az ő nemzetségét, nagy néppé teszi és neki adja a földet: a Kánaán földjét. Másodszor azt látjuk, hogy ez az áldás, ez a kegyelmi ígéret, nemcsak Ábrahám nemzetségére, nemcsak Izrael népére vagy a zsidóságra érvényes, hanem e világ minden népére is, mert „Ábrahám magvában megáldatnak a földnek minden nemzetségei.“ És harmadszor észrevesszük azt, hogy Isten áldása egy fontos feltételtől függ, t. i. attól, hogy Ábrahám fiai is, mint ő maga, megőrizzék az Úrnak útát, az igazságot és a törvényt, hogy beteljesítse az Úr, amit szólott Ábrahám felől.

Ezt a három körülményt mindig újra és újra megtaláljuk az egész Szentírásban, amikor az Izrael népe iránt való isteni kegyelemről van szó.

Amikor Ábrahám magva Izrael népévé lett és az Isten törvényét elfogadta Mózes által, megismételte az Isten mind az áldást, mind a feltételt. Emlékeztettek például azokra a szavakra, amelyeket a zsidók még ma is írnak az imaszijukra és a házaik ajtóira: „Lészen azért, hogyha valóban engedelmeskedtek az én parancsolataimnak, melyeket én ma parancsolok nektek, úgy hogy az Urat, a ti Isteneteket szeritek, és neki szolgáltok teljes szívetekből és teljes lelketekből: Esőt adok a ti földetekre alkalmas időben: korai és késői esőt, hogy betakaríthasd a te gabonádat, borodat és olajodat; fűvet is adok a te meződre, a te barmaidnak; te pedig eszel és megeledszel. Vigyázzatok azért, hogy a ti szívetek meg ne csalattassék, és el ne térjete, és ne tiszteljete idegen isteneket, és ne börtöljete le előttük. Különben az Úrnak haragja felgerjed reátok, és bezárja az eget,

hogy eső ne legyen, és a föld az ő gyümölcsét meg ne teremje; és hamar-
sággal elvesztek a jó földről, amelyet az Úr ad nektek“, stb. — V. Mó-
zes 11:13—17.

Nagyon komolyan hangzik az intés V. Mózes 4:25—28-ban is. „Hogyha
majd fiaikat és unokákat nemzesz, és megvényhedtek azon a földön, és el-
vetemedtek, és csináltak magatoknak faragott képet, akármihhez is hasonlót,
és gonoszt cselekesztek az Úrnak, a te Istenednek szemei előtt, haragra
ingerelvén őt: bizonyságub hívom ti ellenetek a mai napon a mennyet és
a földet, hogy elveszvéen hamarsággal elvesztek a földről, amelyre átmentek
a Jordánon, hogy bírjátok azt; nem laktok sok ideig azon, hanem pusztára
kipuszultok róla. És az Úr szétszór titeket a népek közé, és szám szerint
kevesen maradtok meg népek között, akik közé visz titeket az Úr. És szol-
gáltok ott emberi kéz által csinált isteneknek: fának és kőnek, amelyek
nem látnak, nem is hallanak, nem is esznek, nem is szagolnak“.

De Isten kegyelme is megmarad örökre, és még az Istentől való el-
szakadásból, meg a legnagyobb nyomorúságból is mindig megtalálhatják
az Isten szívéhez, kegyelméhez és szövetségéhez visszavezető útat, amint
olvassuk a következő versekben: „De ha onnan keresed meg az Urat, a te
Istenedet, akkor is megtalálod, hogyha teljes szívedből és teljes lelkedből
keresed őt. Mikor nyomorúságban leéledsz, és utolérnek téged mindezek
az utolsó időkben, és megtérsz az Úrhoz, a te Istenedhez, és hallgatsz az ő
szavára: (mert irgalmaz Isten az Úr, a te Istened), nem hágy el téged,
sem el nem veszít, sem el nem felejtkezik a te atyádnak szövetségéről,
amely felől megesküdt nekik. — V. 29—31“.

III. Mózes 26. fejezetében és V. Mózes 28. fejezetében Isten ismételi
az áldások ígéretét, de még komolyabban az átok fenyegetését is, ha az ő
népe nem marad meg az ő szövetségében és nem tartja meg a törvényét.
— Már itt a kezdetnél, a Biblia első könyveiben olvashatjuk Izraelnek vagy
a zsidóságnak az Isten áldása és az ő fegyelme és haragja alatt való egész
történelmét.

Amikor Izrael elfelejtette az Isten szavát és elhagyta Urát, a prófé-
ták újra és újra rámutattak ezekre az ígéretekre és fenyegetésekre, az
elhurcolás és az idegen uralom hosszú századai alatt gondolkodhattak arról,
mit is mondott az Úr. És feltámadt az a vágyuk, hogy Isten egyszer meg-
fordítja Izrael sorsát, hogy eltörülje a nép bűneit és visszavezesse az
ígéret földjére.

Es Isten megígéri a prófétáin keresztül, hogy úgy lesz, ha Izrael meg-
tér hozzá. De nagyon erősen hangsúlyozza azt, hogy nem a nép érdeme
és erénye miatt kegyelmez meg neki, hanem annak ellenére, a maga fen-
sége és szentsége miatt: „Csak bűneiddel terhelél, vétkeiddel fárasztál en-
gemet. Én, én vagyok aki eltörlöm álnokságaidat énmagamért, és bűneid-
ről nem emlékszem meg!“ — És. 43:24—25. — És Ezék. 36:22—23-ban
olvassuk: „Nem ti érettetek cselekszem, Izrael háza, hanem az én szent
nevemért, melyet ti megfertéztettetek a pogányok között, akik közé mené-
tek. Én megszentelem az én nagy nevemet, mely megfertéztetett a pogá-
nyok között, melyet ti fertéztettetek meg köztök; és megtudják a pogányok,
hogy én vagyok az Úr, ezt mondja az Úr Isten, mikor megszentelem ma-
gamat rajtatok az ő szemök láttára.“

Jeremiás próféta az új szövetségről beszél, amelyet Isten akar létre-
hozni a népével; az új szövetségről, amelyik nem a törvényen, hanem az

Isten bűnbocsánatán és az Isten iránt való szereteten alapul. — Jer. 31:31-34.

Mindig világosabb lesz, hogy Izrael sorsának nagy fordulata egy egyetlen személlyel áll kapcsolatban, t. i. a Szabadítóval, a Messiással, a Dávid nemzetségéből jövő királlyal: „A nép, amely sötétségben járt, lát nagy világosságot; akik lakoznak a halál árnyékának földében, fény ragyog fel fölöttök! — Mert egy gyermek születik nekünk, fiú adatik nekünk, és az uralom az ő vállán leszen, és hívják nevét: csodálatosnak, tanácsosnak, erős Istennek, örökkévalóság atyjának, békeesség fejedelmének! Uralma növekedésének és békéjének nem lesz vége a Dávid trónján és királysága fölött, és fölemelje és megerősítse azt jogosság és igazság által mostantól mindörökké. A seregek Úrának buzgó szerelme művelendi ezt!“ — És. 9:2, 6—7.

Ez a Messiás lesz népének jó pásztora, és ő fogja vele az új szövetséget megkötni: „És állatok föléljük egyetlenegy pásztor, hogy legeltesse őket az én szolgámat, Dávidot, ő legelteti őket és ő lesz nekik pásztoruk. Én pedig, az Úr, leszek nekik Istenük, és az én szolgám, Dávid, fejedelem közöttük. Én, az Úr, mondottam. És szerzek ő velük békeességnek frigyét“ (stb.). — Ezek. 34:23—25.

Ez a Messiás fogja kibékíteni a népet Istennel, a saját életét bűnért való áldozatul adva — lásd És. 53. — De éppen úgy, mint az Ábrahámnak adott áldás, az új ígéretek is minden nemzetségi határt széttörnek. Nemcsak Izrael népének, hanem a föld minden nemzetségeinek Megváltója lesz a Messiás: „Kevés az, hogy nekem szolgám légy, a Jákob nemzetségeinek megépítésére és Izrael megszabadultjainak visszahozására: sőt a népeknek is világosságul adtalak, hogy üdvöm a föld végéig terjedjen!“ — És. 49:6 vö. És 11:10 és 42: 1—7.

Zakariás próféta, azalatt, hogy prófétál a jövődő Messiásról — aki királyi bevonulását tartja Jeruzsálembe békeesség fejedelmeként, a szamar hátán ülve — azt is látja, hogy ez a Messiás az uralmát ki fogja terjeszteni minden nép fölé, a világ végéig — Zak. 9:9—10.

Sőt Ezsaiás azt hirdeti, hogy a pogányok egyszer az Istenhez fognak térni, és a szétszórt zsidókat minden országból visszavezetik Jeruzsálemhez, az Úrhoz, és míg azokból — a pogány népekből is — papokat és lévítákat fog kiválasztani az Úr — És. 66:18—21. — Tehát az Istennek a zsidóság számára szóló kegyelmi ígéréthez nemcsak az tartozik, hogy minden nép megáldatik „Ábrahám magvában“, hanem az is, hogy a pogány népek is áldássá lesznek az Izrael népéért.

Jézus Krisztus, Isten Fia, az Izrael számára szóló minden kegyelmi ígéretnak beteljesítése, mert „Istennek valamennyi ígérete őbenne lett igenné és őbenne lett Amenné“ — II. Kor. 1:20.

Ő eljött, hogy Izraelt megint Isten népévé tegye és hogy új hazába, Isten örök országába vezesse. Eljött, hogy az új szövetséget megkösse az Izrael házával és a Júda házával, és hogy az életét odaadja váltságul a népe bűneiért. Eljött, hogy a népnek békét ajándékozzon és hogy Izrael örök királya legyen.

De azért is jött, hogy beteljesítse Isten Ábrahámnak adott ígését, hogy az ő magvában áldatnak meg a földnek minden nemzetségei. Ő általa az Izraelnek mondott kegyelmi ígérete érvényessé lesznek minden más nép számára is, mert nincs különbség; ahogy mindnyájan ugyanaz alatt a bűn alatt és ugyanaz alatt az ítélet alatt vannak, úgy mindnyájan egyszerre

ugyanaz alatt a kegyelem alatt is vannak — Róm. 3, 22 stb. — Mindnyájan, akik Jézusban hisznek, akár zsidó akár pogány származásúak, Ábrahám gyermekeinek és az ígélet szerinti örökösöknek számítanak — Róm. 3, 11 stb. — Ga'. 3.

Az Isten ítélete és kárhozata pedig, amelyeket már Mózes által hirdett Izrael népének, ha az Isten szavát nem hallgatják és akaratát nem teszik, borzasztó módon a népnek azt a részét sújtotta, amelyik nem fogadta el az ő Messiását. Majdnem 2000 év alatt a szerencsétlen nép szerte barangolt a népek között, hontalannak és békétlennek, üldözöttnek és megcsúfoltnak, önmaga és szomszédai számára megfoghatatlan rejtélynek érezte magát.

De az is bizonyos, hogy Isten meg nem bánja az ígéreteit. Ha a zsidók Jézus Krisztus által megint Istenhez térnek, az átok feloldódik, és mint Ábrahám gyermekei és az ígélet örökösei újra belépnek jogaikba.

És mi lesz a földi hazával, amelyet Isten ígért Ábrahámnak és nemzetiségének, amelyet Izrael népe oly régen elvesztett, mert nem maradt meg Ábrahám hitében és cselekedeteiben? — Nagyon érdekes, hogy ezt a kérdést, amely napjainkban olyan nagy szerepet játszik, mind a zsidók, mind a keresztyének életében, alig említi az Újtestamentum. — Természetesen ez kapcsolatban állhat azzal, hogy Jézus és az apostolok korában megvolt a zsidók hazája, habár idegen uralom alatt állt, habár a népnek nagy része már a diaszpórában lakott.

De bizonyára azzal is kapcsolatban áll, hogy az Újszövetség a súlypontot a földi hazáról a mennyeire helyezi, és hogy a mennyei haza annyi- val értékesebb, hogy lemondhat az ember e világban való minden kincséről — otthonáról, családjáról, sőt a saját életéről — hogy a mennyei országot megnyerje.

De az is bizonyos, hogy éppen úgy mint az Újtestamentum azt az időt előre látja, amikor „az egész Izrael megtartatik“ Jézus Krisztus által és újra belép az Istennel kötött szövetségbe — Róm. 11, 26 — úgy azt is látja előre, hogy a hontalanság ideje egyszer véget ér: „Jeruzsálem megtapodtatik a pogányoktól, míg betelik a pogányok ideje“ Lk. 21, 24.

A zsidóság számára való isteni kegyelmi ígéretek nem teljesedtek be, sem nem teljesednek be azáltal, hogy a zsidók az atyák országába visszatérnek és azzal, hogy megalakult egy új zsidó állam. Isten kegyelmi ígéretei csak azáltal teljesednek be, hogy a zsidók az ő Messiásukhoz és Megváltójukhoz, Jézus Krisztushoz térnek meg és ő általa Isten gyermekeivé és örökkelvő országának örököséivé lesznek. De éppen azért kell, hogy mi is, pogányszármazású keresztyének is, ennek az eszközei legyünk.

Csak amikor az Istennek Fia szabadítja meg a népét, lesznek valóság- gal szabadok. Ameddig az megtörténik, a földi Jeruzsálem szolgaságban marad fiaival együtt. De „a magasságos Jeruzsálem szabad, ez mindnyájunk- nak anyja“ — t. i. mindnyájunknak, akik Jézus Krisztusban hiszünk, akár zsidó-, akár pogányszármazásúak vagyunk — Gal. 4, 25 stb.

Seland B.

A Gyámintézet ügye

Nem találkoztam még olyan pappal, aki nem látta volna meg, hogy a Gyámintézet minő szolgálatot tett anyaszentegyházunknak — a multban. Nem találkoztam még olyan pappal, aki azt nem vallotta volna, hogy a jövőben a Gyámintézetre százszorია nagyobb szükség lesz, mint eddig. És mégsem találkoztam még olyan pappal, aki egész szívvel állt volna a Gyámintézet szolgálatába!

Évenkénti szolgálatunk statisztikájában — mi jut a Gyámintézetnek?... És egyenként mentegetni kezdjük magunkat, hogy valamiképpen igazoljuk nemtörődömségünket. „Én vagyok-e az Uram!?”

A Beimissziói Munkaprogramm a következő prédikációval segítségére siet, hogy betölthesd tiszted minden igazságát.

Nagy Miklós
egyet. gyámint. e. elnök.

Templomépítés

Ha valaki megkérdezné tőlem, hogy ebben a községben melyik hajlékot tartom Isten előtt a legkedvesebbnek: gondolkodás nélkül rámutatnék erre a templomra. Nemcsak azért tartom ezt az épületet Isten előtt a legkedvesebb hajléknak, mert ez az épület olyan költségen épült fel, amelynek nagy részét az Isten iránti szeretet és hála önként áldozta oda az Úrnak, hanem azért is, mert az Isten ígéje bőségesen tanuskodik arról, hogy az Úrnak, a mi Istenünknek mennyire szívügye a templomépítés. Ha Mózes könyveit lapozgatjuk, elcsodálkozhatunk azon, hogy az Úristen milyen széles körületekintéssel, még a legaprólékosabb részletekre is kiterjedő gonddal utasítja Mózeset a sátor-templom megépítésére. Nem éri be azzal, hogy az építéshez célszerű és alkalmas anyagot használjanak fel: a legdrágább anyagot és ezen felül ezüstöt, aranyat, drágaköveket és egyéb drágaságokat kíván az építéshez. (II. Móz. 25, 1—9.) A királyok s a krónikák könyvéből meg az derül ki: nem mindegy az Úrnak, hogy ki épít neki templomot, tehát még a személyt is kiválasztja magának. A próféták írásából meg azt tudjuk meg, milyen kemény feddő beszédet tart az Úr annak a népnek, amely az Úr templomának megépítésében hanyagnak és halogatónak mutatkozik. (Agg. 1.) ; ez a munka tehát sürgős az Úr előtt. Ennyire szívügye Istennek a templomépítés!

Ha már a sátor-templom és a kőből való templom ennyire közel állt az Isten szívéhez, milyen drága lehet Neki az a templom, amelyről az apostolok beszélnek: Efez. 2, 20—22; I. Pét. 2, 5; I. Kor. 3, 15—16 stb. Itt értjük meg, hogy a sátor-templom, meg a kő-templom is csak arra való volt régen s ma is arra való, hogy a felséges Isten ezeken keresztül bevonuljon az egyház, a gyülekezetek tagjainak az életébe és ma, köztünk és körülünk minél többen tudjanak határozottan és örömmel ígent mondani, amikor az Isten ígéje így kérdez bennünket: „I. Kor. 3, 16.”

Azért, hogy ez a templom megépüljön, tehát hogy te, meg én és a testvérek sokasága Isten templomává legyünk s az Isten Leleke bennünk lakozzék, ezért az Isten maga készítette el a szeguletkövet és rakta le a fundamentumot, amint maga mondja Ef. 2, 20 kk-ben. Ezen a fundamentumon épül az Isten hajléka ma is. Nem téglák ezrei és milliói, hanem emberlekek milliói és ezermilliói épülnek bele ebbe a templomba, hogy bennük lakozzék az Isten. Világosan megmondta: I. Tim 2, 4. Ezért akar minden embert beleépíteni az ő templomába: minket is, de nemcsak minket, hanem széles e hazában és széles e világon minden embert. Isten templomépítése tehát most is

folyik, sőt most épen minket hívogat, hogy mi is vegyünk részt az ő templomának megépítésében.

Tetszett ugyanis az Uristennek, hogy az ő templomának a megépítésébe gyarló embereket és földi eszközöket is felhasználjon. Embereket, akik készek az ő üzeneteit hírül adni nem csak ott, ahol százak hallgatják az ige hirdetését, hanem ott is, ahol csak néhány főnyi hallgatóság várja az ige szolgáját. Földi eszközöket is felhasznál az Ur: itt kőből épülő hajlékot emeltet, ott templomi felszerelést (szent-edények, terítők, énekeskönyvek stb.) adat az Ur; amott a gyülekezeti munkások eltartásához nyújt anyagi támogatást, ismét másutt közlekedési eszközöket rendel a szórványokat járó igehirdetők részére. Mind ezeknek a hánya hátráltatja az Isten templomának a megépülését, azaz sokan nem az egyetlen fundamentumra: Jézus Krisztusra épülnek, hanem az életük megtartóját egyebekben keresik s ez az eltévelyedésük az üdvösségükbe kerül. Ezért olyan sürgős Istennek ma is az ő élő templomának az építése.

Lehet, hogy az Isten népéből származó emberek, pl. közülünk is sokan, mindezt oly érzékellenül nézik, ahogyan csak a bálvány isten-szobrok tudnak nézni; az azonban egészen bizonyos, hogy maga az Uristen most se nézi tétlenül az ő templomának az építési munkáját, sem azt, hogy milyen sokan tévelyegnek és nem tudnak rátalálni az üdvösség útjára, hanem: azokat szorongatja és küldi ebbe a munkába, akiket már beleépített az ő templomába mint „élő köveket”. Ezekhez érkezik most az ő Uruk parancsa: „Munkára fel, munkára fel!” — Tudod-e testvér, hogy ez a kiáltás téged is szólít? Tudod-e, hogy te magad fogsz most bizonysgot tenni arról, hogy beépített s élő kő vagy-e még az Isten templomában, vagy lehullott s szétmálladozó, egykor alkalmas, de most alkalmatlan arra, hogy a templomépítő Isten még valamire felhasználjon? Az élő kövek azzal mutatják meg élő voltukat, hogy Uruk szavának örömmel engednek; a széjjel málladozók pedig azzal mutatják meg alkalmatlan és halott voltukat, hogy Uruk szavára mit sem adnak. Az ugyanis bizonyos, hogy az Ur az ő templomépítéséhez kirendeli az embereket és az eszközöket; az is bizonyos, hogy az övéi hallgatnak e szóra és mennek vagy a munkába, vagy az áldozati oltárhoz, hogy ajándékaikat letegyék az Ur templomépítéséhez. De az is bizonyos, hogy sokan nem fognak menni sem a munkába, sem az áldozati oltárhoz, hanem az egyiptomi fáraóval azt mondják: „Kicsoda az Ur, hogy szavára hallgassak?” (II. Móz. 5, 2.) Testvér! Mit fog bizonyítani a te magatartásod?

Mint hajdan Mózesnek, most a Gyámintézetnek adja ki a parancsot az Isten: szólj az evangéliom fiainak, hogy szedjenek nekem ajándékokat; minden embertől, kit a szíve arra hajt, szedjétek nekem ajándékot! Amikor az Isten azt mondja: „minden embertől!”, akkor rád is gondol, aki ezt hallod, de arra is, aki most nincs itt, de itt lehetne. Ha az Uristen azt mondja, hogy ő minden embertől vár ajándékot, akkor közülünk senki sem mondhatja azt, hogy ez nem neki szól.

De az Isten hozzá teszi, hogy neki nem kell azoknak az ajándéka, akik nem szívesen adnak. Csak attól kell ajándékot elfogadni, akit a szíve hajt az ajándékozásra. A Gyámintézet csak olyan ajándékokat akar összeszedgetni, amelyekre a szívünk hajt bennünket. Különbén az Istennek nem kell a mi ajándékunk, mint ahogyan nem kellett neki a testvérgyilkosság előtt álló Kainé sem.

Mózesnek az Uristen nagyon nehéz időben parancsolta meg az ajándékszedést. Nyomorult szolgasorsból jött ez a nép: hogyan lehetne ez embereknek értékes ajándékozni valójuk? Az Uristen tudja: mégis van! A kiszabadulás óta már ötödik hónapja hányódnak, vetődnek; hol futva menekülnek, hol az éhségtől kopog a szemük, hol a szomjuságtól zihál napokig a tüdejük, hol az ellenséggel kell felvenniök a harcot; hogyan lehetne itt ajándékozni való? Az Uristen tudja, hogy van! Testvér, én nem hiszem el, hogy közülünk

valaki ilyen komoly és elvitathatatlan ervekkel tudna előállni, amikor mi elkezdjük a nagy sóhajtozást: Hej! most nincs pénz, most nem tudok ajándékot adni. Ha ez igaz volna, akkor az Úristen nem kérné és nem rendelné el, hogy *minden embertől* szedjenek neki ajándékot. Az lehet, hogy valaki nem tud az Úristen kérésére adni; de ez nem azért van így, mert neki nincs mit adnia, hanem azért, mert a szíve nem hajtja. Testvér! Mire hajt a szíved téged most, amikor az Isten tőled is ajándékot kér?

De van az Úristennek még egy kívánsága. Izrael fiainak ezt izente: II. Móz. 25, 3. Azt jelenti ez, hogy az ajándékot kérő Úristent nem lehet *akármilyen ajándékkal* elintézni. Nem koldus tartja feléd a kezét egy 10, vagy 20 filléresért, hanem az, akitől kaptad mindenedet. Úgy hívogat az Úr ajándékozásra, hogy emlékeztet: „Enyém az ezüst és enyém az arany, ezt mondja a Seregeknek Ura“ (Agg. 2, 8). Amid van, minden az Uré s mégis: ajándéknak veszi az Úr, amit ebből a szíved indítása szerint adsz neki. Testvér! Mennyire fog a szíved indítani?

A Gyámintézet munkásai úgy látják, hogy az Isten templomépítő munkájának az elvégzéséhez ebben az esztendőben a legkisebb adomány fejeként 1—2 tojás, vagy ennek a pénzbeli értéke (városi helyen egy mozijegy). Ánány lélek van a családotban, annyi tojással kezd el az ajándékozást. De ne feledkezz meg arról sem, hogy az Úristen nemcsak a te adományaidat helyezte el nálad, hanem jó néhány bálványszívű szomszédodét is, akik nem szívesen, azaz nagyon szűkmarkúan, vagy egyáltalán nem adnak. Ezek helyett is azoknak kell adni, akik az Úrnak szívesen adnak. Testvér! A magad és családod ajándékain felül ne feledd el átadni azokat az ajándékokat is, amelyeket mások helyett kell átadnod, mert az Úr ezeket is nálad helyezte el.

Ime milyen nagy bizalommal van irántunk az Isten, hogy az ő templomépítésének a földi eszközeit tőlünk várja s a mi ajándékozó készségünkre meri rábízni azt, hogy az evangélium minden teremtsnek prédikáltassék. Ez azért van, mert az Úristen maga az ő templomának a megépüléséért akkora árat fizetett, hogy az hallatlan és példa nélkül való: értünk, nyomorult bűnösökért odaadta egyetlen Fiát. Miért? Mert a szíve erre hajtotta. Ezért tartja az Isten lehetetlenségnek, hogy téged és mindnyájunkat a szívünk ne hajtson ajándékozásra akkor, amikor ő kér tőlünk. Ugy-e, nem is fog csalódní? Ugy-e, benned sem fog csalódní?

Nyirő József.

BŰNBÁNATI HÉT

Böjt első hetében tartandó meg minden gyülekezetben

GYŐZÖTT AZ ERŐSEBB!

A Golgotai kereszt Jézus győzelmének helye. Kínos harcát itt vívta meg az ég és föld Ura. Az evangélium évszázadok óta hirdeti a keresztről hangzó győzelmi hírt, de ez csak kevés embert örvendeztet meg. Mi magunk is éppen azért vagyunk hitben bukácsolók, bűnnel szemben tehetetlenek, jövőnkre nézve reménytelenek, mert nem élünk eléggé a kereszt győzelmének bizonyosságában. A következő böjti héten jó lenne ha végre igazán a győzelmes kereszt örvendező népévé lehetnénk. Nagy háborúknak ezernyi részlete van, amelyeket a történelemírás alig tud feldolgozni. A kereszt nagy harcának olyan sek mondanivalója van, hogy a föld és ég sem fogadhatják be azt. A hét folyamán hadd elevenedjen meg a kereszt diadalának néhány, számunkra legdöntőbb mozzanata.

1. Az ellenség. Luk. 11, 21.

Amennyire élő személy a kereszt győzője, Jézus Krisztus, olyan valóságos az Ő ellenfele a Sátán. A keresztlen Jézus nem a bűn és a gonosz elvont fogalmaj ellen küzdött, hanem az élő Sátán ellen.

Ősi ellenség a Sátán. A teremtés kijelentésekor azt is közli az írás, hogy ami igen jó volt a Teremtő kezében, az mind igen gonosszá változott a Sátán romboló munkája következtében. Az írás mindig szemmel tartja az ősi ellenség felbukkanását. A Sátánról is el lehet mondani, hogy tegnap és ma ugyanaz. I. Móz. 3. Jel. 12, 9. A biblia e két igéje a kezdetet és a véget írja le. Közöttük az egész írásban ugyanannak az ősi ellenségnek a felbukkanásáról és támadásáról van szó.

Kérlelhetetlen és gyilkos a Sátán. Neve szerint is emberölő (Ján. 8, 44). Jellemzik őt többi elnevezései is: Ki remélhetne kíméletet a mérges kígyótól és az ordító oroszlántól? A Sátánban nincsen egy szemernyi szánalom sem áldozataival szemben.

Hatalmas *sereg* várja engedelemesen parancsait. A Sátánnak nagyerejű angyalai vannak, akik gazdájuk elkéseredett dühével hajlják végre a rombolás munkáját (Jel. 12, 7). Olyan hatalmas ármádia ez, hogy egyellen ördögösből egy légiónyi tisztátalan lélek tombolt és gyötört.

Nagyszerűen bevált *fegyvereik* teszik félelmetessé a Sátán seregét. A kísértés töre már akkor bevált fegyver volt a gonosz kezében, amikor az ember még romlatlanságban élt Isten előtt. Azóta Ádám bűnös fiai között még könnyebben állíthatja fel a kísértés csapdáját. Szívós aprólékossággal tudja a szívet megkötözni. Szenvedélyek, vágyak, kívánságok, szálai között tehetetlenül nyomorog a szegény szív. Mindezt azért teszi, hogy vádolhasson az Isten trónja előtt és hosszú vádlevelével tanúskodva ellenünk, minket magáénak mondhasson. Pusztító munkáját itt a földön kezdi, de a halál után fejezi be, ahol a második halál szenvedése vár mind a Sátánra, mind azokra, akik az ő fogságában éltek.

Nincs is senki az emberek között, aki az ő fogságát meg ne ismerné. Nincsen ember, aki ne vélkezne (I. Kir. 8, 46). Mindnyájan vétkeztek és szűkölködnek az Isten dicsősége nélkül (Róm. 3, 23). Éppen ezért *minden emberre* elhatott a kárhozat (Róm. 5, 18).

Igénk leleplezi az ellenség ravasz taktikáját is. Az erős fegyveres Sátán nem valamilyen úfálatos oduban, de *palotában őriz*. A palota kívánatos, káprázatos és megigéző, de a fogság mégis kárhozatos. Minden bűnbetejtéskor ezt műveli a gonosz. Amikor csábít, palotája fényével vesz körül és a kísértésben csak azt érezzük, hogy az szükséges, kívánatos és tetszetős, könnyen és következmények nélkül elérhető. Vegyük észre mindnyájan, hogy milyen palotával kápráztatott el minket a Sátán?

Vigyázz, ő a hazugság Atyja, és becsap azzal a békességgel, amit ad. Előbb utóbb sírassá és fogcsikorgatássá változik. Magad is csak addig vagy békességben a palotájában, amíg jól érzed magad. Mihelyst szabadulni szeretnél, rájössz, hogy a kívánatos palota egy rettentően *erős börtön* és a békessége a halál mozdulatlansága. Itt minden erőfeszítésed hiábavaló. Ha így kiabálnál is: Oh én nyomorult ember, kicsoda szabadít meg ennek a halálnak a testéből, magadban és körülötted csak ez a visszhang a felelet: senki, soha sem szabadíthat meg!

Mindent elsöprő hatalmas seregével vonult fel a Sátán a Golgotára. Ott tombolt a meggyötört Bárány körül. Az erős fegyveres minden erejével meg akarta tartani azt, amije volt évezredek óta. Téged, engem és sokmillió ember-testvérünket. A kereszt azonban azt hirdeti: Jézus győzött! Útött a boldog óra. Rabságunknak vége lett. A madarász töre szétszakadt és mi megszabadultunk.

2. Az erősebb reájöven. Luk. 11, 22.

Izrael népét nagy túlerővel rohtták meg a Filiszteusok. Amikor farkaszemet nézett egymással a két sereg, előjött egy óriási filiszteus, Góliát, aki reggel és este végigjárt Isten népe lábora előtt kérkedve rettenetes erejével. Negyven napon át gyalázta Isten népét, de senki sem mert vele megmérkőzni. Egyszerre azonban egy kedvesarcú pásztorfiú közelített feléje nagy elszántan és csodálatos módon legyőzte a hatalmas ellenfelet Isten segítségével.

Igy verte fel itt a földön az ő hivalkodó hatalmas királyi székét a Sátán (Jel. 2, 13) és vádolt bennünket éjjel és nappal (Jel. 12, 10): És nem volt senkisé, aki megállhatott volna öelötte. Már a világ Istenének képzelte magát (II. Kor. 4, 4).

Istenünknek legyen hála azért, hogy egy napon eljött a nálánál erősebb! Igénk csodálatos mélységeket tár fel erről a találkozárol, amikor kijelenti, hogy az erősebb Jézus ráment ellenségére.

Benne van ebben az ígében annak a ténynek a kihangsúlyozása, hogy *Jézus a Sátán ellensége*. Az Ő szíve csupa szeretet volt a bűnös ember felé, de mély gyűlölet és kérélhetetlen harag a Sátán felé. Urunk ismerte a Sátánnak és engedellen angyalainak a lázadását (Jud. 6). Ismerte a veszedelmet is, amely fenn van tartva a Sátán és lábora számára. Jól ismerte az erős köteleket, amelyekkel a gonosz megkötözte áldozatait. Az Úr szívében csak egy program volt a pusztító útálatosság látlán: „Azért jelent meg Istennek Fia, hogy az ördögnek munkáit lerontsa.“ I. Ján. 3, 8.

Igénk azt is fellárja, hogy Urunk mindig tudatában volt a Sátán feletti hatalmának. Ő maga mondta, hogy ha egy király a másikkal meg akar ütközni, vessen számot az erejével, hogy megütközhetik-e az ellenféllel? Különbön könnyen vereség lehet az ütközet vége. Urunk mindig bizonyos volt abban, hogy *Ő az erősebb*. Hiszen Isten eleve elvégzett rendelkezése volt, hogy Krisztusban egybeszerkeszti magával mindazt, amit a Sátán szétszórt és szétszüllesztett (Ef. 1, 10). Luther éneke is erről szól: „Menj Fiam, betelt az idő, Egyszülöttjéhez szóla, — légy a veszélyben segítő... a bűnt és halált töröld el! S a Fiú engedelmesen eljött a földre értem... Hogy megtörje a Sátánt.“ Földi életének minden lépését áthatja az a bizonyosság, hogy Övele van Isten keze és az Úr kezének egyetlen ujja elég ahhoz, hogy a Sátán egész légióját kiüzze, az ördögöst megszabadítsa (Luk. 11, 20).

Az is csodálatos, hogy mindig *Jézus volt a támadó*. Ő ment reá az ellenségre. A kereszt felállítása előtt elkezdte már a nagy támadást. A pusztában oly erővel állt ellent, hogy a Sátánnak el kellett Őt hagynia. Nem túri meg az emberökben a gonosz lelkeket. Hiába rémülnek a gonosz lelkek: azért jöttek, hogy meggyötörj? Az Úr megiszttítja a megszállottak szívét, messze űzve a Sátán hadait. Észreveszi és elkergeti a gonoszt még a legközvetlenebb társai, az apostolok szívéből is. Az erősebb rámege az erőse és megrontja a Sátánt a lábai alatt hamar, amerre csak találkozik vele (Rm. 16, 20).

Mindez azonban csak előcsatározás volt. A nagy, végleges ütközet a Golgota dombján folyt le. A nagy emberölő Góliáthra reátámadt a fegyvertelen, meggyalázott Jézus. Végbement az idök elején megjövendölt ellenségedés nagy csatája: Az asszony magva a kígyó fejét megtaposta, az pedig annak sarkát mardosta (I. Móz. 3, 15). Áldjuk az Urat azért, hogy így történt. Ő volt az, aki a Sátán fejére taposhatott. Neki csak a sarkát mardoshatta a Sátán.

Testvérem, te tudod, hogy mióta csúfol és űz gúnyt belöled is a Sátán. Ha fáj ez neked és igáját türhetetlennek látod, akkor nézz hittel a Golgotára. Ne egy békés, vallásos szimbólumot lássál benne, ne is egy olyan bibliai témát, amely évenként a böjti időben csak azért jön elő, hogy meglágyítsa az érzékenyebb templomosok szívét! Ne is Jézus tragédiáját lássad a kereszten,

mintha a Sátán hajszolta volna bele Jézust a kereszthalálba! Ellenkezőleg, lásd meg, hogy Jézus az, aki a kereszten győzelmesen reátámadt a Sátánra és lábai alá veti számolyul. Lehet, hogy eddig a Golgota csak kegyes látványosságot jelentett számodra, vagy nagypéntekenként gyászos siratóhelyet. Fogadd el azt, hogy a Golgota Jézus győzelmének a helye és akkor nem hiába emeled szemedet a hegyre (Zsolt 121)!

Biztosan jön onnan számodra is szabadulás!

3. A lefegyverzett fejedelemség. Kol. 2, 13—15.

Háborúk történetéből tudjuk, hogy a részleges eredmények, sikerek ném mindig jelentenek végső győzelmet. Sőt sokszor sikerek sorozata után kudarcos bukás következik. Jézus harcát nemcsak a Golgotáig koronázta teljes siker, hanem a kereszten is valóságos győzelmet aratott. Igénk éppen ennek a győzelemnek három nagy eredményéről szól.

1. A vádlevelet, bűneink terhelő írását magával vitte a fára és odaszeegezve megsemmisítette azt. Szögei átszegezték, vére elmosta, haláltusája szétlépte az írást, amely ellenünkre volt nekünk. Vád helyett a kereszt *bűneink teljes bocsánatáról* beszél.

2. Arról is beszél Jézus, hogy mi, akik holtak voltunk, megelevenítettünk együtt Ővele. A kereszt tehát azt mondja, hogy általmentünk a halálból az *örök életbe*, mert nincsen semmi kárhoztatásuk azoknak, akik Krisztus Jézusban vannak.

3. A kereszten Jézus *lefegyverezte az ellenséget* és így a Sátán nem írthat többé nekünk. A kereszt óta úgy tekinthetünk a Sátánra, e világ Urára, mint aki csak fegyvertelenül dühösködhetik Jézus gyermekeinek életében.

Megváltónk jól ismer bennünket és tudta, hogy mi még arra is tehetetlenek vagyunk, hogy magunkévá tegyük a kereszten aratott győzelmet. Ezért gondoskodott arról, hogy a kereszt győzelmét egészen kézzelfoghatóvá tegye a számunkra. Egy haldokló latron mutatta meg, hogy mi é az Ő kereszthalála. Megfeszített kezével is diadalmasan mulogtatja a legyőzött Sántánt és a megszabadított bűnöst. Ime egy ember, akinek a szívét megszámlálhatatlan sok bűnnel fertőzte meg a gonosz, minden parancsoltnak a megtiprója, Jeruzsálem börtöneinek legsötétebb elítélteje. Vádlevele telistele minden kárhoztató váddal. És az Úr valóságosan levezi róla elrontott életének minden bünterhét. Skárlátvörös bűneit elmosta, mint a hó.

De nemcsak bűnbocsánatot, hanem üdvösséget is kapott ez a szegény lélek. Az Úr maga mondja neki, hogy vele lesz a paradicsomban. Valóságosan általment a halálból az örökéletbe. És a Sátán lefegyverezve, egészen tehetetlen. Azt megteheti, hogy a hitetlen lator még nagyobb dühvel káromolja az Urat, azt is, hogy a csőszelék gúnyos kacaja, zsvaia még nagyobb legyen, de arra nincs ereje, hogy a Jézushoz forduló latrot visszarántsa a kárhoztatba. Azért, ha a Fiú megszabadít titeket valósággal szabadok lesztek (Ján. 8, 38). Ezt mondta az Úr az életében és ezt mutatta meg a kereszthalál kínos tusájában is.

Értsd hát meg, hogy a kereszt éppen azért a győzelem helye, mert ott az Úr *mindent elvégeztet* és a kegyelem királyi asztelát bőségesen megterítette. Készen van a kereszten egész eddigi elrontott életed bűneinek bocsánata. Ott van a menny nyitott ajtaja is. Ott van a biztos menedék is, ahol a Sátán semmit sem írthat neked.

Semmit se várj a holnaptól, ami az örökélethez szükséges! Az mindig készen van a golgotai keresztfán. Oh jójj, hát bűnös és vedd az üdvösség kegyelmét ingyen. Régóta vár tereád!

4. Zsákmányosztogatás. Es. 53, 12.

Minél diadalmasabb a győzelem, annál nagyobb a zsákmány. Az ellenség megsemmisítve, a győző elveszi mindazt, amiben ellensége addig bízott. Luk. 11, 22.

Amikor ma Jézus zsákmányosztogatásáról kell szólnunk, az igénk megint csak a keresztfához vezet. Mert a kereszten valósult meg Ésaías próféciája: Jézus „életét halálra adta; a bűnösök közé számláltatott, pedig Ő sokak bűnét hordozá és a bűnösökért imádkozott“. Mivelhogy mindez megtörtént a keresztfán, azért kerülhet sor a zsákmányosztogatásra. Isten Bárányának meg kellett öletnie a nagy harcban. Ő azonban a halál tusájában is miérettünk küzdött: Bűneinket felvitte a fára és a bűnösökért imádkozott. A világ leghatalmasabb imája a kereszten mondott könyörgés: Atyám, boeass meg nekik!

Enélkül az ima nélkül csak az ítélet valamilyen iszonyatos várása lehetne a mi osztályrészünk. De elhangzott Urunk szívében és száján ez az ima és így mi az örökélet minden ajándékának részesei lehetünk.

Jézus olyan király, aki az ellenségétől zsákmányolt kincsek közül semmit sem tartott meg magának. Inkább annak örül, ha *mindent szétoszt*hat közöttünk. Célja az, hogy minél többen örvendezzünk a bűnbocsánat elnyerésének. Nagyon sok szívet akar felkészíteni a hit pajzsával az új életre és mindeneket magához akar vonni a mennyben elkészített örök hajlékokba. Bőségesen van Nála felhalmozva a zsákmány, mindaz ami az életre való.

Hogy lehet hát az, hogy osztogató keze mellett te mégsem kapsz semmit, vagy csak nagyon keveset a zsákmány bőségéből? Ha ilyen üresnek látod szíved, jöjj és részesedj javaiból még most!

Tudnod kell, hogy Jézus minden kincsét a *szavával osztogatja*. Ő szólt a vaknak, poklosnak, ördögösnek, büntől gyötörtnek és megett az, amit parancsolt. Ma is igéjével osztogatja minden adományát. Ne is várjál semmit Jézustól más úton-módon. Amikor azt mondja, hogy bűneid megbocsáttattak, akkor Ő valósággal levette bűneid terhét. Amikor így szól: teremj a megléréshez illő gyümölcsöt, akkor ad neked erőt is hozzá. Amikor így szól: Megváltottalak, enyém vagy, akkor bizonyos lehetsz az üdvösségedben. Amikor igéje felhangzik, akkor nyújtja ki kincsekkel teli osztogató kezét a te megajándékozásodra.

Ne feledd azt sem, hogy Ő egyenként, *személyenként osztogatja* ajándékait. Mindenkinek külön kell tőle elvennie. A gyülekezet hiába próbálna minden tagja között szétosztani. A család hiába kísérelné meg azt, hogy tagjai között elossa az örökélet ajándékát. Nekünk személyszerint kell le-szülyednünk a latorral a kárhozát örvénylő torkáig, hogy külön-külön tapasztaljuk meg a Pásztor szabadítását, aki kivont a pusztulás vérméből. Járjuk végig az utat Lutherrel, aki így örvendezett: *engem, elveszett és elkárhozott embert megváltott és megszabadított!*

Az osztogatásnak is *rendelt ideje van*. A rendelt időn innen az Ő keze újra meg újra felkínálja a kegyelmet és biztat, hogy fogadd el mielőbb. A rendelt időn túl az Ő keze reádnéhezedik és megkérdez: *mimódon nincsen neked még most sem kegyelmi ruhád?* Lehet, hogy ki is taszít a külső sötétségre. Siess hát az osztogató kézhez és keresd közelségét! A nehéz háborús hónapokban nem kellett még kétszer sem hirdetni, hogy kenyér-, zsír- vagy cukor-osztogatás folyik valamerre. Akik ott szorongtunk, azok mind az osztó kéz közelében szerettünk volna lenni.

Jézus látja, hogy ki a gazdag közülünk, aki jó messziről, nagyon ráérőn nézi a kegyelmi zsákmányt osztogató kezét. De megátja a koldust is, aki éhesen és bizakodóan ragadja meg az Ő áldó kezét.

A kegyelem osztogatásának döntő szabálya az, hogy *csak hitünk szerint* részesedhetünk. Nem Jézuson múlik lelkünk meggazdagodása. Ő szívesen ad

nekünk olyan mély bűnbánatot, mint a bűnös asszonyé, olyan boldogságot, mint amilyen a mennybejutó latoré volt és szívesen megadja Péter és Pál bátorságát, apostoli lelkületét. Ajándéka olyan bőséges, mint a szabadon folyó artézi kút vize. Lehet belőle vinni pohárral, de lehet vödörrel, sőt nagy tartállyal is.

Rajtad fordul meg, hogy milyen hittel merítesz a szabadítás kútfejéből . .

A tanítványok is rájöttek arra, hogy Jézus annyit oszthat nekik a mennyei javakból, amennyit ők hittel el tudnak fogadni. Ezért kéri Őt olyan nagyon: növelj a mi hitünket! Minden a hiteden múlik. A megfeszített Jézus mindenképpen kész a te szívedet is boldoggá tenni. Az a kérdés, hogy miképpen néztél eddig Reá? A tömeg gúnyos, kétkedő szemével? A jeruzsálemi asszonyok félnék együttérzésével? Vagy a lator teljes hitével és bizodalmaival? Hadd növelje a hiedet, hogy a megajándékozottak között lehess!

5. A seregyűjtés napján. Zsolt. 110, 3/a.

Eddig az ellenségről és a győzelmes Úrról szólottunk. Ahol azonban harc van, ott seregnék is kell lennie. Jézus harcát sokszor érte az a vád, hogy az csupán egy kis körre szorítkozó esemény, amely sohasem lesz világra szító jelentőségűvé. A kereszt és körülötte a keresztienység eszerint a látás szerint csupán néhány kegyes ember magánügye volt és az is marad.

Pál apostol másképpen látta és szolgálta a kereszt evangéliumát. Agrippa királynak halározottan bizonyoságot tesz arról, hogy nem valami zugolyában való dolog a kereszt győzelme, hanem olyan esemény, amely nem lehet rejtve még a király előtt sem (Csel. 26, 26). Ő úgy szólja a megfeszített Krisztust, mint aki előtt meg kell hajolnia minden térdnek, mennyieieknek, földieknek és föld alatt valóknak (Fil. 2, 10).

Ma jó volna ha a mi szívünk úgy megnyílna látásra, hogy a kereszt egész látóhatárát végig láthatnánk. Nem csak a győzedelmes Jézust, hanem az Ő hatalmas seregét is, amely térdet hajt parancsolója előtt.

Csedálatos az Ő *seregyűjtésének módja*. A világon minden hatalmasság először sereget gyűjt és úgy kezdi meg az ellenféllel az ütközetet, amelynek a vége a hadiszerecsétől függ. Jézusnál ez éppen fordítva van. Ő először győzött és a kész győzelem után toborozza az Ő népét. Nincsen itten semmi bizonytalanság a harc körül. Győzött a júdabeli Oroszlán!

Jézus győzelme mennyen és földön befejezett tény és ebbe a győzelmes seregbe várja Jézus az Ő népét. Bátorodjon hát a szíved, ha Jézus hívását hallod! Miért ne követnéd Jézust, amikor Ő csak a halálos csapással megvert sátáni sereg üldözésére hív téged? Milyen érthetetlen gyávaság kötözte volna Isten népét, ha a Filiszteusokat akkor sem merték volna támadni és üzöbe venni, amikor Dávid már levágta a hatalmas Góliáth fejét? Ők azonban nem félték többé, hanem felkiáltottak örömben és üldözték, vágták a Filiszteust egészen Ekronig. A kereszt népét mindig ez a kettő jellemezte: Jézus győzelme feletti öröm és a megvert Sátán ellen vívott bátor hadakozás.

Jézus serege azért sem elmellőzhető tényező, mert *számszerint is nagy*. A Golgotán még csak egy tagja volt, a lator, de ötven nap múlva már háromezret számlál a serege. Az első évtizedekben ez a szám megsokszorozódik és a Jelenések könyve már úgy beszél Jézus seregéről, mint megszámlálhatatlan sokaságról, amelynek hangja olyan mint sok vizek zúgása.

Igénk is népről beszél. Igaz az, hogy ahol ketten hárman együtt vannak az Ő nevében, ott van az Ő népe, de az is igaz, hogy ott, ahol igazán az Ő nevében vannak együtt, imádkoznak és szolgálnak, ott a kettő-háromból felszaporodik előbb-utóbb az Ő népe. Az Úr még azt is gyakran megteszi az ő népeivel, hogy naponta szaperítja az üdvözülőkkel. Nem egy kis csoport mozgalmába hív téged Jézus, hanem az Ő hatalmas hadseregébe, amely a

Föld minden nyelvén, minden népe között ott vonul és harcol Urával, Krisztusával.

Az Ő seregének katonáját könnyű felismerni. Uniformisa a *szentséges öltözet*. Ez a ruha megmosattatott a Bárány vérében. Nem ríkhátnak rajta a bűn szennyfoltjai, hanem inkább mindent el kell, hogy fedezzen rajta a büntőlő vér (I. Ján. 1, 7). De észrevehető ez a ruha úgy is, hogy aki hordja, szilárdan hisz az élő Krisztusban, átvette Megváltójának békeességét, szívében mindent eltűrő, munkás szeretet uralkodik és katonás fegyelmezettséggel, engedelmesen várja Ura parancsát.

Az emberek szeretik azt mondani, hogy csak abban hisznek, amit látnak. Jézus ezek közé a Tamásszívűek közé küldi az ő szentséges öltözetekbe öltöztetett katonáit. Hiszen a Jézus vérében megfehéřített életű keresztyén a legkézzelfoghatóbb bizonyíték kell, hogy legyen az élő Jézus Krisztus mellett. Beöltöztethetett-e téged szentséges ruhájába?

Igénk szerint az Ő seregére jellemző a *sietés is*. Az ördög tudja, hogy nem sok ideje van (Jel. 12, 12). Jézus is minduntalan úgy beszél a nekünk adott nappalról, mint amely után rövidesen eljön az éjszaka. Az idő tehát rövidre van szabva. Arra is kevés, hogy felkészüljünk az örökéletre. Arra is kevés, hogy a széles úton alvókat fellármázzuk az elkárhozásuk előtt. Arra is, hogy mi itt eléggé áldjuk és magasztaljuk szabadítókat. Hogyne sietne hát az Ő népe élni és életet hirdetni, a rohamosan közeledő éjszaka előtt? Az Ő seregében nem úgy gondolkodnak, hogy van, aki túlzásba viszi a biblia-olvasást, az igehallgatást és a szolgálatot. Sőt inkább mindig nagyon haszontalanoknak és tétleneknek ítélik meg magukat.

Hadd lássuk meg azt is, hogy ez a sereg *egészen önkéntes*. Nincs itt semmiféle kényszer, sem csábítás. Az Úr csak hívogatással, szerető, bűnbocsátó, békéltető szavával gyűjtögeti a népét. Az övéi pedig készséggel sietnek Hozzá. Legyen áldott az Úr, hogy senki és semmi nem gátolhatja meg ezt az önkéntes toborzást. Az Ő seregének katonáját bilincsbe lehet verni, de az Uránál való naponkénti jelentkezését, a parancs átvételét és az engedelmeskedést senki meg nem akadályozhatja. Testvérem, tagja vagy-e az Ő seregének? Nem vagy-e árulója, szökevénye? Akik a földön megvetik az Ő uniformisát, a szentséges öltözetet, azokat a királyi székben ülő, ítélő Jézus nem fogja magáénak mondani.

Ma még folyik a toborzás. Ha van szívedben készség, siess és ne tétovázz!

6. Fegyverben. Ef. 6, 11—17.

A kereszten győzelmes Jézus serege nem fegyvertelen. Hiába is sorakozna fel Jézus mellett fegyvertelenül. A gólgotai győzelem legyőzte, de meg nem semmisítette és a földről el nem űzte a Sálán hadait. A gonoszság lelkei és bataimasságai a magasságban körülveszik az egész földet.

Minden erejünkkel őrzik azokat, akik még nem fogadták el a kereszttel szabadító örömhírét és még fokozottabb erővel üldözik azokat, akiket a Fiú megszabadíthatott. A keskeny út olyan szoros, hogy azon az ördög serege tel-szése szerint állja el sokszor és sokféle ravaszsággal az utunkat.

Ezért kell nekünk felöltöznünk Isten fegyvereit. Aki nem hiszi, vagy nem veszi komolyan az ördögi utonállót, az sohasem fog beöltözni Isten fegyvereibe. Csak azoknak kínálja Isten, akik megtérésük után tudomásul veszik azt, hogy az ördög ellen biztosan lesz tusakodásuk.

Ime Jézus röviden összefoglalja, hogy milyen *fegyverek kellene a harc-hoz*. Megmutatja, hogy mi az, amit az ördög leginkább szeretne a kezünköl kiűtni és éppen ezért nekünk mihez kell mindennél jobban ragaszkodnunk. Hamissággal telt szívünk helyett igazlelkűséggel övez fel. Az igazság mellvasát adja, Jézus megigazító vére által. Saruként a békéltetés szolgálására való kész-

séget kapjuk Urunktól. A hit pajzsa, mint legfőbb védőfegyver van a kezünkben. Nekünk adja az üdvösség bizonyosságának sisakját is, hogy a harc folyamán mindent azon keresztül nézzünk, Végül támadó fegyverül kapjuk az ige kardját, amely minden ellenséget porbadönthet.

Jézus seregében nincsenek különböző felszereléssel ellátott fegyvernek. Az ördög hatalmassága ellen csak ilyen fegyverzetben lehet küzdeni.

Figyeljünk az intésre: itt az ideje annak, hogy mindezeket *felöltözzük*. Nem úgy van itt, mint a lovagvilágban, amikor csak tornákon és háborúkban kerültek elő a fegyverek. Egyébként a fegyverteremben függhettek. Az Úr azt parancsolja, hogy itt az ideje a beöltözésnek és halálig le se vessük. Ne nyugodjanak hát fegyvereid a bibliában, sem a közösséged más tagjainál, sem egyházunk tanításaiban, hanem te öltözd fel magadra és legyenek azok egészen a sajátjaid.

Sem a felöltözést, sem a harci vívást nem lehetett magánosan elvégezni. A súlyos páncélt felöltözni és a vívást megtanulni csak *segítő társal* lehetett. Megtaláltad-e azt a lelki társat, akit Isten azért rendelt, hogy segítségedre legyen a Jézus halála árán szerzett igazságot elfogadni? Van-e lelki bajtársad, aki előtt elmondhatod szíved álnokságát, szennyét és akin keresztül Jézus megigazító, véreinek örömezenete szívedig jutott? Van-e társad, akivel a békéltetés szolgálatának sok kérdését megbeszélheted, aki által hited erősödik és, akivel az ige kardjának használatában ügyesabbé és gyakorlottabbá válsz? Van-e lelkítéstvéred, aki veled együtt harcol és éretted is harcol imáival a gonoszság lelkei ellen? Ha nincs, szerezz magadnak bajtársat és légy magad is bajtárs!

Minden fegyvert fel kell öltözni! Nem sok fegyvert akar az Úr reánk aggatni, de amit rendel, az nélkülözhetetlen! Mit ér az Isten beszéde, ha hiányzik a hit, amely elfogadja! Milyen gyorsan vége a hitnek, ha nincsen készség bennünk a békesség evangéliumát továbbadni! Hogy felbukik a legjobban felszerelt harcos is, ha nincsen felövezve igazlelkűséggel! Milyen sekélyessé és tehetelenné válik a hit, ha az ige kardjához nem ért a harcos! Az egész fegyverzet együtt alkalmas a védelemre és támadásra. A mi szeméink, lehet, hogy nem veszik észre felebarátunkon a hiányt, de a magasság gonosz lelkei tudják, hogy hol hiányos a fegyverzetünk és éppen ott támadnak.

Ebben a fegyverzetben az Úr parancsa szerint nekünk elsősorban megállanunk keli és védekezve felfognunk a gonosz minden tüzes nyilát, de mindig *támadnunk is kell*. Álljatok elő! — buzdít Istennek Lelke. Olyan az ördög, mint a nagy és dühös komondor. Minél ijedtebb védekezést és hátrálást lát, annál biztosabb, hogy belénk harap. Ha azonban biztos fellépésű ellenállást, támadást lát, ő kénytelen hátrálni. Gondoljunk az Írás többi helyeire is: Te uralkodjál rajta! (I. Móz. 4, 7.) Álljatok ellen, erősek lévén a hitben! (II. Pét. 5, 8.) Álljatok ellen az ördögnek és elfut tőletek! (Jak. 4, 7.) Ördögnek ne adjatok helyet! (Ef. 4, 27.) Itt és mindenütt azt a figyelmeztetést halljuk, hogy Jézus neve alatt mi nem a gyávaság emberei kell, hogy legyünk, hanem az előretörő hitéi, hogy életet nyerjünk.

Legnagyobb örömforrásunk ma az kell, hogy legyen, hogy ezek a fegyverek *Isten fegyverei*. Nem most vannak kipróbálás alatt. Híhetünk abban, hogy ha az Úr ezeket rendelte, akkor ezek meg is védenek az ördög ellen. Csak vigyázzunk, hogy fegyverbeöltözöttén találtassunk és akkor a pokol kapui sem vehetnek rajtunk erőt. Új életed azon fordul meg, hogy erős hittel fel tudod-e öltözni az Ő fegyvereit? Azután légy bátor és semmit se félj. Isten fegyverei erősebbek, mint az ördög nyilai.

7. Örváltásról-örváltásra. Zsolt. 63, 7.

Ha az örváltás szó nem volna ebben az igében, azt gondolnánk, hogy Dávid az ő uralkodásának nyugodt, dicsőséges napjaiban elmélkedik Istenről. Arra is gondolhatnánk, hogy az ilyen verőfényes, szép, gazdag életben könnyű békességben ienni. Azonban itt nem nyugalomban, hanem hadiállapotban van Dávid és nem palotái biztonságába, hanem Júda pusztájának egyik rejtekében. I. Sám. 22 szerint csak az imént öletett meg Saul jónéhány olyan papot, aki Dávidhoz húzolt és most magát Dávidot üldözi. Dávid a hosszú éjszakában fel-felriadva álmából hallja az örök jövés-menését. Idegesíthetné és kétségbe-ejlhetné az örváltás, hiszen minduntalan a közelben lappangó gyilkos ellenségre emlékeztetheti, a számkivetett állapot ezeryi nyomorúsága, nélkülözése és kilátástalansága juthatna eszébe, Dávid szívében azonban békesség van és örváltásról-örváltásra az ő hűséges Istenére gondol.

Ezt a vizsgát Istennek egy gyermeke nem kerülheti el. Vagy megállja, vagy elbukik rajta. Életünkről Jézus nem azt mondja, hogy az gondtalan és biztonságos lesz, hanem azt, hogy az Ő nyomdokain sok nyomorúságban lesz részünk. A pusztában vonul az utunk, ahol körülvesz a nagy ellenség és jaj nekünk, ha életünkben egyik *örváltás* nem követi a másikat, vigyázás és újra vigyázás. És mindezek ellenére szívünkben békesség kell, hogy legyen. A világ nem így képzei, de Jézus csak így adja az Ő békességét. Kívül harcok, belül az Úrra vigyázó békesség. Ez Jézus gyermekeinek az életformája. Így folyik-e az új életed?

Amikor az ellenség egészen körül vesz és kínosan-keservesen rostál, szívemben van-e az a bizonyosság, hogy Jézus nem tétlen, hanem imádkozik a te hited erősítéséért. Amikor különféle *kísértések* tombolnak körülöttem, tudsz-e örülni teljes szívvel, tudván, hogy jó a hitednek az ilyen próbatétel? Legyen nagy ilyenkor a te békességed, tudván, hogy a Sátán éppen oda pazarol sok tüzes nyilat, ahol úgy látja, hogy erős és jó kezekben van a hit pajzsa.

Van-e békességed, amikor a világ felvonultatja szíved ellen a maga tengernyi *gondját*? Elborít a sok kérdés: Családod van és szeretteiddel komolyan kell törődnöd, De hogyan? Miből? Meddig. Nehéz minden napnak a maga jól ismert gondja, de még ezen kívül hány, eddig ismeretlen gondot engedhet meg az életünkben. Amikor mindezek földre akarnak tiporni és szét akarnak szagatni, meghallod-e az élő Jézus hívását: Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok... nekem gondom van reátok!

A világ mindig bolondságnak mondta azt, hogy a gondok között békességünk lehet. Mi azonban annak a Jézusnak nyomdokaiban járunk, akinek nem volt otthona, sem fölös ruházata és sokszor volt szűkös a kenyere, de szívében elvehetetlen békesség uralkodott. Mindig újra vissza kell találnunk az Ő nyomdokaiba.

A Jézussal járó élet folyamán még súlyosabb órákat is adhat az Úr. Az élet gondjain kívül, az Ő hatalmas keze gyakran nehezedik olyan súlyosan reánk, hogy megroskadunk (Zsolt. 30). Megismered-e a *keresztét*? Azt a nyomorúságot, amely kifejezetten Jézussal járva szakad reád? Viseld keresztied békességgel! Soha se feledd el, hogy az üdvösségbe jutoltákról nem csak az van feljegyezve, hogy a Bárány vérében megmosták az ő ruháikat, hanem az is, hogy egytől-egyig a nagy nyomorúságból jöttek! (Jel. 7, 14.) Ha a nyomorúság és üdvösség ennyire összetartoznak, hogyne férne meg Jézus által a mi szívünkben is a nyomorúság és a békesség.

És ha elérkeznék életedben az utolsó örváltás, vigyázó katonáját pedig hazaszóltja az Úr, békességed akkor sem borul fel. Hiszen mi nem csak halálunk órájában, de már hitrejutásunk óta együtt mondogatjuk az agg Simeonnal: „Mostan bocsátod el Uram a te szolgádat békességben, mert látták az én szemeim a te üdvösségedet.“ Luk. 2, 29.

Órváltásról-órváltásra vigyázó testvérem, nem a te dolgod tudni, hogy az Úr mi mindennel akarja megpróbálni készsége szívedet. A te dolgod az, hogy légy csendes szívvel és békességben — mindvégig.

8. A végső diadal. Jel. 19, 1—9.

„Uram, napját hozd még föl végső diadalnak.“ Így szól egyik evangéliumi énekünk. De ez nem költői szólam, hanem Krisztus egész seregének egyöntetű imája. A keskeny úton való küzdés, szorongattatás és a súlyos kereszt alatt elemi erővel tör fel a vágy övéinek szívéből: Uram, jöjjön el mielőbb a te végső diadalod, a te mindenre elható királyságod!

A keskeny út vándorait ostromló ördög maradék ereje és befolyása törik le végképpen a végső diadal napján. Hogyne zengne hát a mennyei lakók szívében az ének: „Hallelujah, az idvesség és a dicsőség és a hatalom az Úré, a mi Istenünké!“ Jöjj testvérem és kapcsolódjunk bele hitünkkel és várakozásainkkal ebbe a csodás örömnünnepbe!

Öröm napja ez, mert Isten ítélete végleg utolérte és pusztulásba döntötte az ős ellenséget. Romlásának füstje felmegy örökkön örökké! Ezután soha többé, ingyen sem említetik a pusztító útálatosság neve. Megszűnt a hazugság áradata. Betömve a hitelenségre csábító, hangoskodó száj. Örök bilincsbe verve a kegyetlen kéz, amely kénye-kedve szerint vetette tűzbe-vízbe áldozatait. Porig alázva a sátáni ötletekkel teli, büszke fej, amelynek minden szennyes, parázna, dühös, gyilkos, öntelt, hazug kívánságát embermilliók rabszolgaserege teljesítette készsleges örömmel. Saját vermébe esett a kegyetlen vadász, aki éjjel-nappal fogdosza áldozatait a kárhozat fogságára. Mi, akik még csak a keskeny út fáradt, hajszolt zarándokai vagyunk, hogyne kiállanánk így: Uram hozd el mielőbb a végső diadal napját!

Öröm napja ez, mert Jézus gyermekei örökreszólóan megjutalmaztatnak. Végre olyan menyegzői ruhákban öltöztetünk, amelyet soha többé szennyfolt nem mocskol be, rólunk le nem szakadozik soha, mert mostantól fogva örökre felkészít minket az Úr magának szent, tiszta és igaz népévé. Megkezdődik a Bárány menyegzője, amelyen elszakíthatatlan közösségünk lesz Isten Bárányával. Testvérem, aki velem együtt olyan sekszor nyomorogsz amiatt, hogy olyan laza a Jézushoz kötöttségünk, olyan gyorsan hül ki a szívünk szeretete és az engedetlenség útján olyan gyorsan eltávolodunk Tőle, hogyne kiálltanánk naponta szívből a fohászt: Uram hozd el mielőbb a végső diadalt, a Veled való örök közösséget! De részese leszel-e a végső diadal napjának? Nem kell-e elmenned a Sátán örök szenvedésébe? Tudom, hogy nem vágyol erre. Tudom, hogy szeretnél résztvenni a Bárány menyegzőjén. Minden azon fordul meg, hogy már itt a földi életben beállás-e az Ő seregébe? Hiszed-e, hogy a világ által bolondságnak csúfolt kereszt Jézus győzelmi trónusa, amelyen büntől, kárhozattól megmentett? Vállalod-e Jézus seregének nyilvánvaló uniformisát, a szentséges öltözetet és mindazt a harcot, keresztet, amely a halál órájáig vár az Ő harcosaira?! A győzelmes sereg egyetlen ellensége vagy szökevénye sem osztozhat a végső diadal örömében.

Testvérem, ma még a seregyűlés napja van!

A golgotai kereszten az erősebb legyőzte az erőt!

Ákik mégis a gyávák és a meghátrálók közé tartoznak, azok elvesznek, akik a hitéi, azok örökéletet nyernek! (Zsid. 10, 39.)

Józsa Márton.

K Ö N Y V T Á R B A N

Dr. Pálfi Miklós: Istenfélelem az Ótestamentomban. Magyar Luther Társaság kiadása. Budapest, 1949. 138 l. (Teológiai doktori értekezés.) Ara 30 forint. — Magyar nyelvű teológiai irodalmunk különösen szegény ószövetségi munkákban. Ezért nagy érdeklődéssel és örömmel vettük kezünkbe ezt az értekezést, melynek témája is kiváltképpen érdekes. Az ószövetségstudomány egyik kevésbé feldolgozott, fontos kérdését tárgyalja: Mi van az „istenfélelem” szó mögött?

A tanulmány alapvető megállapítása erre vonatkozólag az, hogy az Ótestamentom vallásának integráns eleme Istennek mint Úrnak félelemben és rettegésben való elismerése. E mögött az a bevezetésben kifejezett általánosabb teológiai tétel áll, hogy a hit mindig félelemmel vegyes bizakodás Istenben. A tanulmány az ószövetségi problémának (a rettegés és bizalom feszültsége az istenfélelemben) csak az első részét tárgyalja. Rövid teológiatörténeti, metodikai, vallástörténeti-valláslektani és filológiai bevezetés után behatóan foglalkozik az Istentől való rettegés ószövetségi okaival, formáival és következményeivel. Részletesen kitér a jahvizmus démoni vonásaira és Isten szentségének jelentésére.

Gyakorlati jelentősége, tudományos értékén felül, abban van, hogy erőteljesen figyelmeztet Isten szentségére és fenségére (amit Luther így fejez ki: Isten féljük és szeressük); ezek a vonások a kinyilatkoztatott Istenhez való viszonyunkban a felvilágosodás hatására egyoldalúan háttérbe szorultak. Mégis sokszor az az érzésünk, hogy a vallástörténeti és pszichológiai érdek — a szerző állásfoglalása ellenére — néha a teológiai szempont elé kerül. Ezzel függ össze, hogy az Istentől való rettegés és a bűnösség alapvető összefüggése — amely a legélesebben a bűneset történetében és az Ézsaiás-vízióban áll előttünk — aránylag csak periférikusan kerül elő. Viszont erőssége a tanulmánynak a széles vallástörténeti, valláslektani megalapozottság, az idevonatkozó irodalom átfogó ismerete és a kapcsolópontok állandó keresése mai, gyakorlati problémáink felé.

A tanulmány komoly nyeresége tudományos teológiai irodalmunknak. Örvendetes, hogy a legutóbbi évek teológiai értekezései közül minden nehézség ellenére, a Luther Társaság áldozatkészsége révén, ez a disszertáció napvilágot láthatott.

N. Gy. dr.

Sajtóhibabeszámoltások

A novemberi számban a „Kis lelkipásztorokdostan” c. cikkben a 417. oldalon a második bekezdés 21. sorában az első két szó: „hogy az” után kimaradt ez a szó: „ige”;

a 420. oldalon a „Másokkal való imádkozás” c. szakasz első bekezdésének 2. sora törlendő és helyette következik: „pásztor imádságával. De ez a dolog természetéből következik.”;

a 422. oldalon a harmadik bekezdés 1. sorában „illeti, következő” szavak közé beszurandó „a” névelő.

A novemberi szám Belmissziói Munkaprogramm részének 13. lapján alulról a 8. sor végéről kimaradt: „tanításának”.

Járosi Andor jelen számunkban ismertetett istentiszteleti rendjének kottája kézírással, a szerkesztőségénél az érdeklődők rendelkezésére áll.